

Univerzita Hradec Králové

Filozofická fakulta

Bakalářská práce

Univerzita Hradec Králové

Filozofická fakulta

Katedra pomocných věd historických a archivnictví

**Historie školství ve městě Sezemice v 19. a 20. století
(do roku 1968)**

Bakalářská práce

Autor: Zdeněk Legner
Studijní program: B 7105 Historické vědy
Studijní obor: Archivnictví – historie
Forma studia: kombinovaná
Vedoucí práce: PhDr. et Mgr. Jakub Zouhar, Ph.D.

Hradec Králové, 2017

Zadání bakalářské práce

Autor: Zdeněk Legner

Studium: F13215

Studijní program: B7105 Historické vědy

Studijní obor: Archivnictví - historie

Název bakalářské práce: **Historie školství ve městě Sezemice v 19. a 20. století (do r. 1968)**

Název bakalářské práce AJ: The History of the Schools in the Town of Sezemice in the 19th and 20th Centuries (until 1968)

Cíl, metody, literatura, předpoklady:

Práce zmapuje historii sezemické školy jako součásti kulturního a společenského života obce. Bude si také všímat významných učitelů a žáků, především jejich působení v samotné škole, v obci nebo v regionu. Základní metody zpracování: analýza pramenů, komparace, syntéza.

Státní okresní archiv Pardubice - archivní fond města Sezemice. Miroslav BALCAR, Sezemice v obrazech, Sezemice 2007. Karel GOTTWALD, Sezemice 1227-1977, MNV Sezemice 1977. Josef JANIŠ, Vlastivědná abeceda dr. Theina. Nejstarší škola v Sezemících. Zprávy Klubu přátel Pardubicka 2001, č. 1-2. Antonín KOPECKÝ, Sezemice nad řekou Loučnou - jich minulost' a přítomnost', Kutná Hora 1887. Josef NECHVÍLE, Sezemice, Dříteč, Kunětice a Hora Kunětická, Pardubice 1882. Krajem Pernštýnův. Vlastivědný sborník školního okresu pardubického, Pardubice 1931-1932. Vlastivědný sborník Parubicko-Holicko-Přeloučsko, Díl 2., Pardubice 1905. Zprávy Klubu přátel Pardubicka (ZKPP) 1965-2010. Kronika města Sezemice.

Garantující pracoviště: Katedra pomocných věd historických a archivnictví, Filozofická fakulta

Vedoucí práce: PhDr. Jakub Zouhar, Ph.D.

Oponent: Mgr. Petr Polehla, Ph.D.

Datum zadání závěrečné práce: 27.11.2015

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci vypracoval pod vedením vedoucího bakalářské práce samostatně a uvedl jsem všechny použité prameny a literaturu.

V Hradci Králové dne 24.04.2017

.....

Poděkování

Děkuji vedoucímu práce PhDr. et Mgr. Jakobovi Zouharovi, Ph.D. za odborné vedení bakalářské práce. Děkuji své rodině za podporu, které se mi v průběhu tvorby bakalářské práce dostávalo.

Anotace

LEGNER, Zdeněk. *Historie školství ve městě Sezemice v 19. a 20. století (do roku 1968)*. Hradec Králové: Filozofická fakulta, Univerzita Hradec Králové, 2017, 116 str. bakalářské práce.

Předkládaná bakalářská práce se zabývá historií školství ve městě Sezemice na Pardubicku, především v 19. a 20. století. Jako prameny pro její vypracování byly využity zejména sezemické školní kroniky, pamětní kniha města a další archivní materiály uložené ve Státním okresním archivu v Pardubicích, dále také studie a články regionálních historiků a badatelů. Práce je členěna na několik kapitol, které jsou dále chronologicky děleny, její součástí je seznam pramenů a literatury k tématu a je doplněna obrazovými přílohami. První kapitola stručně představuje dějiny obce, druhá kapitola pojednává o historii školství na Pardubicku. Jádro práce tvoří tři následující kapitoly, které se zabývají historií školství v Sezemících, dalšími funkcemi školy v životě obce a významnými osobnostmi sezemického školství.

Klíčová slova: město Sezemice, školství, čtenářský spolek, spolkový život, ochotnické divadlo, sport a tělovýchova.

Annotation

LEGNER, Zdeněk. *The History of the Schools in the Town of Sezemice in the 19th and 20th Centuries (until 1968)*. Univesity of Hradec Králové, 2017, 116 p. Bachelor Degree Thesis.

This thesis concerns with history of the schools in town Sezemice in Pardubice region, mainly in 19th and 20th centuries. As the sources were used school chronicles, commemorative book of the town and other archival materials stored in the National County Archives in Pardubice and also studies and articles of regional historians and researchers. Thesis is divided into several chapters. These chapters are chronologically divided. This work also consist of list of sources and pictorial appendix. The first chapter introduces history of town and second deal with history of the schools in Pardubice region. Main part of this work are three following chapters which deals with history of the schools in Sezemice and other functions school in town life and with important personalities of the Sezemice school.

Keywords: Sezemice, Social Life, Reading Club, education, amateur theatre, sport and physical education.

Obsah

ÚVOD.....	9
Historie města Sezemic	12
1.1 Nejstarší historie	12
1.2 Sezemice v období od 15. do 18. století.....	13
1.3 Sezemice v 19. a 20. století	16
2 Vývoj školství na Pardubicku	19
3 Historie školství v Sezemicích	25
3.1 Počátky školství a farní škola	25
3.2 Škola od roku 1838	27
3.3 Obecná škola od roku 1898	35
3.4 Obecná a měšťanská škola od roku 1920.....	38
3.5 Sezemické školy po roce 1948.....	54
3.6 Živnostenská škola pokračovací 1910–1933	64
3.7 Lidová škola zemědělská 1943–1950	65
3.8 Dětský útulek a mateřská škola.....	65
4 Kulturně osvětový význam sezemické školy	67
4.1 Sezemičtí učitelé a spolkový život 19. století.....	67
4.1.1 Sport a tělovýchova.....	68
4.1.2 Ochotnické divadelní hnutí.....	69
4.1.3 Čtenářský spolek a veřejná knihovna.....	74
5 Významné osobnosti spjaté se sezemickou školou	77
5.1 Nejstarší zmínky o sezemických učitelích.....	77
5.2 Významní pedagogové	78
5.2.1 František Schiller	78
5.2.2 Josef Nešpor.....	80
5.2.3 Václav Gottwald	83
5.2.4 Jaroslav Panáček	84
5.2.5 Karel Gottwald.....	85
5.3 Další pedagogové	86
5.4 Významní žáci	88

ZÁVĚR.....	99
SEZNAM POUŽITÝCH ZKRATEK.....	101
SEZNAM PRAMENŮ A LITERATURY	102
SEZNAM PŘÍLOH.....	107

ÚVOD

Předkládaná bakalářská práce se zabývá tématem historie školství ve městě Sezemice v 19. a 20. století, do roku 1968. Cílem práce je zachytit v co nejširších souvislostech historii školství v Sezemicích, zejména historii školy poskytující primární vzdělání, dnes označované jako škola základní. Práce se bude zabývat školou jako institucí, která vedle své vzdělávací funkce zásadně ovlivňovala politický, kulturní, společenský, i sportovní život v městečku. Tuto funkci škola plnila zejména v 19. a 20. století a proto je toto časové období v bakalářské práci stěžejní. Práce mapuje především starší historii sezemické školy, není jejím cílem dovést pojednání až do dnešních dnů. Rok 1968, kterým je tato práce ohraničena, je spíše obecným mezníkem českých dějin, než mezníkem v dějinách sezemické školy. 70. a 80. léta 20. století už představují novou kapitolu historie zdejší školy, která je spojená s plánováním a zprovozněním nového školního areálu, a proto se touto novodobou etapou zabývat nebudeme.

První kapitola bakalářské práce stručně představuje historii Sezemic. Členěna je na podkapitoly podle základních historických etap vývoje města. Druhá kapitola pojednává o vývoji vzdělávání a školství v širší oblasti, do které Sezemice svoji geografickou polohou patří, tedy na Pardubicku. Zdejší školství zasazuje do historie vzdělávání v českých zemích. Třetí kapitola se už zabývá historií vzdělávání v samotných Sezemicích. Kapitola je chronologicky členěna na podkapitoly, které pojednávají o jednotlivých vývojových stupních sezemického primárního školství, o dalších typech zdejších škol, školních budovách i pedagogických pracovnících. Podkapitoly, týkající se období, ze kterých se dochovaly školní kroniky nebo výpisky z nich, tedy počínaje 2. polovinou 19. století, jsou doplněny citacemi z nich.

Čtvrtá kapitola práce pojednává o sezemické škole, jako o středobodu dění v obci, centru jejího kulturního, sportovního i společenského života. Věnuje se také sezemické spolkové činnosti, která se výrazně rozvíjela ve 2. polovině 19. století, dále aktivitám, které na tuto činnost navázaly ve 20. století a konkrétním činnostem vybraných sezemických učitelů. Poslední pátá kapitola se zabývá významnými osobnostmi z řad pedagogů, kteří se zasloužili o rozvoj zdejšího školství a zmiňuje i žáky školy, kteří později vynikli ve svých oborech, nebo svojí činností školu a obec reprezentovali.

Pro bakalářskou práci jsem jako prameny využil archivní fondy uložené ve Státním okresním archivu v Pardubicích a také literaturu. Z archivních fondů to byly především sezemické školní kroniky, pamětní kniha města Sezemice, účetní kniha čtenářského spolku, soubor dokumentů ke 100. výročí povýšení Sezemic na město a inspekční zprávy z návštěv sezemické školy z fondu Okresního školního výboru Pardubice. Nejprůnosnější byly zřejmě zápisy ve školních kronikách a v pamětní knize města, zejména ty, které prováděl od 90. let 19. století do 20. resp. 30. let 20. století významný sezemický pedagog a kronikář Josef Nešpor. Jeho zápisy ve školních kronikách zachycují celé spektrum událostí ve škole, od změn v učitelském sboru, přes provozní záležitosti školy, např. stavební úpravy budovy, informace o samotném vyučování až po důležité události, kterými byly výroční oslavy nebo návštěvy významných osobností. Jde zde vždy zachyceno to, jak se významné události v obci promítaly do života školy a naopak jak činnost školy ovlivňovala obecní dění. Pozdější zápisy ve školních kronikách, které vznikaly v době německé okupace a komunistické totalitní vlády, jsou často zahlceny ideologickými frázemi a jejich výpovědní hodnota je proto nižší než u zápisů předchozích.

Studie na téma historie školství v Sezemicích nebyla doposud v odborné literatuře podrobně zpracována, proto jsou další informace čerpány z článků a drobnějších prací nebo jejich částí, které se tímto tématem zabývají nebo se ho jen dotýkají. Historii sezemické školy je například věnována samostatná kapitola v publikaci *Sezemice nad řekou Loučnou, jich minulost' a přítomnost'* z roku 1887, jejímž autorem je vlastenecký kněz a tehdejší sezemický kaplan Antonín Kopecký. Dále byly využity práce zdejšího učitele a regionálního historika Karla Gottwalda, jehož žákem jsem měl tu čest být v letech 1984–88 a něhož rád vzpomínám. Jeho práce byly od 70. do 90. let 20. století uveřejňovány ve *Zprávách klubu přátel Pardubicka*, historickém a vlastivědném sborníku místních patriotů. V tomto sborníku vyšly i další drobné studie, související s tématem bakalářské práce. Jejich autory jsou Jiří Frajdl, Jiří Kotyk, Václav Pánek, Oldřich Ullrich a jiní. Historií školství se také ve svých pracích zabývá současný sezemický kronikář Miroslav Balcar. Jeho práce jsou publikovány v různých periodikách nebo jsou součástí publikací o historii obce či o významných sezemických osobnostech.

Výběr tématu mé bakalářské práce ovlivnily vzpomínky z dětství, které jsem prožil v Sezemicích na Pardubicku. Na konci 70. let minulého století jsem navštěvoval zdejší mateřskou školu. Cestou do ní mě matka vodila kolem základní školy, která tehdy ještě sídlila ve dvou starých, dosluhujících budovách naproti kostelu. Při našich cestách se to kolem školy hemžilo dětmi, patřícími k posledním ročníkům, které staré školy navštěvovaly. Také se mi vybavuje vzpomínka, jak z oken mateřské školy sleduji stavbu nové základní školy, vyrůstající v sousedství. Do 1. třídy základní školy jsem v roce 1980 nastoupil již do nově postavené školní budovy. Tehdy jsem příliš nechápal, že mám štěstí být mezi prvními žáky velmi dlouho plánované a připravované nové školní budovy, o které snili sezemičtí obyvatelé od 30. let 20. století. Při svých cestách do nové školy jsem míjel ony staré školní budovy naproti kostelu. Dětský ruch kolem nich však už utichl a jejich opuštěnost tehdy dávala prostor dětské fantazii a představivosti. Už tehdy jsem si kladl otázky: „Jak asi dříve vypadalo vyučování ve staré škole? Jaké to tam asi bylo?“ Dětským způsobem uvažování jsem si uvědomoval, že prostředí, vybavení, celková atmosféra a hlavně samotné vyučování muselo vypadat a probíhat jinak, než je zažíváme my, malí žáci nové moderní školy. Tento způsob uvažování o prostředí, v němž žiji, mě neopustil. Vždy mě zajímá prostředí nebo místo kde se zdržuji, ať už krátkodobě nebo dlouhodobě, ať už tam žiji, nebo jsem tam na dovolené. Zajímá mě historie místa, osudy dřívějších obyvatel, a protože rád hledám souvislosti, tak i to, jak historické děje ovlivnily současnost, jak se promítly do našich životů. Tento postoj pak samozřejmě ovlivnil výběr tématu mé bakalářské práce.

Historie města Sezemic

1.1 Nejstarší historie

Město Sezemice se rozkládá 5 kilometrů severovýchodně od Pardubic, na pravém břehu řeky Loučné, dříve zvané Trstenice či Mejtká, nedaleko od jejího soutoku s potokem Lodrantkou v místech, která patří k nejstarším osídleným územím dnešního Pardubického kraje. Dokládají to mnohé archeologické nálezy učiněné v Sezemicích i na území okolních obcí. K nejvýznamnějším nálezům jistě patří velká zásobnice na obilí z doby bronzové, objevená v roce 1933 při těžbě písku u blízké obce Lukovna, zachráněná sezemickým učitelem Adolfem Matysem.¹

Okolnosti založení obce ani jméno zakladatele nejsou známy. Původ jména Sezemice bývá badateli odvozován od Sezemy z Kostomlat, který vlastnil některé statky na Pardubicku. Jeho znak, podobající se současnému znaku města Sezemice, se nachází v jedné z nejstarších částí kostela Nejsvětější Trojice, v kapli sv. Anny. V roce 1227 jsou Sezemice zmíněny v závěti velmože Kojaty z rodu Hrabšiců, který je spolu s dalšími obcemi odkazuje cisterciáckému klášteru v Sedlci, dnes u Kutné Hory. Tato závěť je proto považována za nejstarší písemnou zmínku o Sezemicích.²

Další rozvoj obce je zřejmě spojen se založením ženského cisterciáckého kláštera ve 2. polovině 13. století. Patrně díky jeho ekonomickým aktivitám se ze Sezemic stalo městečko.³ Některé prameny uvádějí, že stával v místech dnešní fary a že byl spojen chodbou s původním klášterním kostelem. Ten se nacházel na místě dnešního kostela Nejsvětější Trojice. Žilo zde až 13 řeholnic spolu s matkou představenou. Klášteru, který byl spravován biskupstvím v Litomyšli, patřila obec i se svým okolím až do husitských válek.⁴

¹ František ŠEBEK, *Výstava „780 let Sezemic“*, in: Sezemické noviny 2007, č. 3, s. 3.

² Antonín KOPECKÝ, *Sezemice nad řekou Loučnou*, Kutná Hora 1887, s. 8.

³ František ŠEBEK, *Výstava „780 let Sezemic“*, in: Sezemické noviny 2007, č. 3, s. 3.

⁴ Josef NECHVÍLE, *Sezemice, Dřítce, Kunětice a Hora Kunětická*, Pardubice 1882, s. 3–4.

1.2 Sezemice v období od 15. do 18. století

V době husitských válek, koncem dubna roku 1421, byl sezemický klášter pobořen a vypálen spojenými vojsky Táboritů a Pražanů. Po jejich skončení již nebyl obnoven. Majetek kláštera, a tedy i Sezemice, po té ovládl pán Kunětické Hory Diviš Bořek z Miletínka, k jehož panství již patřil uchvácený majetek zničeného Opatovického kláštera. Držení tohoto majetku mu potvrdil císař Zikmund. Tomu Diviš Bořek z Miletínka oddaně sloužil, zvláště pak v boji proti Hradeckým, kteří císaři odpírali poslušnost. Jako odplatu za porážku v bitvě u Plačic, kterou jim Diviš Bořek uštědřil, Hradečtí Sezemice vypálili a to na Štědrý den roku 1436. Když v roce 1438 Diviš Bořek z Miletínka zemřel, obdržel Sezemice jeho bratr Jetřich. Zadlužené panství získal po vymření rodu král Jiří z Poděbrad.⁵

Zboží sezemického kláštera a Kunětickou Horu, které nedlouho předtím získal, převedl král Jiří z Poděbrad v roce 1465 na své syny Viktorina, Jindřicha a Hynka, knížata Ministerberská. V roce 1488 prodal Jindřich, z důvodu zadlužení, toto své dědictví, které zahrnovalo městečko Sezemice, jeho domy, krčmy, selské (kmetcí) dvory s poplužím, v Počáplích selský dvůr s poplužím, v Lukovně celou ves se selskými dvory s poplužím, s dědinami, lukami, lesy, lovy, potoky, rybníky, robotami a všechny užitky a důchody. Za 1050 uherských zlatých je získal Jan Anděl z Ronovce. O tři roky později toto zboží Jan Anděl prodal za 1500 uherských zlatých Vilémovi z Pernštejna.⁶

Za panování Pernštejnů získaly Sezemice některá privilegia. Za věrné služby obdržel od krále Vladislava Jagellonského v roce 1491 Vilém z Pernštejna pro Sezemice právo výročního trhu, který Sezemičtí směli držet osm dnů, od úterý po svaté Trojici. Také měli právo konat každé úterý trh koňský. Vilémův starší syn Jan získal Pardubické panství, a tedy i Sezemice, po smrti svého mladšího bratra Vojtěcha, v roce 1534. Jan, stejně tak jako jeho otec a mladší bratr, podporoval utrakvismus, a proto v té době bylo v Sezemicích povoleno přijímat pod obojí. Jan odpustil Sezemickým platby z pole zvaného Kopanina a z domu Bendovského, ze kterého si později mohli zřídit radnici. Listinu, kterou tak činí, proto můžeme považovat za první písemnou zmínku o Sezemicích,

⁵ Antonín KOPECKÝ, *Sezemice nad řekou Loučnou*, Kutná Hora 1887, s. 8–9.

⁶ Tamtéž, s. 9–11.

jako o městečku. Přestože prameny uvádějí, že již dříve směly Sezemice pečetit zeleným voskem, jako poddanská města, doklad o jejich povýšení se nezachoval.⁷

Posledním z rodu Pernštejnů, k jehož majetku Sezemice patřily, byl Jaroslav. V roce 1555 potvrdil městečku všechna privilegia, která obdrželo od jeho předků. Z důvodu špatného hospodaření a velkého zadlužení svých statků musel však své Pardubické panství v roce 1559 postoupit svému věřiteli rytíři Janu Kapounovi ze Svojkova za 200 tisíc kop grošů českých. O rok později Jan Kapoun panství prodal za 400 tisíc kop grošů českých budoucímu císaři Maxmiliánovi II., do správy české komory.⁸

Vedle tradičního zemědělství se obyvatelé městečka zabývali také obchodem a řemeslnou výrobou. Už v dobách panství Pernštejnů zde působilo několik cechů. Řeznický, krejčovský, ševcovský a tkalcovský. V 16. století je také písemně doložena existence zdejšího mlýna a pivovaru.⁹ O mlýnu se uvádí, že se v něm v 16. století mlelo na šesti moučných kolech a jedním jeho kolem se hnala voda do místního pivovaru. V pivovaru se ve stejné době vařilo měsíčně šest až sedm várek piva po šesti sudech.¹⁰

V roce 1570 postihl městečko velký požár. Aby se z něho mohlo vzpamatovat, udělil mu císař Maxmilián II. právo týdenního trhu, který se mohl konat každou sobotu. Výroční trh byl přesunut na svátek Proměnění Páně a císař povolil také vybírání poplatků za použití cest. Když v roce 1584 vyhořely Sezemice podruhé, obrátil se purkmistr a rada s prosbou o finanční pomoc do Bohdanče. V době vlády Rudolfa II. se Sezemickým vedlo dobře, dařilo se zemědělství, řemeslům a obchodu, rozvíjela se vzdělanost, městečko mělo své faráře pod obojí.¹¹

Velké útrapy přinesla Sezemickým třicetiletá válka. V roce 1623 procházelo městečkem císařské vojsko táhnoucí do Uher, násilím vymáhalo rekvizice a část obce dokonce vypálilo. Následkem tohoto drancování zůstaly v sutinách obecní pivovar i mlýn. V roce 1645 založilo velký požár také Švédské vojsko generála Torstensonova, když se po neú-

⁷ Emilia FRAJDLOVÁ, *Inventář archivního fondu Archiv města Sezemice*, SOKA Pardubice 1975–76, s. 21.

⁸ Antonín KOPECKÝ, *Sezemice nad řekou Loučnou*, Kutná Hora 1887, s. 11–15.

⁹ Karel GOTTWALD, *Sezemice 1227–1977*, Sezemice 1977, s. 8.

¹⁰ František ROSŮLEK, *Na lesnaté planině chvojnovské*, in: *Krajem Pernštýnův*, vlastivědný sborník školního okresu pardubického, Pardubice 1931–1932, s. 12.

¹¹ Tamtéž, s. 15–18.

spěšném obléhání Pardubic vydalo na Hradec. Na konci třicetileté války bylo v Sezemických šest pustých statků.¹² Ještě dlouho po skončení této války zůstávalo v městečku vojenské velitelství a mnoho vojáků „nakvartýrovaných“ v domech Sezemických obyvatel. Někteří vojáci se zde dokonce oženili a trvale usadili. Z třiceti válečných let se Sezemice zotavovaly jen velmi pomalu. Ferdinand III. jim proto v roce 1652 potvrdil dřívější privilegia a povolil trhy.¹³

Téměř všechny domy v obci byly v 17. století dřevěné. Velké náměstí, dnešní Husovo, mělo tehdy čtverhranný tvar, domy zde však nestály v rovné linii, ale různě vyčnívaly nebo stály daleko v zahradách. Radnice v té době stála v místech, kde se dnes nachází pomník sv. Jana Nepomuckého. Ten zde byl vystaven v roce 1753. Nedaleko stála spilka a pivovar, za spilkou pak byly masné krámy. Za hranicí tehdejšího městečka, které mělo v té době 47 domů, v místech dnešní ulice „Na vrchách“, se usazovali přistěhovalci z okolí, ale také výše zmínění zdomácnělí vojáci z třicetileté války.¹⁴

Stejně jako v dobách dřívějších, trápily i v 18. století sezemické obyvatele časté požáry. V roce 1701 vypukl požár, který se po dřevěných staveních velmi rychle šířil a postupně zachvátil a zničil 44 obytných domů, radnici, školu, pivovar, masné krámy a další hospodářská stavení. Než byly postaveny v letech 1702–1708 na náklad obce nové domy, bydleli někteří obyvatelé v boudách na náměstí. Další velké požáry postihly městečko v roce 1716, kdy shořel mlýn a čtyři domy a v roce 1732, kdy vedle 47 domů znovu shořela radnice, pivovar i masné krámy.¹⁵

Válečné konflikty, které se v Evropě rozhořely po té, co se panovnicí nad habsburskými zeměmi stala Marie Terezie, samozřejmě zasáhly také Sezemice. V době války o rakouské dědictví i za sedmileté války obec strádala, obdobně jako za války třicetileté, přechody nepřátelských pruských oddílů stejně jako ležením vojsk císařských. Válečná léta byla spojená s rabováním, nedostatkem potravin i infekčními chorobami. Následkem epidemie takového onemocnění vymřela začátkem roku 1758 v rozmezí několika

¹² Emilia FRAJDLOVÁ, *Inventář archivního fondu Archiv města Sezemice*, SOkA Pardubice 1975–76, s.3.

¹³ Antonín KOPECKÝ, *Sezemice nad řekou Loučnou*, Kutná Hora 1887, s. 20–21.

¹⁴ Tamtéž, s. 24–26.

¹⁵ Emilia FRAJDLOVÁ, *Inventář archivního fondu Archiv města Sezemice*, SOkA Pardubice 1975–76, s.3–4.

měsíců asi polovina obyvatel městečka, což bylo asi 264 osob, včetně purkmistra, dvou kaplanů a dalších významných osob.¹⁶

V rámci hospodářských a správních reforem, které Marie Terezie a její syn, následník Josef II., prováděli v 2. polovině 18. století, byl pořízen soupis poddanské půdy za účelem spravedlivějšího výběru daní, tzv. tereziánský katastr. Podle něho v roce 1757 v Sezemicích hospodařilo v 91 domech 91 hospodářů, kteří obdělávali 853,3 strychů (korců) polí. Při prvním číslování domů, prováděném v roce 1771 bylo napočítáno 150 stavení. V rámci josefínských správních reforem byl v Sezemicích v roce 1796 vytvořen regulovaný magistrát a městečko tak dosáhlo i soudní pravomoci.¹⁷ Jeho správu tak poprvé v historii řídil zkušený státní úředník s právníkým vzděláním (syndik), spolu s ním zde také úřadovali purkmistr, kancelista a dále kontribuční a důchodní písař.¹⁸

1.3 Sezemice v 19. a 20. století

Vedle další série požárů, které městečko stále sužovaly hlavně proto, že dřevo bylo jako stavební materiál nahrazováno jen pomalu, postihla Sezemice v první polovině 19. století také epidemie cholery, která vypukla v prosinci roku 1831. Onemocnění, které sem snad bylo zavlečeno z Moravy, podlehllo za měsíc 22 osob. Oběti cholery byly pochovány na nově zřízeném hřbitově, který je stále v provozu a starý hřbitov u kostela byl zrušen.¹⁹

Po velkém požáru v roce 1832 se konečně začaly domy na náměstí a v přiléhajících ulicích stavět podle regulačního plánu a také z pevnějších a ohni lépe odolávajících materiálů. V té době začaly v těchto místech vznikat budovy, z nichž některé zde můžeme najít ještě dnes. V roce 1833 byla postavena nová budova radnice, dnešní stará radnice, v místech, kde stávala spilka sezemického pivovaru. Pět let po té sezemičtí vystavěli také novou školní budovu nedaleko kostela, která nahradila vyhořelou starou školu.²⁰

¹⁶ Antonín KOPECKÝ, *Sezemice nad řekou Loučnou*, Kutná Hora 1887, s. 29–32.

¹⁷ Emilia FRAJDLOVÁ, *Inventář archivního fondu Archiv města Sezemice*, SOkA Pardubice 1975–76, s. 5–6.

¹⁸ Antonín KOPECKÝ, *Sezemice nad řekou Loučnou*, Kutná Hora 1887, s. 35.

¹⁹ Emilia FRAJDLOVÁ, *Inventář archivního fondu Archiv města Sezemice*, SOkA Pardubice 1975–76, s. 8.

²⁰ Antonín KOPECKÝ, *Sezemice nad řekou Loučnou*, Kutná Hora 1887, s. 38, 39.

Významným se pro Sezemice stal 13. únor roku 1834. Tento den byly guberniálním nařízením č. 7248 povýšeny na město. Pardubické panství se vzdalo politické správy v Sezemících 10. října 1844 a jeho funkci převzal následujícího roku místní magistrát.²¹ V souvislosti se správními reformami po revolučním roce 1848 převzalo politickou správu okresní hejtmanství. Roku 1850 byl zrušen sezemický magistrát, proběhly volby do obecního zastupitelstva a soudní pravomoc přešla k okresnímu soudu v Pardubicích.²²

2. polovina 19. století představovala pro Sezemice období rozvoje obce, jejího kulturního života, podnikání a průmyslu. Od 60. let kvetl spolkový život. Byl založen čtenářský spolek s knihovnou, tělocvičný spolek Sokol, spolek divadelních ochotníků, sbor dobrovolných hasičů, živnostenský spolek a zřízena Občanská záložna. Průmyslové podniky, které do té doby zastupoval pivovar a škrobárna, doplnila v 80. letech obuvnická továrna Leona. V roce 1868 získalo městečko svůj poštovní úřad, o 10 let později rozšířený o telegrafní stanici. Pro zlepšení spojení s okolními obcemi byly v 80. a 90. letech postaveny silnice nové. V roce 1892 začaly práce na regulaci řeky Loučné a potoka Lodrantky s cílem zabránit každoročním záplavám. O rok později se zřizuje stálá četnická stanice a v září 1898 se slavnostně otevírá nová školní budova.²³

Rozvoj města pokračoval také ve 20. století. Od roku 1908 Sezemice spojila první státní autobusová trať s Pardubicemi a Holicemi. V roce 1910 byla založena Živnostenská škola pokračovací, roku 1911 vznikl Okrašlovací spolek, mezi lety 1912 a 1913 byla zahájena elektrifikace a ve stejných letech vznikly další dvě obuvnické továrny. Městečko žilo také společenským životem. Z již existujícího spolku sociálních demokratů vznikla v roce 1903 sociálně demokratická strana, která si zřídila Dělnický dům a Dělnickou tělocvičnou jednotu. V roce 1908 začal své působení pěvecký spolek Bendl.²⁴

První světová válka citelně zasáhla do života městečka a zastavila jeho hospodářský a společenský rozvoj. Nedostatek základních potravin a dalších životních potřeb vedl

²¹ Emilia FRAJDLOVÁ, *Inventář archivního fondu Archiv města Sezemice*, SOKA Pardubice 1975–76, s. 8–10.

²² Tamtéž, s. 24.

²³ Tamtéž, s. 10–12.

²⁴ Tamtéž, s. 13–14.

k mnoha demonstracím žen.²⁵ Téměř 500 sezemických mužů bylo od svých rodin odvedeno do války a 80 z nich se již domů nevrátilo. Více než 30 mužů se zúčastnilo bojů v jednotkách Československých legií ve Francii, v Itálii a v Rusku. K nejvýznamnějším bojovníkům patřil Karel Bezdíček, praporečník roty Nazdar ve Francii.²⁶

Se vznikem nového československého státu v roce 1918 začalo poválečné zvelebování městečka a další rozvoj jeho hospodářského, kulturního a politického života. Velkou událostí byla pro Sezemice návštěva prezidenta Masaryka v roce 1922, který se tu zastavil v rámci své návštěvy východních Čech.²⁷ Světová hospodářská krize se v Sezemicích mimo jiné projevila počátkem 30. let zastavením výroby ve všech třech továrnách na obuv, což způsobilo velkou nezaměstnanost a nepokoje obyvatelstva.²⁸

Bojovými akcemi druhé světové války Sezemice přímo zasaženy nebyly, válečná léta však samozřejmě i zde zanechala své stopy. Mnoho místních obyvatel a zdejších rodáků se z důvodu své účasti v odboji či z rasových důvodů nevyhnulo perzekuci okupantů a 25 z nich zahynulo. K významným představitelům odboje, kteří za svou činnost položili životy, patřili generál František Horáček, vedoucí člen odbojové organizace Obrana národa, a kapitán Alfréd Bartoš, velitel výsadkové skupiny Silver A, která se podílela na atentátu na Heydricha.²⁹

Obnova a rozvoj města po druhé světové válce probíhal po převratu v roce 1948 pod vedením komunistické strany. Vedle znárodnění průmyslových podniků a kolektivizace zemědělství musela být v tomto období tzv. budování socialismu, řešena výstavba nových bytů, zařízení občanské vybavenosti a rekonstrukce pozemních komunikací.³⁰

Rozvoj obce v 19. a 20. století dokresluje příloha č. 1, která ilustruje vývoj počtu obyvatel a domů v letech 1869–1961, podle údajů Českého statistického úřadu.

²⁵ Emilia FRAJDLOVÁ, *Inventář archivního fondu Archiv města Sezemice*, SOkA Pardubice 1975–76, s. 14.

²⁶ Miroslav BALCAR, *Sezemická ohlédnutí*, Sezemice 2007, kapitola I. svět. válka (nestránkováno).

²⁷ Tamtéž, kapitola Návštěva pana prezidenta (nestránkováno).

²⁸ Emilia FRAJDLOVÁ, *Inventář archivního fondu Archiv města Sezemice*, SOkA Pardubice 1975–76, s. 17.

²⁹ Miroslav BALCAR, *Sezemická ohlédnutí*, Sezemice 2007, kapitola II. svět. válka (nestránkováno).

³⁰ Karel GOTTWALD, *Sezemice 1227–1977*, Sezemice 1977, s. 25–29.

2 Vývoj školství na Pardubicku

Počátky školství v Čechách souvisí s šířením křesťanství v tomto prostoru od 9. století, kdy zde vznikaly při kostelích a kláštorech první školy pro vzdělávání budoucích duchovních. Na Pardubicku se prvním významným místem, odkud se šířilo vzdělání, stal na konci 11. století benediktinský klášter v Opatovicích. K šíření vzdělanosti v kraji jistě přispěly i další kláštery, které zde v následujícím období kolonizace vznikly. Patřil k nim pardubický klášter cyriaků, nebo ženský cisterciácký klášter v Sezemicích. V době vlády Karla IV. se na Pardubicku značně rozrostl počet kostelů a far a dobře se dařilo zajistit vzdělávání mladých lidí. Vyučovacími předměty nebylo mnoho, vyučovala se především náboženská výchova, církevní zpěv a samozřejmě čtení, psaní a počítání. Svoji farní školu měli tehdy spolu s Pardubicemi také Bohdaneč, Dašice, Holice, Sezemice, Chvojno, Řečany, Slepovice, Svinčany, Zdechovice a další obce. Po založení pražské university v roce 1348 byly podřízeny jejímu vedení všechny nižší školy. Rozvoj školství byl zpomalen až za husitských válek v 1. třetině 15. století.³¹

Při přestavbě Pardubic, po požáru v roce 1507, nechal vybudovat Vilém z Pernštejna nový kostel a při něm zřídil také faru a školu. V roce 1522, jak je uvedeno v *Knize trhové*, neboli *Liber contractum*, zakoupila obec od jeho syna Vojtěcha budovu v nynější Bartolomějské ulici, kterou přestavěla a zřídila v ní první pardubickou českou školu. Rozsah vyučovacích předmětů se příliš nelišil od výše uvedených farních škol městeček a vesnic Pardubicka. Ve 40. letech 16. století byla pardubická městská škola rozšířena o latinskou kolej. Vznikla tak škola partikulární, neboli částečná, jejímž úkolem byla příprava budoucích studentů university. Vyučovalo se zde tzv. trivium, které zahrnovalo gramatiku, rétoriku a dialektiku. Když v roce 1560 prodal Jaroslav z Pernštejna zadlužené panství královské komoře, latinská kolej živořila a snad i dočasně zanikla. Pardubicím tak zůstala pouze nižší česká škola. Situace se začala opět zlepšovat od roku 1571, kdy byla správa školy svěřena Martinu Bacháčkovi z Nouměřic, pozdějšímu

³¹ František ROSŮLEK, *Pardubicko–Holicko–Přeloučsko 2. díl*, vlastivědný sborník, Pardubice 1905, s. 149–151.

rektorovi pražské university. Úroveň vzdělání na zdejší škole vzrostl za jeho působení natolik, že pardubičtí žáci mohli být přijímáni ke studiu na vysokém učení.³²

V 16. století fungovaly farní školy samozřejmě také v dalších městech na Pardubicku. O farních školách na venkově nemáme z té doby žádné zprávy. V roce 1560 měla obec Holická svého rektora, který kromě chrámového zpěvu, zvonění a zpívání při pohřbech, obstarával také výchovu a výuku dětí. V Dašicích zdejší správce pivovaru nechal roku 1548 postavit domek naproti faře pro potřeby školní výuky. Škola při bohdanečském kostele byla na počátku 17. století pro správce školy i kantory „bídnu štací“, kde příjmy byly nízké a nejisté. První zmínka o sezemické škole pochází ze zápisu v perněstejnském urbáři z roku 1494. Mezi další farní školy, které v 17. století na Pardubicku prokazatelně existovaly, patřily školy ve Svinčanech a Cholticích.³³ Nižší školu latinskou, neboli partikulární, měla v 16. a 17. století kromě Pardubic také Přelouč a dále Heřmanův Městec.³⁴

Výraznější změny přineslo pardubickému školství až 18. století. Pardubičtí konšelé vyvíjeli od roku 1725 úsilí o zřízení čtyř latinských tříd, které by doplnili výuku ve stávající městské partikulární škole. Zřízení tohoto čtyřtřídního gymnázia, kde vyučovali dva příslušníci minoritského řádu, bylo schváleno vrchnostenským úřadem v roce 1728. Nová budova gymnázia, které bylo později rozšířeno o další dvě třídy, však nebyla postavena. Dříve než byla dokončena všechna potřebná jednání, bylo gymnázium v rámci tereziánských školských reforem zrušeno. Dvorský dekret z roku 1776 usiloval o redukci gymnázií a místo nich zřizoval tzv. školy hlavní.³⁵

Hlavním cílem školské reformy Marie Terezie z roku 1774 byla jednotná správa rakouských škol. Byla zavedena všeobecná vzdělávací povinnost pro chlapce i dívky, bylo upraveno vzdělání učitelů a rozlišovány tři druhy elementárních škol. Triviální, hlavní a normální. Triviální školy vyučovaly děti od 6 do 12 let základním a praktickým znalostem v českém jazyce. Hlavní škola musela být alespoň jedna v kraji a vyučovaly

³² Josef SAKAŘ, *Dějiny Pardubic nad Labem 3. díl*, Pardubice 1927, s. 129–132.

³³ František ROSŮLEK, *Pardubicko–Holicko–Přeloučsko 2. díl*, vlastivědný sborník, Pardubice 1905, s. 158–166.

³⁴ Tamtéž, s. 303.

³⁵ Josef SAKAŘ, *Dějiny Pardubic nad Labem 3. díl*, Pardubice 1927, s. 149–152.

se v ní základní znalosti doplněné němčinou a latinou. Normální školy, které se nacházely v zemských městech, měly rozšířené osnovy hlavních škol, s výhradně německou výukou.³⁶

V důsledku těchto reforem se z pardubické školy v roce 1774 nejprve stala tzv. škola normální a po čtyřech letech průběhu reformy a jejich ustálení získala škola název „C. k. krajská škola hlavní“. Pardubičtí konšelé nepovažovali „C. k. krajskou hlavní školu“ za dostatečnou náhradu zrušeného gymnázia a usilovali o to, aby výuka na latinské škole byla zabezpečena prostřednictvím místních minoritů. V rámci josefínských reforem však byl minoritský klášter zrušen a hlavní škola tak latinské třídy trvale ztratila.³⁷

Na přelomu 18. a 19. století vznikaly na Pardubickém panství v mnoha obcích nově nebo byly obnovovány dřívější venkovské triviální školy, kde se kromě náboženství, základů občanské výchovy, čtení, počtů a krasopisu mohli žáci naučit i různým praktickým dovednostem, například pěstování ovocných stromů. Jestliže v roce 1801 navštěvovalo pardubickou školu 421 žáků, bylo jich pro srovnání například v Přelouči 132, v Bohdanči 175, v Sezemicích 114, v Dašicích 133, v Holicích 220. Ve vsích pardubického panství, jakými byly například Kunětice, Dříteč, Rokytno nebo Ředice se počet žáků místní školy většinou pohyboval mezi 50 a 100 dětmi. Je však nutno poznamenat, že v menších městech a na vesnicích byl počet dětí navštěvujících školu na jaře a v létě výrazně nižší z důvodu výpomoci při zemědělských pracích.³⁸

Změny po revoluci v roce 1848 přinesly zánik vrchnostenské správy a její postupné nahrazení občanskou státní správou. Ve školství postupně docházelo k mnoha reformám, které zcela změnily jeho charakter. Rozhodnutím ministerstva vyučování z roku 1849 tak měla být čtvrtá třída městské školy hlavní přeměněna buď na dvě až tři samostatné třídy měšťanské, anebo na nižší třídy reálné. Dalším středním vzdělávacím stupněm pak byla gymnázia a reálné školy.³⁹

³⁶ Eva BAREŠOVÁ, *Dějiny školství v Pardubicích od vzniku do roku 1918*, diplomová práce, s. 27.

³⁷ Josef SAKAŘ, *Dějiny Pardubic nad Labem 3. díl*, Pardubice 1927, s. 153.

³⁸ Tamtéž, s. 157–159.

³⁹ Tamtéž, s. 163.

Pardubické zastupitelstvo se vzhledem k výše zmíněné reorganizaci městské školy hlavní, rozhodlo pro přeměnu její čtvrté třídy na dvoutřídní nižší školu reálnou, která byla otevřena v roce 1854. Vyučovacím jazykem zde byla zpočátku němčina, postupem času se ve výuce prosazovala také čeština. Díky příznivé finanční situaci a úsilí městského zastupitelstva se po otevření dalších tříd staly Pardubice v roce 1863 sídlem vyšší reálné školy. Svoji budovu však škola získala až o čtyři roky později.⁴⁰

Šedesátá léta 19. století přinesla primárnímu školství další modernizaci a přiblížila ho dnešní podobě. Podle nového školského zákona z roku 1869, který připravil ministr školství Leopold Hasner, začínala povinná osmiletá školní docházka v šesti letech na národní škole. Jejím 1. stupněm byla obecná škola, 2. stupněm potom měšťanská škola. Tento zákon rovněž prohlásil němčinu a češtinu za rovnoprávné vyučovací jazyky, zabýval se sociálním postavením učitelů a na jeho základě vznikly jako orgány státního dohledu zemské, okresní a místní školské rady. V té době byly také zřizovány první mateřské školy.⁴¹

Vzhledem k uvedeným reformám byla po roce 1869 pardubická hlavní škola přeměněna na obecnou a měšťanskou školu, rozdělenou na část chlapeckou a dívčí. Třídy bývalé hlavní školy nepostačovaly kapacitně ani kvalitativně novým požadavkům a proto byly od 70. let 19. století ve městě zřizovány nové třídy obecných a měšťanských škol a postupně budovány a rozšiřovány nové školní budovy. Velký hospodářský rozvoj města ve 2. polovině 19. a na začátku 20. století přinesl také vznik odborného školství. V Pardubicích byly zřizovány nové průmyslové školy, obchodní školy a živnostenské školy pokračovací.⁴² V oblasti středního školství doplnilo již zmíněnou reálnou školu v roce 1910 státní reálné gymnázium pro chlapce a soukromé spolkové reálné gymnázium pro dívky.⁴³

Na pardubickém venkově byly v 19. století rozšiřovány místní obecné, staré farní triviální školy, v menších městech Pardubicka, jako například v Přelouči, v Holicích nebo

⁴⁰ Josef SAKAŘ, *Dějiny Pardubic nad Labem 3. díl*, Pardubice 1927, s. 164–172.

⁴¹ Tomáš KASPER – Dana KASPEROVÁ, *Dějiny pedagogiky*, Praha 2008, s. 96–104.

⁴² Eva BAREŠOVÁ, Eva, *Dějiny školství v Pardubicích od vzniku do roku 1918*, Pedagogická fakulta Hradec Králové, 1972, diplomová práce, s. 48–55.

⁴³ Josef SAKAŘ, *Dějiny Pardubic nad Labem 3. díl*, Pardubice 1927, s. 198–202.

v Dašicích, byly v poslední třetině 19. století zřizovány také měšťanské školy. Na přelomu 19. a 20. století vznikly v některých obcích při místních školách také hospodářské nebo živnostenské školy pokračovací.⁴⁴

Cílem reformních snah v oblasti školství ve 20. a 30. letech 20. století bylo překonání dědictví starého mocnářství a modernizace a demokratizace školství. Struktura školství nového československého státu však stále vycházela z Hasnerova zákona z roku 1869, který byl nově upraven tzv. malým školským zákonem z roku 1922. Prvním stupněm primárního vzdělání, tedy národní školy, byla nadále obecná škola, 2. stupněm měšťanská škola. V době německé okupace bylo české školství, jako instituce šířící české národní uvědomění, protektorátní administrativou potlačováno a přísně kontrolováno. Od roku 1941 byli podle německého systému měšťanské školy, přejmenované na školy hlavní, výběrové. Žáci obecné školy, kteří se na hlavní školu nedostali, pokračovali v povinné školní docházce na nově zavedené tzv. osmitřídni obecné škole.⁴⁵

V Pardubicích byla v době Protektorátu Čechy a Morava zřízena německá škola, která sídlila nejprve na Pernštýnském náměstí a od září roku 1941 v dnešní Základní škole Bratranců Veverkových a byla spravovaná bez účasti českých úřadů německou školní správou. Před koncem druhé světové války byla řada škol na Pardubicku obsazena armádou, když zde byla ubytována německá i sovětská vojska.⁴⁶

Plán obnovy republiky po druhé světové válce zahrnoval požadavek demokratizace školství a zpřístupnění vyššího vzdělání širokým vrstvám obyvatelstva. Po převzetí moci Komunistickou stranou Československa v roce 1948 byla vyhlášena jednotná, státní všeobecně vzdělávací škola devítiletá, bezplatná a povinná pro všechnu mládež od 6 do 15 let. Třístupňový systém školství zahrnoval národní školu (1. – 5. ročník), střední školu (6. – 9. ročník) a vyšší výběrové školy (čtyřletá gymnázia a vyšší odborné školy). Další školské reformy proběhly v letech 1953 a 1960. Systém školství po roce 1948

⁴⁴ František ROSŮLEK, *Pardubicko–Holicko–Přeloučsko 2. díl*, vlastivědný sborník, Pardubice 1905, s. 182–223.

⁴⁵ Karel RÝDL, *K vývoji správy a řízení školství v českých zemích I (1774–1989)*, Pardubice 2010, s. 18–25.

⁴⁶ Emilia FRAJDLOVÁ, *Inventář archivního fondu Okresní školní výbor Pardubice*, SOKA Pardubice 1972, s. 25–26.

negativně ovlivňovalo státní direktivní řízení prostřednictvím KSČ a dogmatická výchova v duchu marxismu leninismu.⁴⁷

Bezprostředně po skončení druhé světové války byly na Pardubicku postupně pro vyučování uvolňovány školy zabrané pro vojenské účely. Do začátku nového školního roku 1945–46 se podařilo uvolnit všechny školy v pardubickém okrese.⁴⁸ Probíhala také výstavba nových základních škol, jejichž síť byla dobudována do konce 60. let.⁴⁹ Po druhé světové válce vzniklo v Pardubicích také mnoho středních odborných škol s různým zaměřením. Chemický průmysl, který se ve městě rozvíjel a vyžadoval přísun kvalifikovaných odborníků, si vyžádal zřízení Vysoké školy chemické, později chemicko-technologické, která zahájila výuku 15. října 1950.⁵⁰

⁴⁷ Karel RÝDL, *k vývoji správy a řízení školství v českých zemích I. (1774–1989)*, Pardubice 2010, s. 28–55.

⁴⁸ Emilia FRAJDLOVÁ, *Inventář archivního fondu Okresní školní výbor Pardubice*, SOkA Pardubice 1972, s. 26.

⁴⁹ Věra MOCKOVÁ, *Školství a kultura na Pardubicku 1945–1960*, Pedagogická fakulta Hradec Králové, 1977, diplomová práce, s. 13.

⁵⁰ Valerie WÁGNEROVÁ, *Moudrost je lepší než zlato...*, in: BRONCOVÁ, Dagmar, ed., *Knihy o městě Pardubice*, Praha 1999, s. 100.

3 Historie školství v Sezemicích

3.1 Počátky školství a farní škola

První písemná zmínka o sezemické škole je z roku 1494, kdy je v urbáři Pardubického a Kunětickohorského panství uváděna mezi poplatníky. Někteří regionální historici vyslovují názor, že škola zde pravděpodobně fungovala již mnohem dříve, a to při ženském klášteře cisterciáček. Ten byl založen ve 2. polovině 13. století a zanikl za husitských válek v roce 1421. V tomto klášteře mohly být vzdělávány mladé šlechtické dívky a snad i chlapci, bohužel však neexistují prameny, které by to spolehlivě dokládaly.⁵¹

Dalším pramenem, který zmiňuje školní budovu v Sezemicích, je zápis v purkrechtní, neboli trhové knize pardubického velkostatku z roku 1570. Zde se uvádí, že škola stojící v místě dnešního č. p. 8 v Havlíčkově ulici byla prodána Janu Pekařovi a Jan Pekař naopak prodal sezemické obci svůj domek na Malém rynečku, dnešním Tyršově náměstí, kde obec pak zřídila školu. První konkrétnější zprávy o sezemické škole jsou spojeny právě s tímto místem ve východní části dnešního Tyršova náměstí, ale pocházejí až z farních matrik z období po obnově sezemické fary po třicetileté válce. Jednotřídní farní škola sídlila zpočátku zřejmě v dřevěné budově, která byla zničena požárem.⁵²

Z uvedených matričních zápisů po třicetileté válce lze také poprvé zjistit konkrétní jména učitelů. Prvním z nich byl Mikuláš Lanškrounský, který na škole působil od roku 1638. Mezi první známé sezemické učitele patřil také Samuel Černohorský, otec hudebního skladatele Bohuslava Matěje Černohorského, který zde byl kantorem od roku 1676.⁵³ Obsáhlejší informace jsou k dispozici až o učiteli Antonínu Buchnovi, který se narodil v roce 1779 v Třebechovicích. Dříve než přišel učit do Sezemic, působil na škole v Kuněticích. V Sezemicích působil od roku 1805 až do svého odchodu do penze v roce 1857.⁵⁴

⁵¹ Karel GOTTWALD, *Půl tisíciletí sezemické školy*, in: Zprávy klubu přátel Pardubicka 1994, č. 9–10, s. 201–204.

⁵² Jiří FRAJDL, *Vlastivědná abeceda dr. Theina. Nejstarší škola v Sezemicích*, in: Zprávy Klubu přátel Pardubicka 2001, č. 1–2.

⁵³ Antonín KOPECKÝ, *Sezemice nad řekou Loučnou*, Kutná Hora 1887, s. 77.

⁵⁴ Karel GOTTWALD, *Půl tisíciletí sezemické školy*, in: Zprávy klubu přátel Pardubicka 1994, č. 9–10, s. 201–204.

Skromné živobytí tehdejších učitelů bylo zajištěno příspěvkem od obce, naturáliemi od místních sedláků, případně výtěžky z propůjčených pozemků. Přivýdělek si pak obstarávali doučováním dětí z bohatých rodin, koledováním a hudbou na svatbách, křtinách a pohřbech nebo tkalcovstvím. Sezemičtí učitelé také často vypomáhali faráři při kostele i při hospodářských pracích, proto bylo také na faře postaráno o jejich stravování. Jelikož byl farář současně školdozorcem, stávalo se, že spory s učitelem řešil odmítnutím jeho stravování, které v takovém případě musela zajistit obec. Po těchto neshodách učitelé často své působiště raději opouštěli. Učitelé také často ze školy odcházeli v případě, že se mohli přiznít do bohaté rodiny nebo se oženit s vdovou po cechovním mistrovi.⁵⁵

První historicky doložená školní budova byla postavena mezi lety 1675–1713.⁵⁶ Na přízemní zděnou budovu bylo později přistavěno dřevěné patro. Tato stále jednotřídní škola byla pro rostoucí počet žáků na počátku 19. století rozšířena přístavbou další třídy a bytu výpomocného učitele v zadní části budovy, směrem do farské zahrady. Chatrnou školní budovu s nevyhovujícími stísněnými vyučovacími prostory postihl v roce 1816 požár po zásahu bleskem. Přestože byla opravena, započala roku 1829 jednání o stavbě školy nové. Hledání vhodného místa pro novou školu nebylo snadné. S umístěním školy ve farské zahradě a na náměstí nesouhlasil tehdejší farář, vykoupení vhodných pozemků často také bránila vysoká cena, za kterou je jejich majitelé byli ochotni obci prodat. Jednání neurychlil ani další požár staré školy v roce 1832. Škola definitivně dosloužila v roce 1835, kdy ji opět zachvátil požár, který byl snad založen úmyslně, aby se urychlovala stavba nové školy. Po jejím zbourání byl využitelný stavební materiál použit na stavbu nedalekého nového pivovaru. Než byla postavena nová škola, probíhalo vyučování v soukromých domech.⁵⁷

⁵⁵ Jiří FRAJDL, *Vlastivědná abeceda dr. Theina. Nejstarší škola v Sezemicích*, in: Zprávy Klubu přátel Pardubicka 2001, č. 1–2.

⁵⁶ Karel GOTTWALD, *Půl tisíciletí sezemické školy*, in: Zprávy klubu přátel Pardubicka 1994, č. 9–10, s. 201–204.

⁵⁷ Antonín KOPECKÝ, *Sezemice nad řekou Loučnou*, Kutná Hora 1887, s. 75–76.

3.2 Škola od roku 1838

Výstavba nové školy byla zahájena po Velikonocích roku 1836 na bývalé zahradě Václava Nováka, naproti zvonici. Škola, která měla tři třídy a byty pro učitele a podučitele byla postavena za dva roky, dokončena byla tedy v roce 1838.⁵⁸ Stavební práce skončily v srpnu a slavnostní vysvěcení a otevření školy proběhlo 18. září téhož roku. Prvním vyučujícím v nové škole byl Antonín Buchna, který už dříve v Sezemicích učil a nyní se s rodinou nastěhoval do zdejšího učitelského bytu. Ve školním roce 1838–39 spolu s ním tvořili učitelský sbor dva další podučitelé. Od školního roku 1857–58 působil na sezemické škole učitel Jan Baudyš, který sem přišel z Rokytna. O něm bylo známo, že je zastáncem nových didaktických metod.⁵⁹

Abychom si mohli představit pracovní podmínky učitele na sezemické škole ve 2. polovině 19. století, citujeme ze zápisu právě výše uvedeného nadučitele Jana Baudyše z *Knihy pamětností pro školu sezemickou od roku 1854 do roku 1895*. Jan Baudyš se v zápisu zabývá situací, která v obecném školství nastala po té, co byl v roce 1864 přijat zákon o tzv. školním patronátu, tj. o zřizování, financování a spravování obecných škol obcemi namísto dřívější správy vrchnostenské. Popisuje praktické dopady tohoto, na první pohled pokrokového opatření, a jeho vliv na pracovní podmínky učitele: *„Rok 1865 je, co se školství týče, zajisté veledůležitým a toho hodným zaznamenán býti do této knihy „pamětností“. Již před tímto rokem prodávaly se panství tak zvaná císařská, mezi nimiž bylo také panství pardubské, „komorní“ zvané, prodáno. Nejprvnější jeho majitel byl „národní bank“ ve Vídni, tento jej zase po krátkém čase odprodal „úvěrnímu ústavu“ též ve Vídni, a tento ústav jej nyní z ohledu „ökonomických“ na velkostatkáře odprodává po kuse, což budiž Bohu věčně žalováno! Touto a ještě jinými okolnostmi a návrhem vys. sněmu dostala se patronace školní do rukou obcí a se školou také i učitel.*

Pane, vyslyš volání naše, a modlitba naše k Tobě přijď!, tak jsme úpěli k vys. zemskému sněmu, aby se nám alespoň ubohým podučitelům s hůry pomoci nějaké dostalo; ale ještě

⁵⁸ Karel GOTTWALD, *Půl tisíciletí sezemické školy*, in: Zprávy klubu přátel Pardubicka 1994, č. 9–10, s. 201–204.

⁵⁹ Jiří FRAJDL, *Vlastivědná abeceda dr. Theina. Nejstarší škola v Sezemicích*, in: Zprávy Klubu přátel Pardubicka 2001, č. 1–2.

není zde hodina věčného Slitovníka, ještě nejsme dospěli k zažívání ovoce uzralého, máme prý dosti veliké příjmy. Budiž tedy! – Pomoc přišla; ne ale „pomazánka“, nýbrž „namazánka“, nastal tak nový pro učitele bič – slavný školní výbor, který se velmi s vysoká na jednání svého učitele dívati ráčil a hned všelijaké nerozumnosti o své vlastní moci předpisoval – poroučel. A proč? Protože vlastně nevěděl sám, co jeho povinností, že nevěděl, co má a co nemá činit, neznal druhý díl křesťanské spravedlnosti, myslel sobě, že má a musí všemu rozumět, a on ještě nevystoupil se svou vzdělaností asi vysoko...“⁶⁰

V zápisu následujícího roku se Jan Baudyš k této problematice dále vyjadřuje: „Loňského roku byli učitelové biti bičiky; letošního roku, r. 1866, dostávají bičemi uzlovatými ze všech stran. Neboť jak se stali z obcí šk. patronové, tu každý jednotlivec učiteli chtěl rozkazovat – ubližovat –, ale učiteli jeho patřičnou fassovně stvrzenou dávku dávati, nechtěli ani všickni dohromady. I byly stesky učitelů ze všech stran žalostivé. Ubozí učitelové měli od ranního svitu až do soumraku dítky cvičit, a za to jakou náhradu jim svět – ten nevděčný svět pro učitele od počátku – podával? Žádnou. Školní plat, tak zvaný „sobotáles“, který v pravdě řečeno každý nerad platí, (jest to bídný plat, týdně 1 kr, 2 kr, 3 kr, podle stáří dětí) měl by býti rozvržen dle placení daně na gruntovníky, a jednalo se o tom v sl. zems. sněmu; než „kormidelník sněmu“, p. Rieger, mocně se proti tomuto návrhu opřel a řečí svou, „že učiteli jen za práci od toho, koho vyučuje, se plat dostati má“ návrh ten zničil. (Také jeden přítel učitelstva!) Příspěvky, které před prodáním kom. panství Pardubic vrchnost dávala, najednou přestaly, jelikož nový majitel panství oné příspěvky na obce uvrhl a obce přijmouti je nechtěly. Tuť ubohý učitel takřka celý rok čekati musel, než se to „tam na hoře“ u vys. místodržitelství rozhodlo, kdo vlastně oné příspěvky učitelovi fassovně stvrzené dávati povinnen jest... Však vzdor všech nesnázi učitel hledí přímo tam k nadhvězdnému sídlu Všehomíra koje se tou nadějí: na věčnosti čeká na vás odměna!“⁶¹

O tom, že se problémy učitelů ještě zhoršily po prohrané prusko-rakouské válce v roce 1866, svědčí další Baudyšův zoufalý zápis: „Člověk – zhřešiv v ráji – stal se velmi ne-

⁶⁰ Karel GOTTWALD, *Ze školní kroniky*, in: Zprávy klubu přátel Pardubicka 1981, č. 6., s. 139–142.

⁶¹ Tamtéž, s. 139–142.

šťastným; a byl by si snad zoufati musel, kdyby jej byl Tvůrce jeho se neujal a jemu Něco byl nepříslíbil a nedal, což jej opět poněkud utišilo a zemi příjemnější učinilo. A což pak jest to Něco? – Jest to naděje!

Naděje člověka pokaždé sprovází po celý věk až ku hrobu; naděje – na budoucí lepší – sílí nás zvláště učitele nevýslovnými trampotami skleslé; naděje jest kotva, o kterou se každý pozemčan opírá a na kterou se nejvíce spoléhá. Naděje jest ten mocný kruh, který nás poutá konejšením: „Mějme trpělivost, bude lépe! – doufejme, ještě není vše ztraceno!“ Kdo bez naděje žije, musí být nejnešťastnějším tvorem! A snad to ani možné není bez naděje žítí. – Však táži se, která třída lidí má nejvíce naděje zapotřebí? Učitelové venkovští. Od jakživa žijí v naději, že se jim lépe povede; žili, doufali, ale také v naději „na lepší časy“, kterých se ovšem nedočkali – a sotva kdy dočkáme – zemřeli. Byli šťastni, protože žili s nadějí. – Loňského roku, totiž 1866, žili jsme my nebozí učitelové venkovští v naději, že Slavný zemský sněm pro nás také něco prospěšného vykoná, nestalo se ničehož, vše zůstalo při starém, jak na předešlých stranách uvedeno. – o zlepšení posud ani zmínka! – Doufejme – mějme naději a budeme šťastni!“⁶²

Z důvodu nárůstu obyvatelstva už po několika letech provozu nová budova sezemické školy kapacitně nepostačovala. V roce 1852 měla škola 313 žáků, o šest let později už 400.⁶³ Toto množství měly pojmout tři třídy. Přestože absence žáků v době sezónních zemědělských prací byla v té době velmi vysoká a do školy jich na jaře a počátkem léta chodilo jen něco málo přes polovinu z celkového počtu zapsaných, bývaly malé třídy neúnosně přeplněny. Chátrání školní budovy, namáhané náporům žactva a provozem, na který nebyla dimenzována, se stále zrychlovalo. Přispěly k němu také válečné události roku 1866, kdy se ve škole ubytovali prouští vojáci. Nedostatek finančních prostředků po válce, která přinesla cholerovou nákazu a smrt mnoha žáků, ještě prohloubil neutěšený stav zdejší školy.⁶⁴

Když v roce 1871 nastupoval službu na škole pozdější řídící učitel František Schiller, zaznamenal do *Knihy pamětností pro školu Sezemickou od roku 1854 do roku 1895* ná-

⁶² Karel GOTTWALD, *Ze školní kroniky*, in: Zprávy klubu přátel Pardubicka 1981, č. 6., s. 139–142.

⁶³ *100 let města Sezemice 1834–1934*, Sezemice 1934, nestránkováno.

⁶⁴ Jiří FRAJDL, *Vlastivědná abeceda dr. Theina. Nejstarší škola v Sezemicích*, in: Zprávy Klubu přátel Pardubicka 2001, č. 1–2.

sledující svědectví o tehdejšímu stavu školy: „Roku 1871 dne 30. srpna pisatel řádků těchto nastoupil službu co učitel na škole zdejší. Tehdáž byla škola tato o třech třídách, v nichž vyučováno bylo přes 350 dítek obojího pohlaví, které nebožátka celý den mučeny byly sedíti v dlouhých, vysokých a nepoměrně úzkých lavicích. Psát nebylo možno pro četné štěrbinny ve vrchní desce, tím méně kresliti. I nosily sobě za podlož lepenky, aby sobě v nouzi alespoň poněkud pomohly. Z učebných pomůcek nebylo zde kromě strojené zeměkoule a něco Amrlingových obrazů (které ostatně jen v létě pro ozdobu světnice školní vyvěšené být směly) zcela ničeho. Ze školního nářadí již kromě jmenovaných bídných lavic vynikala v každé třídě rozrachocená malá černě natřená skříň, v níž všelijaké staré noty, kusy rezovatých hřebíků, vosku a podobných v starém prachu hniječích věcí šedivělo. K tomu dobře se hodily i stoly školní, u kterých opatrně seděti musel učitel, aby se nezřítily. A přimyslíme-li si vyšlapanou cihelnou dlažbu na chodbách, po kterých celý den vál nesnesitelný zápach ze záchodů tam umístěných a hluboké příkopy před školou podél celé ulice, ve kterých stojatá voda a kaly z hnojišť po celý rok hnily, pak vzadu malý dvorek, kamž člověku slabého žaludku těžko vstoupiti bylo, máme před sebou obraz sezemické školy z doby té...“ Oba výše citované zápisy z uvedené pamětní knihy, se dochovaly jen díky panu učiteli Karlu Gottwaldovi, který si je na začátku 50. let ze zapůjčené knihy vypsál a použil pro svůj příspěvek do Zpráv Klubu přátel Pardubicka. Kniha samotná se nedochovala.⁶⁵

Aby byl obraz školství a škol v Sezemicích v uvedené době co nejvíce „plastický“, zahrnoval více úhlů pohledů a umožnil nám se co nejvíce přiblížit tehdejší realitě, nahlédněme ještě do zprávy c. k. okresního školního inspektora Františka Šváchy z jeho inspekce na školách v Sezemicích, Chotči a Časech na jaře roku 1896.⁶⁶ Dokument zde nebudeme citovat celý, jen se stručně zastavíme u některých jeho témat a částí týkajících se sezemické školy.

V úvodu zprávy z inspekce, která proběhla ve dvou dnech 27. a 28. dubna 1896 je uveden počet zapsaných a přítomných dětí v jednotlivých třídách a jména třídních učitelů. Dle zameškaných a neomluvených vyučovacích půldnů vyhodnotil inspektor docházku

⁶⁵ Karel GOTTWALD, *Ze školní kroniky*, in: Zprávy klubu přátel Pardubicka 1981, č. 6., s. 139–142.

⁶⁶ SOKA Pardubice, Okresní školní výbor Pardubice, *Obecná škola Sezemice 1889–1938*, fol. 146 r.

v 1. až 3. třídě jako „velmi pilnou“, žádné zameškané půldny, ve 4. chlapecké a 5. dívčí třídě také jako „velmi pilnou“, méně než 2 % zameškaných půldnů a ve 4. dívčí a 5. chlapecké třídě jen jako „pilnou“, přes 2% zameškaných půldnů. Řídící učitel podle zápisu vysvětloval slabší docházku ve vyšších třídách tím, *„že ve čtvrté dívčí třídě jest tohoto školního roku více dětí z chudých, méně pořádných a školy dbalých rodin.“*⁶⁷

Po krátké zmínce o četnosti zasedání místní školní rady a návštěvách místního školního dozorce Josefa Hloupého ve škole, je další část zprávy věnována školní budově a jejímu vybavení. Inspektor konstatuje, že školní budova nevyhovuje svému účelu a vyjadřuje přání, aby se už následujícího roku přikročilo ke stavbě nové školy. Nábytek a vybavení je vzhledem k přechodnému stavu označeno za vyhovující s dovětkem, že v nové škole *„bude vše náležitě zařízeno“*.⁶⁸

Další část dokumentu nese název „zdravotnictví“, příhodnější označení by však bylo spíše „ochrana zdraví žáků“. První část tohoto oddílu se věnuje větrání a vytápění tříd. Inspektor zde doporučuje, aby byla přijata pravidla pro větrání ve třídách, a navrhuje konkrétní organizační opatření. Dále stanovuje, kde má viset teploměr, na kterém musí třídní učitel kontrolovat správnou teplotu ve „školní světnici“ a činit opatření, pokud je zde teplota mimo optimální rozsah od 13 do 15 stupňů Réaumura, tj. 16,25–18,75 stupňů Celsia. Inspektor dále v této souvislosti uvádí, že *„učitel nesmí ve škole trpěti nižšího svrchního šatu, šál, nátepiček, šátků a p. ani v zimě. Teprve když jdou děti domů, vše si zase vezmou“*. V závěru části, týkající se zdraví žáků inspektor zdůrazňuje nutnost rovného sezení při psaní a ručních pracích.⁶⁹

V 19. století, zvláště po reformách školské soustavy v jeho 2. polovině, byl kladen velký důraz na zřizování školních zahrad, kde měli být žáci vedeni k pozitivnímu vztahu k přírodě a ke konkrétním pěstitelským dovednostem. Proto byla také při inspekcích na sezemické škole věnována patřičná pozornost školní zahradě. Při námi sledované návštěvě, jak vyplývá z inspektorovy zprávy, byla zahrada shledána v „úplném pořádku“. Škola však měla ještě předložit c. k. okresní školní radě ke schválení osnovy měsíčních

⁶⁷ SOKA Pardubice, Okresní školní výbor Pardubice, *Obecná škola Sezemice 1889–1938*, fol. 146 r.

⁶⁸ Tamtéž, fol. 147 r.

⁶⁹ Tamtéž, fol. 147 r., 147 v.

prací na zahradě. Inspektor doporučuje učitelům, aby vedli děti k zakládání svých vlastních domácích zahrádek a radili jim s jejich uspořádáním, osázením a ošetřováním. Nabádá učitele, aby s dětmi nepracovali na zahradě za špatného počasí, pokud jsou nemocné či špatně oblečené, přizpůsobili typ práce tělesné síle dětí a zabránili tak stížnostem rodičů.⁷⁰

Sezemická škola neměla v roce 1896 zimní tělocvičnu, ale jen letní cvičiště ve dvoře školy, proto se omezuje inspekční zpráva pouze na konstatování této skutečnosti. Dalším stručným bodem je také zmínka o kabinetu, kde je vyžadován vzorný pořádek a ustanovení kustoda, bez jehož doprovodu nemají mít členové učitelského sboru do kabinetu přístup. Při nedostatku místa v kabinetu mají být mapy, které se nemají skladovat srolované, vyvěšeny na chodbě nebo ve třídách.⁷¹

Další část zprávy si všímá žákovské a učitelské knihovny, kterou škola disponovala. V žákovské knihovně si děti mohly vybrat z 577 svazků. Od 1. ledna 1896 do dne kontroly se uskutečnilo 2243 výpůjček. Inspektor doporučuje, že se má učitel občas žáků zeptat na obsah přečteného. Učitelská knihovna obsahovala 85 svazků a výpůjček zde bylo 12. Protože zde zřejmě nebyly vedeny knihy výpůjček, bylo požadováno jejich zřízení do příští inspekce.⁷²

Úřední knihy vedené řídicími i třídními učiteli byly inspekcí shledány v pořádku. Výkaz ženských ručních prací má být však rozšířen, aby zachycoval u všech žákyň popis každé jejich hotové práce a poskytoval tak přehled všeho, co žákyně během školního roku vykonaly. Patrně pro sjednocení klasifikace na školách inspektor v tomto oddíle zmiňuje, že „*v prvním školním roce není ve všech školách jednoty v klasifikaci a to zvláště při psaní, kreslení a věcném učení. Všecky tyto předměty čítati jest dle osnov z roku 1855 k jazyku vyučovacímú a příště nebudou se tudíž klasifikovati. V prvním školním roce bude se klasifikovati náboženství, čtení, počty a zpěv, v Sezemících ještě tělocvik.*“⁷³

⁷⁰ SOkA Pardubice, Okresní školní výbor Pardubice, *Obecná škola Sezemice 1889–1938*, fol. 147v, 148 r.

⁷¹ Tamtéž, fol. 148 r.

⁷² Tamtéž, fol. 148 r.

⁷³ Tamtéž, fol. 148 r., 148 v.

V části zprávy, která je věnována kázni žáků, se dočteme, že je „celkem uspokojivá“ a dále najdeme upřesnění: „*Ve třech třídách byla vzorná ve čtyřech chvalná, což je též výsledek uspokojivý. Ve druhé třídě shledána byla kázeň přesně provedená až do podrobností.*“ Inspektor zde také doporučuje, aby učitelé prováděli vzájemné hospitace, které má koordinovat řídicí učitel.⁷⁴

Inspekce se zabývala také problematikou dětských her ve škole. Ve zprávě se o nich píše následující. „*Místa ke hrám jsou již všude vykázána. Ale nezbytno jest, aby učitelé nad hrami kontrolu stále prováděli, zapovězené neb nevhodné hry zamezovali a nové zaváděli. Shledá-li se něco závadného, poznamená si to učitel a druhého dne vyšetřuje. Hra o fazole zasluhuje bedlivého uvážení a dle toho necht' se pak buď omezí neb zakáže.*“⁷⁵

Zpráva pokračuje odstavcem věnovaným slušnému chování mládeže, kde je k tomu v jeho úvodu uvedeno: „*Děti se musí stále poučovati, v čem pravá slušnost záleží, např. jak se slušně pozdravuje, do cizího stavení slušně přijde, k vážené osobě přichází atd.*“ Dle inspektora nemá smysl dětem přečíst první den školního roku školní řád, ale nařizoval, aby měla škola vypracovaná pravidla slušného chování, přizpůsobená místním poměrům. Následuje stručná zmínka o úlevách v povinné školní docházce⁷⁶, kdy inspektor požaduje, aby učitel vždy vysvětlil dětem účel úlevy a doporučil jim, aby v případě špatného počasí, nevhodného pro zemědělské práce doma, přišly do školy.⁷⁷

Chování učitelstva hodnotí inspektor jako řádné a bez stížností. Na dalších řádcích doporučuje, patrně pro upevnění důstojného postavení učitelstva v obci, aby žáci pod vedením učitelů pečovali o opuštěné učitelské hroby. Uvádí k tomu: „*Dětem poví se krátké vysvětlení a povzbuzení a pak zbývá učitelům jen řízení další práce. Žijí-li v obci příbuzní, třeba jim říci o dovolení.*“⁷⁸

⁷⁴ SOkA Pardubice, Okresní školní výbor Pardubice, *Obecná škola Sezemice 1889–1938*, fol. 148 v.

⁷⁵ Tamtéž, fol. 148 v., 149 r.

⁷⁶ Podle novely školského zákona z roku 1883 byly opět zavedeny úlevy ve školní docházce, které byly využívány k uvolnění dětí ze školy pro výpomoc rodičům při sezónních zemědělských pracích.

⁷⁷ SOkA Pardubice, Okresní školní výbor Pardubice, *Obecná škola Sezemice 1889–1938*, fol. 149 r.

⁷⁸ Tamtéž, fol. 149 r.

V závěru zprávy je zmíněno zavádění předmětu rýsování do obecných škol pro chlapce v nejvyšším 5. ročníku, doporučení využívat v hodinách zpěvu *Malátův zpěvník* a poměrně podrobně je zde pojednáno o tom, jak má správně probíhat výuka ženských ručních prací. Inspektor nabádá k tomu, aby žákyně v hodině nepracovaly jen na svých výrobcích, ale aby jim učitelka objasnila souvislosti, proč práci vykonávají, udělila jim praktické rady, například jakou látku pro své výrobky použít, kde ji koupit a vedla je i k tomu, aby byly schopny navzájem posoudit svoji práci. Na konci je zpráva podepsána inspektorem Šváchou, řídícím učitelem Schillerem, učitelem Nešporem, který byl zapisovatelem a dalšími učiteli.⁷⁹

Závěrem této kapitoly stručně nastiňme vývoj událostí, které ovlivnily sezemické školství v závěru 19. století, a které předcházely stavbě nové školní budovy. Počet žáků školy po prusko-rakouské válce i přes útrapy obyvatelstva nijak neklesal, proto bylo nutné usilovat o její rozšíření. Po smrti Jana Baudyše se řídícím učitelem v roce 1874 stal již zmíněný František Schiller, který zdejší školu významně pozvedl.⁸⁰ Využíval k tomu své zkušenosti získané na zahraničních cestách a světových výstavách. V roce 1875 byla otevřena další třída a o dva roky později pobočná třída dívčí. V roce 1885 pak přibyla k dosavadním čtyřem třídám další, tedy pátá třída. Roku 1892 byla zřízena pobočka při čtvrté třídě, a ze školy se tak stala pětitřídká se dvěma pobočnými třídami.⁸¹ Při uvedeném rozšiřování se vyučovalo v pronajatých, často nevhodných, místnostech budov v blízkém okolí školy, nebo i v budovách vzdálenějších. Jednalo se například o budovu, která stála na místě později postavené nové školy, dále o budovu za dvorem staré školy a o další objekty stojící na Malém náměstí, dnes Tyršově i Velkém náměstí, dnes Husově. Na Velkém náměstí šlo konkrétně o budovu č. p. 96, zvanou „U zeleného stromu“.⁸² Nárůst počtu žáků a nevyhovující podmínky v pronajatých třídách vedly k zahájení jednání o stavbě nové školní budovy. Stejně jako v případě plánování stavby staré školy byla komplikována spekulacemi s cenou pozemků pro její výstavbu.

⁷⁹ SOkA Pardubice, Okresní školní výbor Pardubice, *Obecná škola Sezemice 1889–1938*, fol. 149r., 149 v.

⁸⁰ Jiří FRAJDL, *Vlastivědná abeceda dr. Theina. Nejstarší škola v Sezemicích*, in: Zprávy Klubu přátel Pardubicka 2001, č. 1–2.

⁸¹ František ROSŮLEK, *Pardubicko–Holicko–Přeloučsko 2. díl*, vlastivědný sborník, Pardubice 1905, s. 217.

⁸² SOkA Pardubice, Archiv města Sezemice, *Pamětní kniha města Sezemice 1848–1971*, s. 478.

3.3 Obecná škola od roku 1898

Stavba nové školy, kterou provedl stavitel František Desperát z Pardubic, probíhala na místě dvou původních domů č. p. 168 a 169 od května roku 1897 a byla dokončena počátkem září roku následujícího. Stavební práce ilustruje příloha č. 2, příloha č. 3 zobrazuje vzhled staré i nové budovy v roce 1913 a dnešní podobu obou budov naleznete v příloze č. 4. Celkové náklady na novou budovu činily 33600 zlatých a spolu s městem Sezemice je nesly i tzv. přiškolené okolní obce, jimiž byly Kladina, Lukovna a Počáply.⁸³ V době dokončení stavby slavilo rakouské mocnářství 50. výročí vlády svého císaře, proto byla nová sezemická škola pojmenována „Jubilejní obecná škola císaře Františka Josefa I.“⁸⁴

Slavnostního otevření a vysvěcení školy, které proběhlo v neděli 4. září 1898, se vedle světitele, biskupského sekretáře a děkana v Pardubicích Františka Sloupa a biskupského notáře a faráře v Kuněticích Václava Kudrny, zúčastnili také tehdejší sezemický farář Alois Ulbrich, zdejší kaplan Josef Palouš, okresní hejtman Eduard Scheller a okresní starosta Jan Markalous. Dále členové Okresní školní rady a Okresního školního výboru, stavitel školy František Desperát, bývalí sezemičtí učitelé, členové místní školní rady, členové obecního zastupitelstva Sezemic i přiškolených obcí a mnoho dalších hostů. V 9 hodin ráno se vydal od radnice slavnostní průvod, v jehož čele šli žáci školy se svými učiteli, za nimi bývalí žáci školy, členové čtenářského spolku, za hudbou a družičkami následoval světitel a výše jmenovaní významní hosté. V závěru šel místní sbor dobrovolných hasičů. Průvod zamířil nejprve ke kostelu, kde zazněl kancionál „Přijď ó Duchu přesvatý“ a následně se lidé přesunuli k nové školní budově, kde se po děkanově úvodním slovu konal vlastní obřad svěcení školy. Žákovský pěvecký sbor pod vedením učitele Josefa Puplána zazpíval dvě slavnostní skladby, které učitel pro tuto příležitost složil. Žáky na harmonium doprovodil JUDr. František Schiller, syn řídícího učitele. Po skončení obřadu svěcení se významní hosté zapsali do nové pamětní knihy a průvod se opět odebral do místního chrámu, kde se konala závěrečná bohoslužba.⁸⁵

⁸³ SOKA Pardubice, Národní škola Sezemice, *Školní kronika 1895–1920*, s. 17–18, 23.

⁸⁴ František ROSŮLEK, *Pardubicko–Holicko–Přeloučsko 2.díl*, vlastivědný sborník, Pardubice 1905, s.217.

⁸⁵ SOKA Pardubice, Národní škola Sezemice, *Školní kronika 1895–1920*, s. 32–34.

František Schiller, který byl zdejším řídícím učitelem, sám vypracoval plán nové školní budovy, rozvržení místností a navrhl i její, na tehdejší dobu moderní a inovativní, vnitřní zařízení, jehož většina sloužila i po druhé světové válce. Budova disponovala bytem řídícího učitele, pěti učebnami, sborovnou, kabinetem, tělocvičnou a cvičnou kuchyní.⁸⁶ Plány školy zobrazuje příloha č. 5, dnešní podobu budovy zachycuje příloha č. 6.

Školní kronika uvádí řadu Schillerových technických i estetických vylepšení, které pro zkvalitnění výuky navrhl a některé sám i zkonstruoval. K jeho návrhům patřila úprava ventilace, elektrické oznamování vyučovacích hodin ve všech místnostech, výtvarné provedení vstupních dveří a ozdobných mříží v celé budově, dřevěné ozdobné přepážky s věšáky a praktická umývadla ve třídách i skříně na vyučovací pomůcky. Sám pak zkonstruoval rotační a posunovací tabule, díky nimž měl učitel k dispozici osm snadno manipulovatelných psacích ploch a rovněž praktické lavice s laťovými podlahami, které žákům poskytovaly možnost zdravého sezení.⁸⁷

V roce 1898 školu navštívil hrabě Karl Maria Coudenhove, místodržitel v Čechách, při své cestě zaměřené na regulaci vodních toků v kraji. Prohlédl si školu v doprovodu řídícího učitele Františka Schillera a zajímal se o zdejší podmínky učitelské práce.⁸⁸

V době působení Františka Schillera také postupně vzrostl počet pomůcek v přírodovědném kabinetu, mezi které přibyli i některé vzácné exempláře, jakými se v té době nemohla pochlubit ani mnohá střední škola. Původní počet 166 položek v 70. letech 19. století stoupl na 1469 položek v roce 1887. V tomto roce disponovala školní knihovna 693 svazky knih.⁸⁹

Stará školní budova z roku 1838 byla po otevření nové školy rekonstruována a přestavěna na učitelské byty a některé prostory byly pronajaty. Protože však počet žáků dále rostl a musely být zřizovány nové třídy, začaly být ve staré škole už po několika letech učebny znovu obnovovány. V průběhu dalších let musela postupně ustupovat

⁸⁶ Karel GOTTWALD, *Půl tisíciletí sezemické školy*, in: Zprávy klubu přátel Pardubicka 1994, č. 9–10, s. 201–204.

⁸⁷ SOKA Pardubice, Národní škola Sezemice, *Školní kronika 1895–1920*, s. 24–25.

⁸⁸ František ROSŮLEK, *Pardubicko–Holicko–Přeloučsko 2. díl*, vlastivědný sborník, Pardubice 1905, s. 217.

⁸⁹ Antonín KOPECKÝ, *Sezemice nad řekou Loučnou*, Kutná Hora 1887, s. 77.

kapacitním potřebám i pokroková dispozice místností a členění prostor nové školní budovy, protože všechny využitelné prostory zde musely být přestavěny na učebny.⁹⁰

V dubnu roku 1904 žádala místní školní rada o zřízení pobočky při 1. třídě, ale neúspěšně. Po další žádosti v roce 1906 c. k. zemská školní rada zřízení této pobočky povolila, jako zatímní, spolu s místem zatímní učitelky. V této třídě se začalo vyučovat od února roku 1907. Na negativní zdravotní dopady přeplněnosti tříd poukazoval také místní obvodní lékař a školní dozorce MUDr. Ludvík Špirk. Místní školní rada se proto v dubnu téhož roku rozhodla učinit potřebné kroky, nutné ke zřízení poboček pro přeplněné 2. a 3. třídy, aby mohly být otevřeny už od počátku školního roku 1907–8. Dvě nové učebny byly pro tyto účely vytvořeny přestavbami v nové školní budově. První vznikla z původní učebny ženských ručních prací, druhá pak z bytu řídícího učitele. Učebna ručních prací i byt řídícího učitele byly přemístěny do staré školní budovy, kde pro ně byly upraveny dosud pronajímané prostory. Ty však mohly být nájemníky uvolněny až počátkem listopadu, po ukončení trvání nájemní smlouvy. Ve školním roce 1907–8 musely proto být od září do listopadu opět pro výuku pronajaty prostory v domě „U zeleného stromu“ na Velkém náměstí.⁹¹

Školní rok 1914–15 začal stejně jako každý jiný, ale už 12. září bylo v budově nové školy umístěno 120 raněných vojáků různé národnosti. Kromě Čechů také Slováci, Maďaři a Němci, pro které nebylo místo v pardubické okresní nemocnici. Až téměř do konce měsíce září se vyučovalo pouze v jedné místnosti, každá třída jen půl dne týdně, 1. třída dva půldny týdně. Pravidelné vyučování bylo obnoveno po důkladné dezinfekci školy 29. září. Učitelé a učitelky sbírali pro raněné po okolí potravinovou i finanční pomoc, slamníky a prádlo. Místní ženy a dívky se spolu s učitelkami staraly o raněné vojáky, školník měl na starost stravování raněných. Sezemická obec chtěla zabránit přerušování školního vyučování, a proto zřídila na Malém náměstí, v domě č. p. 28, který jí pro tyto účely zapůjčil bývalý majitel továrny na obuv Jindřich Gabl, rezervní nemocnici pro raněné vojáky.⁹²

⁹⁰ Karel GOTTWALD, *Půl tisíciletí sezemické školy*, in: Zprávy klubu přátel Pardubicka 1994, č. 9–10, s. 201–204.

⁹¹ SOKA Pardubice, Národní škola Sezemice, *Školní kronika 1895–1920*, s. 86–116.

⁹² Tamtéž, s. 192–195.

V průběhu první světové války byla výuka často z různých důvodů narušována. Prázdniny byly vyhlášeny například u příležitosti oslav vítězství vojsk Ústředních mocností. Jiným důvodem uzavření školy byl nedostatek uhlí, kdy škola musela topivo přenechat odvětvím zajišťujícím potraviny, například pekařům. Z tohoto důvodu byla ve školním roce 1917–18 škola uzavřena na dlouhou dobu tři měsíců, od 5. listopadu do 8. února. Učitelé i učitelky se také museli jako předsedové komisí účastnit rekvizic zásob, soupisů sklizně, dobytka, upisování válečných půjček a podobných akcí. Mnohdy byli za tímto účelem povoláváni mimo obec, do blízkého i vzdálenějšího okolí. Často se proto vyučovalo jen obden, nebo jen některé půldny, případně bylo vyučování přerušeno zcela.⁹³

Mnohým dětem bránil v pravidelné školní docházce nejen nedostatek oblečení, obuvi a jídla, ale i nutnost výpomoci rodičům, často jen matce, při domácích pracích a zajišťování základních potřeb domácnosti. Chodily například pro mléko, uhlí nebo pro petrolej, a to i do vzdálenějších obcí. Děti z lépe situovaných rodin, které si nosily svačiny, se o ně po domluvě učitelů dělily s méně šťastnými spolužáky a někdy jim i přinášely ovoce. Řídící učitel Josef Nešpor v zápise v Pamětní knize města Sezemice vzpomíná také na otce rodin, kteří se obávali uvolnění kázně svých dětí v době jejich nepřítomnosti doma a v dojemných dopisech z bitevních polí žádali školu o podporu a zprávy o svých potomcích.⁹⁴

3.4 Obecná a měšťanská škola od roku 1920

Ještě v době trvání první světové války se místní školní rada usnesla, že podnikne kroky potřebné k zahájení jednání o zřízení měšťanské školy. Stalo se tak na jejím zasedání 26. října 1917, kde předseda rady a starosta města MUDr. Ludvík Špirk, který stál od počátku v čele této iniciativy, promluvil o jejím významu pro město Sezemice i okolní obce. Dne 3. listopadu téhož roku tento záměr jednomyslně schválilo obecní zastupitelstvo.⁹⁵

⁹³ SOKA Pardubice, Archiv města Sezemice, *Pamětní kniha města Sezemice 1848–1971*, s. 234, 313.

⁹⁴ Tamtéž, s. 234, 313.

⁹⁵ SOKA Pardubice, Národní škola Sezemice, *Školní kronika 1895–1920*, s. 250–251.

Úsilí sezemických obyvatel bylo naplněno až po tříletém čekání. Zemský správní výbor vyslovil počátkem září roku 1920 souhlas se zřízením občanské neboli měšťanské školy a 22. září zde byla výnosem zemské školní rady zřízena občanská škola chlapecká s dívčí koedukací za podmínky, že do ní budou přijímány i děti z cizích školních obcí. Slavnostní otevření se konalo v pondělí 4. října 1920 v 9 hodin. Slavnost zahájil starosta města a předseda místní školní rady učitel Josef Urban, po něm promluvil okresní hejtman František Zelinka, okresní školní inspektor Otakar Svoboda a ředitel chlapecké občanské školy v Pardubicích Antonín Fořt. Zatupující ředitel sezemické občanské školy Josef Nešpor po té pronesl jménem učitelského sboru slib, že všichni budou usilovat o naplnění poslání nové školy. Na závěr slavnosti zazpívaly děti národní hymnu a shromáždění provolalo slávu prezidentu Masarykovi.⁹⁶

Výnosem zemské školní rady ze srpna roku 1920 byla smíšená obecná škola v Sezemicích od školního 1920–21 rozdělena na dvě samostatné školy, chlapeckou a dívčí, z nichž každá měla čtyři postupné třídy. Aby mohla být zachována dosavadní 5. třída, byla podána žádost Zemské školní radě o zřízení zatímní pobočky, kde by se vyučovalo jako v 5. třídě. Této žádosti rada vyhověla pro následující školní rok 1921–22.⁹⁷

Obě školy měly mít svou vlastní správu, proto bylo na dívčí obecné škole zřízeno místo definitivní řídící učitelky, kterou se měla stát vítězka konkursu, bývalá sezemická učitelka Růžena Fialová. S tím však místní školní rada a zastupitelstva přiškolených obcí nesouhlasili. Již dříve vyslovili žádost, aby obě školy byly řízeny mužem a opakovaně proti ženě ve vedení školy protestovali na ministerstvu školství i u okresního školního výboru. Výsledkem těchto protestů byl zřejmě výnos zemské školní rady z května roku 1922, podle kterého byly obecná škola chlapecká a dívčí opět sloučeny ve smíšenou obecnou školu pětiletou s potřebným počtem poboček. Od občanské čili měšťanské školy byla obecná škola správně oddělena. Josefa Nešpora, který přes uvedené změny dosud vedl školu obecnou i měšťanskou, nahradil ve vedení měšťanské školy od 1. března 1922 dosavadní odborný učitel na chlapecké měšťanské škole v Pardubicích

⁹⁶ SOKA Pardubice, Národní škola Sezemice, *Školní kronika 1920–1939*, s. 4–6.

⁹⁷ Tamtéž, s. 8–10.

na Starém městě František Bělohlávek. Josef Nešpor nadále působil jako ředitel smíšené obecné školy.⁹⁸

V prvním školním roce 1920–21 se na sezemickou měšťanskou školu zapsalo 52 chlapců a 52 dívek ze Sezemic a přiškolených obcí z Kladiny, Lukovny a Počápel a 23 chlapců a 10 dívek z dalších vzdálenějších obcí, např. z Rokytna, Časů, Dražkova a Dřítče. Celkem tedy 137 dětí, které byly rozděleny do dvou smíšených tříd (I. a, I. b).⁹⁹ Pro další školní rok se potvrdil předpoklad dalšího zvýšení zájmu o návštěvu školy. Čtyři třídy navštěvovalo 191 dětí, z nichž bylo 105 chlapců a 86 dívek. Přitom 138 dětí bylo ze Sezemic a přiškolených obcí a 53 dětí ze vzdálenějšího okolí.¹⁰⁰ Ve školním roce 1922–23 se zapsalo dokonce 241 žáků, kteří navštěvovali 5 tříd, 3 třídy a 2 pobočky.¹⁰¹

Od 1. ledna 1925 byla měšťanská škola rozdělena na školu chlapeckou a dívčí se společnou správou. Byly zrušeny pobočky původní smíšené měšťanské školy a rozdělená chlapecká a dívčí škola tak disponovala každá třemi postupnými třídami. V následujícím školním roce 1925–26 navštěvovalo chlapeckou měšťanskou školu 156 chlapců a dívčí měšťanskou školu 111 dívek.¹⁰² Přehled vývoje počtu žáků sezemické školy zobrazuje příloha č. 7. Udává celkový počet žáků, zapsaných začátkem školního roku na zdejší škole, zajišťující základní vzdělání v letech 1895–1968. Od školního roku 1920–21 zahrnuje i žáky školy měšťanské, tedy 2. stupně základního školství. Pro tři školní roky se nepodařilo na některém stupni sezemické školy počet žactva zjistit a proto je údaj neúplný. Tyto školní roky jsou označeny poznámkou. Údaje jsou převzaty ze čtyř dochovaných sezemických školních kronik, které jsou uvedeny v seznamu pramenů mezi archivními fondy.

Výnosem zemské školní rady z června roku 1926 byla k obvodu obecné školy v Sezemicích přiškolená obec Veska.¹⁰³ Počet žáků obecné školy v této obci, kde samostatná obecná neboli elementární škola existovala 102 let, dlouhodobě klesal. Když dosáhl v posledním roce její existence počtu 11 žáků, byla zdejší škola zrušena a děti začaly

⁹⁸ SOkA Pardubice, Archiv města Sezemic, *Pamětní kniha města Sezemic 1848–1971*, s. 378–386.

⁹⁹ SOkA Pardubice, Národní škola Sezemic, *Školní kronika 1920–1939*, s. 6–7.

¹⁰⁰ Tamtéž, s. 22–23.

¹⁰¹ SOkA Pardubice, Střední škola Sezemic, *Školní kronika 1940–1985*, s. 4.

¹⁰² Tamtéž, s. 3.

¹⁰³ SOkA Pardubice, Národní škola Sezemic, *Školní kronika 1920–1939*, s. 101.

docházet k výuce na školu sezemickou.¹⁰⁴ Inventář školy ve Veské byl po dohodě před-
sedů místních školních rad v Sezemicích a v Lánech u Dašic rozdělen mezi obecné
a měšťanské školy těchto dvou obcí. Úřední knihy byly uloženy u správy školy v Seze-
micích a školní kronika byla uložena v sezemickém museu.¹⁰⁵

Rychlý růst počtu žactva na nově zřízené měšťanské škole a současné snižování počtu
žáků ve třídě přinesl sezemické škole naléhavou potřebu dalších učeben. Využitelné
místo pro další stavební úpravy však ve školní budově rychle ubývalo. Podle usnesení
místní školní rady z března roku 1927, byla nová školní budova rozdělena tak, že její
přízemí patřilo škole obecné a první poschodí škole měšťanské. Všechny učebny obecné
školy se po úpravě nacházely v nové školní budově.¹⁰⁶

Pro nedostatek místa ve školních budovách musela škola využívat pro výuku náhradní
prostory v jiných objektech. Proto byla v budově bývalého útulku pro předškolní děti,
po jeho zrušení v roce 1933, umístěna učebna 5. třídy obecné školy.¹⁰⁷ V popisu stavu
obce v roce 1928 v Pamětní knize města Sezemice uvádí Josef Nešpor, tehdy už ředitel
školy ve výslužbě a čerstvě ustanovený kronikář města, že okresní školní výbor naléhá,
aby bylo postaráno o novou školní budovu.¹⁰⁸ Plány však zhatil nástup hospodářské
krize. Měšťanská škola v Sezemicích se od 1. září 1938 stala školou újezdní.¹⁰⁹ Došlo
k tomu v souvislosti s přijetím zákona o měšťanských školách č. 233/1935, podle něhož
byl pardubický okres rozdělen na školní újezdy, které představovaly obvod obcí, spada-
jících pod určenou újezdní měšťanskou školu. Do obvodu sezemické újezdní školy ná-
ležely od uvedeného data obce Bohumileč, Borek, Bukovina, Časy, Dražkov, Dříteč,
Hrachoviště, Choteč, Koloděje, Kladina, Kunětice, Lukovna, Němčice, Počáply, Rokyt-
no, část Dolních Ředíc, Újezd, Veska a Zástava.¹¹⁰

¹⁰⁴ Oldřich ULLRICH, *O českou školu ve Veské*, in: Zprávy klubu přátel Pardubicka 1993, č. 3–4., s. 96.

¹⁰⁵ SOKA Pardubice, Národní škola Sezemice, *Školní kronika 1920–1939*, s. 101.

¹⁰⁶ Tamtéž, s. 103.

¹⁰⁷ Tamtéž, s. 209.

¹⁰⁸ SOKA Pardubice, Archiv města Sezemice, *Pamětní kniha města Sezemice 1848–1971*, s. 479.

¹⁰⁹ SOKA Pardubice, Národní škola Sezemice, *Školní kronika 1920–1939*, zápis obecné školy Dříteč ke
školnímu roku 1938–1939, nestránkováno.

¹¹⁰ Emilia FRAJDLOVÁ, *Inventář archivního fondu Okresní školní výbor Pardubice*, SOKA Pardubice
1972, s. 21, 23.

Politické a společenské změny a vznik nového československého státu v roce 1918 se promítly také do školství. Rakousko-Uherský školský systém a školské zákony, které nová republika v podstatě převzala, upravoval až školský zákon z roku 1922, zvaný též „malý školský zákon“. Toto označení naráželo na pouhé dílčí změny, které zákon zaváděl. Patřila mezi ně například výuka nových předmětů nebo snižování počtu žáků na jednoho učitele, který měl být postupně snížen z dosavadních 80 na 60.¹¹¹ Na počátku 20. let se v souvislosti s uvedenými změnami začaly na sezemické škole nově vyučovat předmět občanská nauka a výchova, ruční práce výchovné¹¹², ale také československé náboženství.¹¹³

Děti, jejichž rodiče se hlásili k novému československému náboženství, vyučoval od ledna 1922 učitel, kterého zajišťovala pardubická duchovní správa Církve československé.¹¹⁴ Žáci katolického vyznání však tvořili na sezemické škole nejen v tomto školním roce, ale i v letech následujících, naprostou většinu. Ve školním roce 1923–1924 se k tomuto náboženství hlásilo 227 žáků, k českobratrskému evangelickému a československému po 10 žácích a bez vyznání zůstávalo 39 žáků.¹¹⁵ Po celé období tzv. první republiky počet žáků, hlásících se k nekatolickým církvím kolísal velmi blízko počtu 10. Pouze ve školním roce 1920–1921 se k československému náboženství hlásilo 20 žáků. Počet žáků bez vyznání se pohyboval v uvedeném období mezi 26 a 51 žáky.¹¹⁶

V dochovaných školních kronikách nacházíme zmínky o nejrůznějších příspěvcích na provoz školy. Seznam dárců a zdrojů příspěvků nalezneme v oddílech s názvem „dobrodincové školy“, později „dary škole“. Zaznamenány zde jsou orgány místní samosprávy a školské správy, různé dobročinné akce i dary místních podnikatelů a živnostníků, kteří přispěli chudým žákům na školní pomůcky nebo knihy do školních knihoven. Už v roce 1868 měla v dlouhodobé perspektivě velkorysé cíle školní nadace bývalého

¹¹¹ Alena VALIŠOVÁ, Hana KASÍKOVÁ a kolektiv, *Pedagogika pro učitele*, Praha 2007, s. 79.

¹¹² SOkA Pardubice, Národní škola Sezemice, *Školní kronika 1920–1939*, s. 50.

¹¹³ Tamtéž, s. 28.

¹¹⁴ Tamtéž, s. 28.

¹¹⁵ Tamtéž, s. 58.

¹¹⁶ SOkA Pardubice, Národní škola Sezemice, *příslušné roční zápisy ve školních kronikách*.

majitele sezemického mlýna Antonína Holuba.¹¹⁷ Po roce 1918 pomáhaly sezemické škole a jejím potřebným žákům vedle mimořádných příspěvků městské rady a místní školní rady, také organizace sociální péče, místní spolky a soukromí dárci, nejčastěji z řad místních živnostníků. Místní školní rada věnovala nejčastěji finanční prostředky na nákup školních potřeb pro chudé děti. Organizace sociální pomoci na okresní úrovni, např. Okresní péče o mládež, která byla financována částečně ze soukromých a částečně ze státních prostředků, věnovaly často nejrůznější oblečení. Tzv. ošacovacími akcemi byly rovněž vánoční nadílky, kde různí dárci nadělovali žákům ze sociálně slabých rodin oblečení. Každoročně se také konaly besídky žáků školy, které organizoval učitelský sbor a děti na nich veřejnosti předvedly různá hudební a dramatická vystoupení. Z výtěžku ze vstupného potom učitelé pořizovali dětem různé školní pomůcky či doplňovali školní knihovnu, ale také přispívali Okresní péči o mládež. Na škole byl od počátku 20. let organizován také Dorost Československého červeného kříže. Organizace pořádala zdravotně osvětové a charitativní akce a vedla své členy k aktivní pomoci chudým spolužákům. Po nástupu Vojtěcha Hozy na místo řídícího učitele ve školním roce 1926–27 bylo na jeho návrh uspořádáno „stravování chudé školní mládeže“ v zimních měsících, kdy potřebné děti dostávaly v poledne polévku nebo kávu s buchtami. Stravování bylo financováno sbírkou v obci za přispění místní školní rady a Okresní péče o mládež. Stravovací akce pro chudé žáky byly organizovány i v dalších letech, včetně období druhé světové války, až do roku 1948. Od konce 20. let patřily mezi pravidelné dary žákům prvních tříd vkladní knížky Městské spořitelny v Pardubicích s počátečním vkladem 5, později 10 korun československých.¹¹⁸

Na jaře roku 1939 bylo při sezemické obecné škole ustaveno rodičovské sdružení. Při svém zřízení mělo 95 členů a jeho cílem byla všestranná podpora činnosti školy. K jeho prvním aktivitám patřilo pořízení pomůcek pro první pomoc při úrazech a také organizace školních vycházek a výletů.¹¹⁹ V období protektorátu rodičovské sdružení fungovat nesmělo, po druhé světové válce bylo nově ustaveno v listopadu 1946.¹²⁰

¹¹⁷ SOkA Pardubice, Archiv města Sezemice, *Pamětní kniha města Sezemice 1848–1971*, s. 57.

¹¹⁸ SOkA Pardubice, Národní škola Sezemice, příslušné roční zápisy ve školních kronikách.

¹¹⁹ SOkA Pardubice, Národní škola Sezemice, *Školní kronika 1920–1939*, s. 214.

¹²⁰ SOkA Pardubice, Národní škola Sezemice, *Školní kronika 1940–1953*, s. 55.

Stejně tak jako v předcházejících časech Rakouska-Uherska, kdy se během školního roku žáci i učitelský sbor účastnili různých oslav panovnických jubileí, či smutečních shromáždění u příležitosti úmrtí některého z příslušníků vládnoucí dynastie, konaly se různá shromáždění a oslavné akce za účasti školy také za první republiky. Zápisy ve školní kronice z doby monarchie nemohly obsahovat a ani neobsahují žádné zmínky ani narážky na právo národů na sebeurčení a jsou vždy loajální k panovnickému domu, je přesto ze zápisů o prvorepublikových oslavách cítit opravdovější nadšení. Přestože korektní uměřenost těchto zápisů je velmi podobná a úcta projevovaná císaři Františku Josefovi I. a prezidentovi Tomáši Garriguovi Masarykovi je na první pohled stejná, při pozornějším čtení zápisů Josefa Nešpora čtenáři přece jen neunikne, že ustrnulé formule z období končícího starého mocnářství vystřídaly v pozdějších letech srdečnější a pestřejší zápisy, odrážející opravdovější nadšení, projevované při školních shromážděních a oslavách nových jubileí, nových osobností a nového státu. Alespoň na začátku budování republiky jsou zápisy srdečnější než např. z oslav 50. jubilea blahodárného panování dobrotivého mocnáře Jeho Veličenstva Františka Josefa I. z roku 1898.¹²¹

První oslavy u příležitosti vzniku nového československého státu pořádala škola už 5. listopadu roku 1918. Po bohoslužbě, které se zúčastnila zastupitelstva přifařených obcí, zazněla nová státní hymna „Kde domov můj“ a ředitel školy Josef Nešpor vysvětlil shromážděným dětem zřízení samostatného československého státu. Promluvil o osvoboditelích národa, za které označil T. G. Masaryka, české legionáře a prezidenta W. Wilsona. Další vzpomínková slavnost se konala už za tři dny, 8. listopadu, v den výročí konání bitvy na Bílé hoře, kdy učitelé vysvětlili dětem její význam v českých dějinách a souvislosti s právě prožívanými událostmi. Také v den příjezdu prezidenta Masaryka z Francie 21. prosince 1918 panovala ve vyzdobené škole slavnostní nálada a žákům se opět dostalo poučení o významu této události.¹²²

Pravidelné školní slavnosti probíhaly od března roku 1919 v den narozenin prezidenta Masaryka. V roce 1920, v den Masarykových sedmdesátin, na ně navazovala „dětská akademie“, která zahrnovala sedm sborových pěveckých vystoupení a patnáct recitač-

¹²¹ SOKA Pardubice, Národní škola Sezemice, *Školní kronika 1895–1920*, s. 38–40.

¹²² Tamtéž, s. 272–274.

ních. Na rozdíl od předchozích let, kdy byl školní rok ukončován bohoslužbou a zpěvem rakouské hymny, se počínaje rokem 1919 rok zakončoval oslavou památky Mistra Jana Husa. Tato tradice se ve školní kronice zmiňuje pravidelně do roku 1937. Mezi slavnostní dny na sezemické škole patřil od roku 1919 samozřejmě také 28. říjen, den vyhlášení československého státu, který byl oslavován jako Den svobody. Učitelský sbor v tomto roce zachycuje fotografie v příloze č. 8.¹²³

Velkým svátkem nejen pro školu, ale pro celé městečko pak byla osobní návštěva prezidenta osvoboditele v Sezemicích na jeho cestě po východních Čechách v roce 1922. V neděli 24. září sezemičtí občané netrpělivě očekávali v ulicích vyzdobených květinami a prapory příjezd prezidenta z Pardubic. Prezident Masaryk přijel do města po půl jedenácté dopoledne a byl uvítán starostou města, učitelem Josefem Urbanem a zástupci obuvnického průmyslu, kteří mu věnovali na památku pár střeviců. Prezident poděkoval, oslovil legionáře a zástupce spolků a krátce na to pokračoval v cestě směrem do sousední obce Kladiny. Na okraji města byly postaveny dvě slavnostní brány a na Malém náměstí, kde proběhlo slavnostní uvítání, byly zřízeny dvě vysoké tribuny. Podle zápisu Josefa Nešpora ve školní kronice tvořili členové Sokola a Dělnické tělocvičné jednoty shromáždění na těchto tribunách pestré malebné skupiny. Spolu s nimi se zde shromáždilo obecní zastupitelstvo, zástupci škol, zástupci místního průmyslu, legionáři, hasiči, živnostníci, členové spolků a další obecníci. Skupina cvičících dětí a dorostenců před Dělnickým domem dotvářela slavnostní atmosféru tohoto významného dne. Okna celé školy děti bohatě vyzdobily věnci, květinami i praporky a před vchodem stála brána s monogramem „M“. Školní děti ozdobené květinami a praporky, zdravící projíždějícího prezidenta, tvořili dlouhý špalír od brány podél silnice vedoucí k Dašicím.¹²⁴

Velkolepou slavností, která svým významem přesahovala hranice městečka i regionu, bylo odhalení pomníku sezemickému občanovi Karlu Bezdíčkovi, československému legionáři z první světové války, který padl 9. května 1915 ve Francii. Konalo se v neděli 10. května 1925 a účastnili se ho například ministr národní obrany František Udržal, zemský vojenský velitel generál Jan Syrový, zástupce ministerstva zahraničí Jan Skalic-

¹²³ SOKA Pardubice, Národní škola Sezemice, *Školní kronika 1895–1920*, s. 283.

¹²⁴ SOKA Pardubice, Národní škola Sezemice, *Školní kronika 1920–1939*, s. 36–38.

ký, vyslanec Francouzské republiky Fernand Couget, členové francouzské vojenské mise v čele s generálem LouiSEM-Eugenem Faucherem a další významní hosté. Slavnosti se měli původně účastnit všichni žáci sezemické školy, ale pro nedostatek místa byla jejich účast omezena na skupinu dívek v krojích, které nový pomník ozdobily květinami a zúčastnily se slavnostního průvodu po boku významných hostí.¹²⁵

Ve vedení obecné školy se v období mezi světovými válkami vystřídalo několik řídicích učitelů. Počátkem školního roku 1925–26 odešel na odpočinek ředitel Josef Nešpor. Na poslední poradě, které se zúčastnil, se s ním jménem učitelského sboru rozloučil učitel Jan Prorok, který byl jako nejstarší člen sboru pověřen zatímní správou školy.¹²⁶

Od následujícího školního roku byl jmenován novým řídicím učitelem Vojtěch Hoza, který do té doby působil jako učitel na obecné škole v Pardubičkách.¹²⁷ Sezemickou obecnou školu řídil až do školního roku 1937–38. Na fotografii v příloze č. 9 je zachycen spolu s dalšími učiteli. Na trvalý odpočinek odešel 31. srpna 1938. Celý poslední rok svého působení byl však nucen, pro nepříznivý zdravotní stav, strávit na zdravotní dovolené a zastupovala ho učitelka Františka Lohenická-Kašparová. Okresní školní výbor proto ustanovil zatímním řídicím učitelem od následujícího školního roku Jana Proroka, který už dříve na zdejší škole působil.¹²⁸ Ten však ve funkci setrval jen krátce a 1. března 1939 odešel na vlastní žádost na trvalý odpočinek. Do funkce zastupující řídicí učitelky se od 9. března toho roku vrátila Františka Lohenická-Kašparová¹²⁹, která potom obecnou školu vedla až do konce školního roku 1944–45.¹³⁰

Sezemickou školu měšťanskou řídil po jejím vzniku v roce 1920 Josef Nešpor, od 1. března roku 1922 František Bělohlávek, od školního roku 1925–26 František Kašpar, od školního roku 1927–28 Otakar Horák, od 21. září 1930 František Kašpar, od školního roku 1934–35 František Munzar, od 1. února 1937 opět František Kašpar a od 1. září

¹²⁵ SOkA Pardubice, Národní škola Sezemice, *Školní kronika 1920–1939*, s. 70–75.

¹²⁶ Tamtéž, s. 82, 83.

¹²⁷ Tamtéž, s. 97.

¹²⁸ Tamtéž, s. 204.

¹²⁹ Tamtéž, s. 212–213.

¹³⁰ SOkA Pardubice, Národní škola Sezemice, *Školní kronika 1940–1953*, s. 43.

1940 do konce školního roku 1945–46 Josef Siblík. Příloha č. 10 zachycuje učitelský sbor měšťanské školy ve školním roce 1940–41.¹³¹

Kronika sezemické obecné školy, která byla započata v roce 1920, končí školním rokem 1938–39, kdy poslední zápis je datován 31. srpem 1939. Po tomto zápisu v kronice následuje několik nefoliovaných volných listů, zaznamenávajících události ve školním roce 1938–39 a 1939–40 na obecné škole v nedaleké obci Dříteč, která spadala do obvodu sezemické újezdni měšťanské školy. Protože další kronika sezemické obecné školy začíná školním rokem 1940–41, není první válečný školní rok na sezemické obecné škole zřejmě vůbec zaznamenán. Pro získání alespoň obecných informací o událostech ve školním roce 1939–40 tak mohou jako pramen částečně posloužit tyto, snad omylem, vložené záznamy dřítečské obecné školy. Dovídáme se zde, že s počátkem tohoto školního roku vešly v platnost nové učební osnovy, které „kladou důraz na výchovu v duchu národní pospolitosti, činnorodé práce, jakož i péče o zdraví a tělesný vývoj svěřené mládeže“. Tyto osnovy však ve skutečnosti přinesly rušení výuky občanské nauky a dějepisu, změny ve výuce zeměpisu, omezování výuky českého jazyka a literatury ve prospěch jazyka německého. 1. dubna 1940 byl podruhé v historii na našem území zaveden letní čas a zmiňme také, že učitelé museli koncem tohoto školního roku, v květnu 1940, podepsat podle dekretu státního prezidenta nový služební slib.¹³²

Nová kronika obecné školy, vedená od školního roku 1940–41, zachovává zpočátku stejnou strukturu zápisů, jako dochované kroniky z předcházejících období, kdy text zápisu je členěn na jednotlivá témata, začínající vždy zvýrazněným nadpisem. Na začátku nového školního roku je po zmínce o slavnostním zahájení školního roku vždy uveden přehled rozdělení žactva do tříd a přidělení tříd jednotlivým třídním učitelům. V další části zápisu jsou uvedeny změny v učitelském sboru a stručné životopisy jeho případných nových členů. Dále následují chronologicky řazené popisy důležitých událostí v životě školy, například oslavy významných dní, školní besídky nebo další akce pořádané pro žáky. Na konci zápisu bývají uváděny informace o případných darech škole a dále pak statistické údaje o vývoji počtu žáků během školního roku, počtu za-

¹³¹ SOkA Pardubice, Střední škola Sezemice, *Školní kronika 1940–1985*, s. 4–31.

¹³² SOkA Pardubice, Národní škola Sezemice, *Školní kronika 1920–1939*, zápis obecné školy Dříteč ke školnímu roku 1938–1939, nestránkováno.

meškaných hodin a rozčlenění žactva dle náboženského vyznání.¹³³ Od školního roku 1942–43 se struktura zápisů mírně mění tak, že jsou v něm nadřazeně zvýrazněny kalendářní měsíce, v rámci nichž je pojednáno o významných událostech, které se v daném měsíci staly. Oproti předcházejícímu období tak v nových zápisech vizuálně převládá chronologické řazení témat. V prvním poválečném školním roce 1945–46 se navrácí původní uspořádání zápisů z období před školním rokem 1942–43.¹³⁴

Kronika měšťanské školy byla jako samostatná kniha vedena od školního roku 1940–41. V úvodu zápisu k tomuto školnímu roku jsou stručně představeny důležité mezníky v historii zdejší měšťanské školy a přehled její organizace. Počet tříd, počet žáků v nich, jméno okresního školního inspektora a ředitele školy v jednotlivém školním roce od zřízení v roce 1920 až do školního roku 1940–41. Zápisy v této školní kronice jsou vizuálně členěny na jednotlivá témata, kterými jsou důležité školní události. Svou strukturou jsou tedy shodné s uspořádáním zápisů v kronice obecné školy před školním rokem 1942–43.¹³⁵

Zápisy ve školních kronikách se v době německé okupace a druhé světové války na první pohled obsahově příliš neliší od zápisů z období první republiky. Mezi zachycenými událostmi stále nacházíme zmínky o školních slavnostech, stravování chudé školní mládeže nebo darech věnovaných škole. Bližším zkoumáním lze však zjistit, že válečné zápisy se od těch prvorepublikových liší svou stručností a strohostí. Tehdejší kronikáři museli zaznamenat pouze k okupantům loajální a povolené verze událostí, zejména v případě oficiálních akcí jako byly školní oslavy, například u příležitosti výročí vzniku protektorátu nebo narozenin Adolfa Hitlera. Proto zřejmě neměli příliš chuť se více rozepisovat a vystavovat se tím riziku případného postihu. Stejně strohé jsou i záznamy dalších událostí. Tíživá atmosféra doby okupace na nás dolehne z některých zápisů až při jejich podrobném studiu a dokážeme ji vycítit spíše ze souvislostí, které jsou nám známy díky dnes dostupným informacím, než ze samotných zápisů. Jako příklad uvedeme poslední větu zápisu o oslavě výročí vzniku protektorátu, která se konala 14. břez-

¹³³ SOkA Pardubice, Národní škola Sezemice, *Školní kronika 1940–1953*, s. 6.

¹³⁴ Tamtéž, s. 13–43.

¹³⁵ SOkA Pardubice, Střední škola Sezemice, *Školní kronika 1940–1985*, s. 3–8.

na 1941. V této větě se říká, že doslovný opis projevů třídních učitelů, kteří na oslavách promluvili k žákům, byl zaslán okresnímu školnímu výboru v Pardubicích.¹³⁶

Protože válečný průmysl trpěl nedostatkem surovin, obdržely všechny školy v protektorátu příkaz o povinném sběru odpadových surovin, se stanovením jejich množství na jednoho žáka. Žactvo sezemické obecné i měšťanské školy ve válečných letech prováděly sběr papíru, hadrů, kostí, železa i léčivých rostlin.¹³⁷ Učitelé měli za úkol své žáky motivovat ke zvyšování množství sběru poučením o jeho důležitosti pro průmysl. Množství sebraných odpadových hmot se pečlivě sledovalo a vyhodnocovalo. V případě plnění nebo překročení předepsaného množství sebraných surovin obdržela škola jako odměnu mýdlo, které někdy bývalo rozděleno mezi nejlepší sběrače.¹³⁸

Jak už bylo uvedeno, sezemické školy trápil od konce 20. let 20. století nedostatek místa ve školních budovách. Protože se tato nepříznivá situace dále prohlubovala, nařídil okresní školní výbor v Pardubicích v březnu roku 1941 újezdní školní radě, aby ihned zahájila přípravné kroky pro stavbu moderní a zdravotně nezávadné školní budovy. Touto přípravu zhatilo protektorátní Ministerstvo školství a národní osvěty, když ještě v květnu tohoto roku prodloužilo platnost svého dřívějšího rozhodnutí, které zakazovalo realizaci všech novostaveb a přístaveb budov českých škol.¹³⁹ V zápise v kronice měšťanské školy za školní rok 1941–42 se dokonce uvádí, že pro nedostatek stavebních hmot nebyly na školních budovách prováděny ani žádné větší opravy.¹⁴⁰

Nařízením z 30. srpna 1941 změnily od školního roku 1941–42 měšťanské školy v Protektorátu Čechy a Morava podle německého vzoru název na školy hlavní. Toto nařízení se dotklo také sezemické školy. Na čtyřletou výběrovou hlavní školu postupovalo 40% žáků 4. třídy obecné školy, kteří zde měli absolvovat docházku 5. až 8. školního roku. Žáci, kteří nepostoupili na školu hlavní, pokračovali ve školní docházce na škole obecné až do svého 8. školního roku.¹⁴¹ Sezemická hlavní škola byla nadále rozdělena na chla-

¹³⁶ SOkA Pardubice, Národní škola Sezemice, *Školní kronika 1940–1953*, s. 9.

¹³⁷ SOkA Pardubice, Střední škola Sezemice, *Školní kronika 1940–1985*, s. 16.

¹³⁸ SOkA Pardubice, Národní škola Sezemice, *Školní kronika 1940–1953*, s. 19.

¹³⁹ SOkA Pardubice, Střední škola Sezemice, *Školní kronika 1940–1985*, s. 6.

¹⁴⁰ Tamtéž, s. 10.

¹⁴¹ SOkA Pardubice, Archiv města Sezemice, *Pamětní kniha města Sezemice 1848–1971*, s. 425–426.

pecké a dívčí třídy, jejich počet se však v následujících letech měnil podle počtu žáků a některé ročníky byly spojovány do smíšených chlapeckých a dívčích tříd.¹⁴²

Přestože Sezemice přímo nezasáhly válečné operace druhé světové války, pociťovali obyvatelé městečka důsledky války stále citelněji. Válečná situace samozřejmě nepříznivě ovlivňovala také fungování školy a kvalitu vyučování. Učitelé museli vypomáhat při nejrůznějších činnostech, například ve veřejné správě, při žňových pracích nebo při organizaci sbírek zimních potřeb pro německé vojáky.¹⁴³ Na podzim roku 1944 byli v pardubické Fantově rafinerii totálně nasazeni učitelé Ladislav Hloupy, Ladislav Korec a Jaroslav Panáček.¹⁴⁴

Školní budovy z důvodu nedostatečné údržby chátraly a na konci války postupně téměř všechny prostory pro školní vyučování zabrala německá armáda. V době letních prázdnin roku 1944 byli ve školních budovách ubytováni pardubičtí občané, postižení spojeneckým bombardováním Fantových závodů a zahájení nového školního roku tak bylo odloženo na 11. září.¹⁴⁵ Zanedlouho po té, už 23. října 1944, obsadili novější a větší ze školních budov vojáci dvou baterií německého protiletadlového dělostřelectva.¹⁴⁶ Hlavní, měšťanská a obecná škola s celkovým počtem patnácti tříd se musely střídat ve čtyřech místnostech staré školní budovy.¹⁴⁷ Na hlavní škole se v té době vyučovalo 25 hodin týdně po 40 minutách.¹⁴⁸ Situace se ještě zhoršila v lednu 1945, když byl vydán zákaz dodávat školám uhlí. Po vánočních prázdninách proto bylo vyučování zastaveno a žáci docházeli do školy jednou týdně pro domácí úkoly.¹⁴⁹ Koncem března musela být na příkaz okresního hejtmana vyklizena i stará školní budova, kterou rovněž obsadili němečtí vojáci. Nábytek ze školy odstěhovali učitelé se žáky do budovy bývalého dětského útulku, kuchyňské vybavení bylo odvezeno na faru.¹⁵⁰ Od té doby až do konce

¹⁴² SOKA Pardubice, Střední škola Sezemice, *Školní kronika 1940–1985*, s. 10–24.

¹⁴³ SOKA Pardubice, Národní škola Sezemice, *Školní kronika 1940–1953*, s. 10.

¹⁴⁴ SOKA Pardubice, Archiv města Sezemice, *Pamětní kniha města Sezemice 1848–1971*, s. 795.

¹⁴⁵ SOKA Pardubice, Národní škola Sezemice, *Školní kronika 1940–1953*, s. 35.

¹⁴⁶ SOKA Pardubice, Střední škola Sezemice, *Školní kronika 1940–1985*, s. 24.

¹⁴⁷ SOKA Pardubice, Lidová škola zemědělská Sezemice, *Pamětní kniha 1943–49*, s. 3–4.

¹⁴⁸ SOKA Pardubice, Střední škola Sezemice, *Školní kronika 1940–1985*, s. 24.

¹⁴⁹ SOKA Pardubice, Národní škola Sezemice, *Školní kronika 1940–1953*, s. 39.

¹⁵⁰ SOKA Pardubice, Střední škola Sezemice, *Školní kronika 1940–1985*, s. 25.

května 1945 měly sezemické školy k dispozici pouze jedinou učebnu, ve které se střídaly všechny třídy po dvou hodinách. Vyučovací jednotka byla 25 minut.¹⁵¹

V prvních květnových dnech roku 1945 končila v českých zemích druhá světová válka ústupem německých okupantů před vojsky Rudé armády a veřejnou správu na osvobozeném území přebíraly národní výbory. V Sezemicích v jeho čele stanul učitel Ladislav Srazil a jedním z členů byl v té době také učitel Jaroslav Panáček. Jedno z prvních nařízení tohoto orgánu se týkalo sezemických školních budov, poznamenaných pobytom německých vojáků, kteří poničili nábytek, rozbili okna, poškodili elektrickou instalaci, otloukli zdi a zanechali po sobě mnoho špíny a odpadků. Vyklizení a úklid těchto budov musely podle nařízení národního výboru vykonávat ženy místních zatčených Němců a kolaborantů. Jako částečnou kompenzaci škod obdržela škola nábytek, drobné domácí elektrické spotřebiče, stavební a truhlářské řezivo a další předměty ze zabaveného německého majetku.¹⁵²

V době německé okupace nemohly všechny děti končící obecnou školu postoupit na školu měšťanskou, tehdy hlavní a dvě třetiny sezemických žáků se proto na měšťanskou školu nedostalo. Pro nápravu tohoto znevýhodnění byly k 1. červnu 1945 z obecné do měšťanské školy převedeny všechny děti 6. až 8. roku školní docházky, které v prvním pololetí neměly z českého jazyka a z matematiky známku 5. a 6. stupně. Z dosavadních žáků obecné školy tak bylo 37 dětí rozděleno do jednotlivých tříd měšťanské školy a z 56 dětí 7. a 8. roku školní docházky byla vytvořena závěrná třída, kterou navštěvovaly do konce školního roku 19. července 1945. Od června 1945 byla také na měšťanské škole a ve vyšších třídách obecné školy zavedena jako povinný vyučovací předmět ruština.¹⁵³

V červnu roku 1945 uspořádali sezemičtí učitelé a žáci mezi občany města a přiškolených obcí sbírku na opravu školních budov. Vybráno bylo více než 160 tisíc korun a o prázdninách tak mohly začít rozsáhlé opravy v novější školní budově. V průčelí budovy byla vyměněna všechna okna, v celé budově rekonstruována elektrická instalace

¹⁵¹ SOKA Pardubice, Lidová škola zemědělská Sezemice, *Pamětní kniha 1943–49*, s. 4.

¹⁵² SOKA Pardubice, Střední škola Sezemice, *Školní kronika 1940–1985*, s. 26–27.

¹⁵³ Tamtéž, s. 27.

a školní rozhlas, instalována nová osvětlovací tělesa, na toaletách zřízena betonová podlaha a celá škola byla vymalována. Ze sbírky bylo také zakoupeno 10 tabulí, 30 stoliček, 5 kamen a další drobnější vybavení školy. Firma Vichr z Lysé nad Labem dodala 76 nových školních lavic.¹⁵⁴

Opravy nové školní budovy se protáhly, proto se v prvním poválečném školním roce vyučovalo až do konce října 1945 polodenně ve staré školní budově. Žáci obecné a měšťanské školy se zde střídali a každá třída absolvovala za týden 4 vyučovací půldny. Od listopadu začalo pravidelné vyučování, které však trvalo jen do poloviny tohoto měsíce. Od 15. listopadu 1945 bylo pro nedostatek uhlí opět zavedeno střídavé polodenní vyučování, které trvalo kromě vánočních a velikonočních prázdnin až do 23. dubna 1946. Od následujícího dne bylo zahájeno nezkrácené pravidelné vyučování, které trvalo do konce školního roku.¹⁵⁵ Díky těmto komplikacím přišli žáci o 95 vyučovacích půldnů a vyučování v tomto školním roce tím bylo zkráceno o více než 30 % vyučovacích hodin.¹⁵⁶ Ve školním roce 1945–46 měla sezemická obecná škola 6 tříd, do nichž bylo na počátku školního roku zapsáno celkem 228 dětí. Zdejší měšťanská škola pak měla 3 třídy chlapecké, 3 třídy dívčí a 1 smíšený kurs, tedy celkem 7 tříd s celkovým počátečním počtem 259 žáků.¹⁵⁷ Vyučování v roce 1947 zobrazuje příloha č. 11.

Období bezprostředně následující po skončení druhé světové války bylo poznamenáno velkým pohybem obyvatelstva. V té době probíhalo vysídlování německých obyvatel z Československa a do opuštěného česko-německého pohraničí mířilo z vnitrozemí za novým životem mnoho lidí. Do pohraničí se z vnitrozemí také navraceli čeští obyvatelé, kteří odtud uprchli v důsledku mnichovské dohody z roku 1938. Během školního roku 1945–46 opustilo sezemickou obecnou školu 36 dětí, kteří se s rodiči odstěhovali do pohraničí.¹⁵⁸ S poválečným přesunem obyvatelstva také souvisely personální změny, které první poválečný školní rok přinesl také sezemickým školám. Učitelský sbor měšťanské školy opustilo 6 dosavadních učitelů, z nichž 3 odešli do pohraničí a místo nich na školu nastoupili učitelé noví. Někteří z těchto nových učitelů však zanedlouho školu

¹⁵⁴ SOKA Pardubice, Střední škola Sezemice, *Školní kronika 1940–1985* s. 34.

¹⁵⁵ Tamtéž, s. 32.

¹⁵⁶ SOKA Pardubice, Archiv města Sezemice, *Pamětní kniha města Sezemice 1848–1971*, s. 839.

¹⁵⁷ Tamtéž, s. 835.

¹⁵⁸ SOKA Pardubice, Národní škola Sezemice, *Školní kronika 1940–1953*, s. 50.

zase opustili a personální situace musela být dále řešena. V čele měšťanské školy v tomto školním roce zůstal Josef Siblík.¹⁵⁹ Od následujícího školního roku se ve vedení školy střídal s Františkem Kašparem, a to až do konce školního roku 1948–49.¹⁶⁰ Řídícím učitelem sezemické obecné školy se od školního roku 1945–46 stal František Pospíšil, bývalý řídící učitel v Dolanech.¹⁶¹ V čele obecné školy stál až do konce školního roku 1952–53.¹⁶²

Přetrvávající problémy s nedostatkem místa a celkovou zastaralostí, zejména starší sezemické školní budovy, značně znepríjemňovaly život zdejších učitelů i žáků i po druhé světové válce. Už v listopadu 1945 navštívil okresní školní inspektor Jaroslav Urban s ředitelem měšťanské školy Josefem Siblíkem tehdejšího předsedu místního národního výboru Klapku a hovořil s ním o nutnosti stavby nové školní budovy.¹⁶³ Ani v následujících letech se však nová škola stavět nezačala. Sezemický učitel a historik Karel Gottwald k tomu ve svém článku pro časopis *Zprávy klubu přátel Pardubicka* uvádí, že podle vzpomínek jeho otce, učitele Karla Gottwalda staršího, který v té době zastával funkci předsedy místní školní rady, ke stavbě nedošlo proto, že se Místní národní výbor, který tvořili zástupci čtyř politických stran, nedokázal dohodnout na výběru stavebního místa.¹⁶⁴

Školní oslavy se v prvních poválečných letech konaly zejména ve dnech 28. října u příležitosti vzniku Československa, 7. listopadu u příležitosti ruské říjnové revoluce, 7. března u příležitosti narozenin prezidenta osvoboditele T. G. Masaryka, 5. – 9. května u příležitosti výročí pražského povstání a konce druhé světové války a 28. května u příležitosti narozenin prezidenta budovatele Edvarda Beneše. Kromě školních oslav se ještě žáci i učitelé účastnili dalších veřejných slavností a vzpomínkových akcí, například v květnových dnech u památníku německé perzekuce na Husově náměstí.¹⁶⁵

¹⁵⁹ SOKA Pardubice, Střední škola Sezemice, *Školní kronika 1940–1985*, s. 31, 36–52.

¹⁶⁰ Tamtéž, s. 36–52.

¹⁶¹ SOKA Pardubice, Archiv města Sezemice, Pamětní kniha města Sezemice 1848–1971, s. 835.

¹⁶² SOKA Pardubice, Národní škola Sezemice, *Školní kronika 1940–1953*, s. 84.

¹⁶³ SOKA Pardubice, Střední škola Sezemice, *Školní kronika 1940–1985*, s. 33.

¹⁶⁴ Karel GOTTWALD, *Půl tisíciletí sezemické školy*, in: *Zprávy klubu přátel Pardubicka* 1994, č. 9–10, s. 201–204.

¹⁶⁵ SOKA Pardubice, Střední škola Sezemice, *Školní kronika 1940–1985*, s. 38–39.

3.5 Sezemické školy po roce 1948

V roce 1948 převzala moc ve státě Komunistická strana Československa, která v oblasti školství zavedla jednotné základní devítileté vzdělání, povinné pro všechnu mládež od 6 do 15 let. Nový systém školství zahrnoval národní školu (1. – 5. ročník) a střední školu (6. – 9. ročník).¹⁶⁶ Nový školský zákon, který vešel v platnost s počátkem školního roku 1948–49, změnil název sezemické obecné školy na národní školu¹⁶⁷ a název měšťanské školy na střední školu.¹⁶⁸ Tento zákon změnil rovněž název funkce řídicího učitele na ředitele. Spolu s novým školským zákonem byly vydány také nové učební osnovy, reflektující nové společenské a politické uspořádání.¹⁶⁹

Další změny přinesl nový školský zákon v oblasti školské správy. Spolu s dalšími zákonnými úpravami zrušil místní a okresní školní rady i výbory a přenesl jejich funkci na referáty pro školství, osvětu a tělesnou výchovu příslušných národních výborů. V souvislosti s těmito úpravami zanikly v českých zemích také školní obce a školní újezdy a jejich práva a závazky přešly na stát, který je spravoval prostřednictvím Místních národních výborů.¹⁷⁰

Zápis za školní rok 1948–49 v kronice střední, dříve měšťanské školy, ještě příliš nenešle známky velkých společenských změn. Se svojí typickou úpravou a přehledným uspořádáním ho provedl Josef Siblík, který na konci tohoto školního roku uzavřel svoje působení na sezemické střední škole odchodem na zdravotní dovolenou. Na začátku následujícího školního roku opustil školu ze zdravotních důvodů také František Kašpar, jehož rukou je proveden začátek nedokončeného zápisu za školní rok 1949–50. Vedení střední školy převzal ve školním roce 1949–50 jako nejstarší člen učitelského sboru Karel Gottwald starší. V následujícím školním roce byla ředitelkou školy ustanovena učitelka Jitka Adámková, která tuto funkci vykonávala do konce školního roku 1952–53.¹⁷¹

¹⁶⁶ Karel RÝDL, *K vývoji správy a řízení školství v českých zemích I. (1774–1989)*, Pardubice 2010, s. 32–46.

¹⁶⁷ SOKA Pardubice, Národní škola Sezemice, *Školní kronika 1940–1953*, s. 63–64.

¹⁶⁸ SOKA Pardubice, Střední škola Sezemice, *Školní kronika 1940–1985*, s. 48.

¹⁶⁹ SOKA Pardubice, Národní škola Sezemice, *Školní kronika 1940–1953*, s. 64.

¹⁷⁰ Emilia FRAJDLOVÁ, *Inventář archivního fondu Okresní školní výbor Pardubice*, SOKA Pardubice 1972, s. 28–29.

¹⁷¹ SOKA Pardubice, Střední škola Sezemice, *Školní kronika 1940–1985*, s. 47–53, 63.

Společenské a politické změny související s převzetím moci komunisty se v zápisech školních kronik začínají plně projevovat od školního roku 1950–51. V této době se v nich objevuje typický slovník z počátků budování socialismu. Nacházíme zde například zmínky o údernících¹⁷², o uzavřených socialistických závazcích nebo o manifestacích za vítězství míru a pokroku. Od tohoto školního roku se v obou kronikách objevuje před jmény učitelů zkratka titulu soudruh.¹⁷³ Budovatelský slovník postupně pronikl také do kroniky obecné školy, kterou stále vedl ředitel školy František Pospíšil.¹⁷⁴ Přestože se v obou školních kronikách postupně proměňuje obsah i slovník zápisů, nemění se jejich základní uspořádání, kdy text je členěn na jednotlivá témata.

S proměnou funkce školy, která měla v nových společenských poměrech především vychovávat politicky uvědomělé občany oddané myšlence socialismu, se proměnil i obsah zápisů ve školních kronikách. Na počátku 50. let se v kronice střední školy nově objevuje oddíl s názvem Práce školy, kde jsou uváděny významné události související s vyučováním, především však aktivity prováděné nad rámec běžného vyučování. Zejména se uvádí účast žáků na zemědělských brigádách, kulturních akcích a politických manifestacích, dále pak socialistické závazky jednotlivých učitelů, které zahrnovaly nejčastěji doučování žáků k závěrečným zkouškám, vedení sportovních oddílů nebo účast na různých mimoškolních akcích. První tři školní roky 50. let, kdy do kroniky zapisovala ředitelka Jitka Adámková, je oddíl Práce školy nejrozsáhlejší a zahrnuje téměř všechno dění za celý školní rok.¹⁷⁵

Kronika obecné školy je oproti tomu přehlednější, protože zachovává podrobnější týdenní jednotlivých událostí a témat. V souvislosti s uvedenými společenskými změnami se také zde objevují nová témata, mezi která patří odstavce s názvem Práce, Brigády, Pionýrská organizace, Spolupráce s MNV nebo Budovatelská činnost.¹⁷⁶ V posledně jmenovaném oddíle bývá uveden přehled sběru odpadových hmot a léčivých rostlin. Tato

¹⁷² Údernické hnutí vzniklo v Československu v roce 1948 podle sovětského vzoru. Jeho cílem bylo zejména překračování plánovaných úkolů.

¹⁷³ SOkA Pardubice, Střední škola Sezemice, *Školní kronika 1940–1985*, s. 53–62.

¹⁷⁴ SOkA Pardubice, Národní škola Sezemice, *Školní kronika 1940–1953*, s. 67–89.

¹⁷⁵ SOkA Pardubice, Střední škola Sezemice, *Školní kronika 1940–1985*, s. 53–62.

¹⁷⁶ SOkA Pardubice, Národní škola Sezemice, *Školní kronika 1940–1953*, s. 71–89.

činnost žáků, která na školách započala v době německé okupace, pokračovala v poválečném období i po komunistickém převratu.¹⁷⁷

Velké změny, které se ve školství v 50. letech odehrávaly, zahrnovaly mnoho oblastí školní činnosti. Ve školním roce 1949–50 byl na sezemické škole založen Pionýrský oddíl Junáka, předchůdce pozdějších oddílů Pionýrské organizace Československého svazu mládeže. Oddíly Pionýrské organizace začaly fungovat na počátku 50. let na obou školách. Na národní škole byly založeny ve školním roce 1952–53 tři pionýrské oddíly. Ze zápisu ve školní kronice vyplývá, že nebylo snadné zajistit pro tyto oddíly vhodné vedoucí.¹⁷⁸ V kronice střední školy není samotné založení pionýrské organizace zaznamenáno, v zápisu ke školnímu roku 1951–52 je však uvedeno, že na škole tato organizace funguje a spolupracuje s armádou a Jednotným zemědělským družstvem Sezemice.¹⁷⁹ V následujícím školním roce vykonalo pionýrský slib za účasti zástupců armády, výrobních závodů a Sdružení rodičů a přátel školy 5 pionýrských oddílů sezemické střední školy¹⁸⁰. Jejich počet se v dalších letech zvýšil na 7 a na přelomu 50. a 60. let nesla pionýrská skupina při zdejší škole jméno atleta Emila Zátopka.¹⁸¹ Na počátku roku 1962 byla v 9. třídách ustavena základní organizace Československého svazu mládeže.¹⁸²

Ve školním roce 1949–50 byly ve 4. a 5. třídě národní školy založeny dva zájmové kroužky, dramatický a pěvecký. Oba kroužky spolupracovaly se sezemickým spolkem divadelních ochotníků a podílely se na přípravě školních slavností. Brzy k nim ještě přibyl kroužek mičurinský,¹⁸³ který se věnoval pěstitelské činnosti¹⁸⁴. V průběhu dalších let se počet zájmových kroužků rozrostl o kroužek technický, tělovýchovný a další kroužky.¹⁸⁵ Tělovýchovný kroužek se ve školním roce 1954–55 přetvořil ve školní tělovýchovnou jednotu.¹⁸⁶ V souvislosti s požadavkem rozvoje tělesné výchovy a turistiky,

¹⁷⁷ Tamtéž, s. 57, 75.

¹⁷⁸ SOKA Pardubice, Národní škola Sezemice, *Školní kronika 1940–1953*, s. 86.

¹⁷⁹ SOKA Pardubice, Střední škola Sezemice, *Školní kronika 1940–1985*, s. 56.

¹⁸⁰ Tamtéž, s. 61–62.

¹⁸¹ Tamtéž, s. 67, 99, 111.

¹⁸² Tamtéž, s. 119.

¹⁸³ Podle ruského botanika Ivana Vladimiroviče Mičurina.

¹⁸⁴ SOKA Pardubice, Národní škola Sezemice, *Školní kronika 1940–1953*, s. 68, 85.

¹⁸⁵ SOKA Pardubice, Střední škola Sezemice, *Školní kronika 1940–1985*, s. 66.

¹⁸⁶ Tamtéž, s. 70.

který stát kladl na školy v období školské reformy v roce 1960, byla počátkem školního roku 1961–62 na sezemické škole založena tělovýchovně branná rada, škola pořídila turistické vybavení a organizovala sportovní a turistické aktivity prostřednictvím zájmových kroužků, které vedli učitelé i rodiče žáků.¹⁸⁷ Ze sportovních aktivit, které díky této akci započaly, se v průběhu dalších let vyvinula tradice vodáckých putování po řece Lužnici.¹⁸⁸

Změny nastaly také ve školním stravování. Z původních stravovacích akcí pro chudou školní mládež zejména během zimních měsíců, které na sezemických školách probíhalo od 30. let, se od školního roku 1947–48 začalo vyvíjet celoroční stravování pro všechny děti bez rozdílu. V tomto školním roce dostávaly všechny děti národní školy po dobu 8 měsíců, od října do května, studené přesnídávky. Následujícího školního roku už dostávaly přesnídávky teplé.¹⁸⁹ Ve školním roce 1950–51 se stravovali žáci střední školy střídavě polévkami a pečivem s pomazánkami a čajem.¹⁹⁰ Ve školním roce 1953–54 se ve školní jídelně stravovalo průměrně 65 žáků a kromě přesnídávek připravovala jídelna také obědy. Rodiče žáků přispívali, podle výše svého příjmu, na 1 oběd částkou 2–3 Kčs.¹⁹¹ Počet strážníků výrazně vzrostl ve školním roce 1957–58, kdy služeb školní jídelny využívalo už 115 osob. V tomto školním roce byl ve školní kuchyni i jídelně zřízen vodovod.¹⁹²

Finančně se na stravování žáků obou stupňů školy podílelo Rodičovské sdružení, na počátku 50. let přejmenované na Sdružení rodičů a přátel školy. Pro rodiče pořádalo toto sdružení třídní schůzky, výchovné přednášky, podílelo se na organizaci a financování škol v přírodě, lyžařských zájezdů a vykonávalo další aktivity při mimoškolní činnosti žáků i v oblasti spolupráce rodiny a školy. Ve spolupráci s tímto sdružením byla ve školním roce 1950–51 ustavena při sezemické národní škole družina mládeže, pozdější školní družina, zařízení pro mimoškolní výchovu dětí.¹⁹³ Školní družina, která

¹⁸⁷ SOkA Pardubice, Střední škola Sezemice, *Školní kronika 1940–1985*, s. 118–119.

¹⁸⁸ Tamtéž, s. 160.

¹⁸⁹ SOkA Pardubice, Národní škola Sezemice, *Školní kronika 1940–1953*, s. 62, 65.

¹⁹⁰ SOkA Pardubice, Střední škola Sezemice, *Školní kronika 1940–1985*, s. 55.

¹⁹¹ Tamtéž, s. 66.

¹⁹² Tamtéž, s. 95.

¹⁹³ SOkA Pardubice, Národní škola Sezemice, *Školní kronika 1940–1953*, s. 76, 89.

měla zpočátku jedno, později dvě oddělení,¹⁹⁴ našla své místo spolu se školní jídelnou v budově bývalého hostince u Holubů, v sousedství starší školní budovy.¹⁹⁵

Protože sezemická škola neměla ve svých budovách tělocvičnu, ale jen letní cvičiště za starou školou, sloužila k výuce tělesné výchovy v zimních měsících od 20. let 20. století místní sokolská tělocvična.¹⁹⁶ Ta do roku 1969 stávala v místech, kde dnes z kruhového objezdu mezi Tyršovým a Husovým náměstím vybíhá ulice Mezi mosty.¹⁹⁷ V 50. letech byla tato tělocvična využívána také jako kino. Promítání zde skončilo v roce 1958, kdy se kino přesunulo do bývalého hostince v blízkosti starých škol, stojícího v místech, kde dnes z Havlíčkovy ulice odbočuje ulice Českých bratří.¹⁹⁸ Od té doby byla tělocvična užívána pouze ke cvičení. Od roku 1950¹⁹⁹ do roku 1957 v tělocvičně také probíhalo slavnostní zahájení školního roku, které bývalo spojeno se slavnostním průvodem, ve kterém šli ulicemi městečka za doprovodu dechové hudby učitelé, žáci i jejich rodiče. V letech 1958–1960 se pak tato slavnostní zahájení konala v nově zřízeném kině neda-leko školy. Od roku 1961 probíhalo uvítání žáků na začátku školního roku přímo ve třídách.²⁰⁰

Školní rok 1950–51 také přinesl do všech československých škol novinku v podobě užívání žákovských knížek. Spolu se zavedením žákovských knížek vešel v průběhu tohoto školního roku v platnost také nový školní a zkušební řád. V kronice sezemické národní školy k tomu ředitel František Pospíšil zapsal, že žákovská knížka se stala „*zrcadlem žáka*“ a že rodiče jsou nuceni „*blíže si svých dětí všimati*“.²⁰¹

Od stejného školního roku probíhal na sezemické střední škole v rámci Lánské akce²⁰² nábor mládeže, chlapců i dívek, pro budoucí práci v těžkém průmyslu. Učitelé v souvislosti s tím uzavírali socialistické závazky, v rámci nichž na sebe brali úkol propagovat

¹⁹⁴ SOKA Pardubice, Střední škola Sezemice, *Školní kronika 1940–1985*, s. 95.

¹⁹⁵ Miroslav BALCAR, *150 let sezemické tělovýchovy*, in: *Sezemické noviny 2014*, č. 1, s. 8.

¹⁹⁶ SOKA Pardubice, Okresní školní výbor Pardubice, *Měšťanská škola Sezemice 1922–1937*, fol.21 r.

¹⁹⁷ Miroslav BALCAR, *150 let sezemické tělovýchovy*, in: *Sezemické noviny 2014*, č. 1, s. 8.

¹⁹⁸ SOKA Pardubice, Střední škola Sezemice, *Školní kronika 1940–1985*, s. 78, 97.

¹⁹⁹ SOKA Pardubice, Národní škola Sezemice, *Školní kronika 1940–1953*, s. 71.

²⁰⁰ SOKA Pardubice, Střední škola Sezemice, *Školní kronika 1940–1985*, s. 87–117.

²⁰¹ SOKA Pardubice, Národní škola Sezemice, *Školní kronika 1940–1953*, s. 72.

²⁰² Celostátní nábor pracovníků pro těžký průmysl, vyhlášený prezidentem Klementem Gottwaldem na setkání s hornickými uční na zámku v Lánech v roce 1949.

ve vyučovacích hodinách práci v těžkém průmyslu, zejména v hornictví. Plnění plánu nábory, tj. počet dětí, odcházejících do učebních oborů těžkého průmyslu, bylo pečlivě sledováno a vyhodnocováno.²⁰³

Po převzetí moci komunisty se výrazně změnil ráz oslav všech významných dní. Vedle školních oslav, jejichž počet v 50. letech velmi vzrostl, se škola účastnila veřejných oslav v obci. Z veřejných oslav se staly manifestace komunistické ideologie a propagace sovětských vzorů, školní oslavy byly touto ideologií silně poznamenány. Nejvýznamnějšími veřejnými oslavnými a vzpomínkovými akcemi, pro jejichž konání žáci také často nacvičovali různá kulturní vystoupení, byly v lednu výročí Leninova úmrtí, výročí komunistického vítězství v únoru, svátek práce 1. května, výročí osvobození a konce druhé světové války 9. května, výročí Velké říjnové revoluce a narozeniny prezidenta Gottwalda v listopadu a také Stalinovy narozeniny v prosinci.²⁰⁴ S postupným uvolňováním režimu se v 60. letech ustálily na školách jen hlavní oslavy. Únorové vítězství, 1. máj, osvobození Československa a Velká říjnová socialistická revoluce. Spolu s výročími těchto historických událostí se v měsíci březnu oslavoval také Mezinárodní den žen.²⁰⁵

Další reforma československého školství proběhla už v roce 1953. Nový školský zákon z dubna tohoto roku zkrátil povinnou školní docházku na osm let. Tato docházka se realizovala na osmileté střední škole. Po vykonání závěrečných zkoušek na této škole mohli žáci pokračovat další 3 roky ve studiu na nově zřízených jedenáctiletých středních školách, které nahrazovaly do té doby existující gymnázia.²⁰⁶ Spolu s novým školským zákonem začaly od školního roku 1953–54 platit také nové přechodné učební osnovy.²⁰⁷

Z dosavadní sezemické národní a střední školy vznikla 1. září 1953 uvedenou reformou jednotná osmiletá střední škola, která využívala prostory obou zdejších školních budov. Ředitelem školy byl jmenován Jaroslav Balcar, do té doby člen učitelského sboru seze-

²⁰³ SOkA Pardubice, Střední škola Sezemice, *Školní kronika 1940–1985*, s. 55, 58–60.

²⁰⁴ Tamtéž, s. 55.

²⁰⁵ Tamtéž, s. 107, 114, 135, 140.

²⁰⁶ Karel RÝDL, *K vývoji správy a řízení školství v českých zemích I. (1774–1989)*, Pardubice 2010, s. 32–46.

²⁰⁷ SOkA Pardubice, Střední škola Sezemice, *Školní kronika 1940–1985*, s. 63.

mické střední školy. Dosavadní ředitel národní školy František Pospíšil odešel do důchodu a Jitka Adámková, která dosud vedla střední školu, přešla jako učitelka na jednu z pardubických osmiletých středních škol.²⁰⁸

Kronika sezemické osmileté střední školy je od školního roku 1953–54 vedena v knize bývalé měšťanské, později střední školy a její zápisy zachycují dění na obou stupních školy, tedy jak na bývalé národní tak i na střední škole. Jednotnou kroniku vedl od tohoto školního roku nový ředitel školy Jaroslav Balcar, který proti předcházejícímu období zápisy zpřehlednil podrobnějším rozčleněním do tematických odstavců.²⁰⁹ Samostatná kronika národní školy byla ukončena zápisem za školní rok 1952–53.²¹⁰

V zápise za školní rok 1953–54 zmiňuje nový ředitel řadu nesnází, jimž musel sedmnáctičlenný učitelský sbor v souvislosti s reformami čelit. Sezemickým učitelům komplikovalo práci pozdní vydání nových učebních osnov, chybějící nové učebnice a potýkali se také s novým pojetím výuky mateřského jazyka.²¹¹ Pro učitele i žáky bylo náročné také samotné zkrácení školní docházky o jeden rok. V 5. ročníku, který byl tehdy součástí 1. stupně školy, byly zavedeny předměty dosud obvyklé až na 2. stupni a mnoho žáků se s přechodem ze 4. do 5. ročníku špatně vyrovnávalo.²¹²

Koncem září 1953 byl pardubický okres rozdělen na východní a západní školní dozorčí obvod a sezemická osmiletá střední škola byla zařazena do prvního z nich. Ve školním roce 1953–54 byl vypuštěn z třídních knih, výkazů i vysvědčení vyučovací předmět Náboženství. Nadále se sice vyučoval ve 2. až 7. ročníku, zúčastnit výuky se však mohli jen žáci, které na začátku školního roku rodiče písemně přihlásili. V tomto školním roce se k výuce náboženství přihlásilo celkem 201 žáků, což představovalo 46,5 % z celkového počtu žáků sezemické školy. Z toho 191 se přihlásilo k výuce náboženství římskokatolického, 4 k výuce československého a 6 k výuce českobratrského evangelického.²¹³ Výuka náboženství nebyla v lidově demokratické republice žádoucí a byla i nadále po-

²⁰⁸ SOkA Pardubice, Střední škola Sezemice, *Školní kronika 1940–1985*, s. 63.

²⁰⁹ Tamtéž, s. 63–72.

²¹⁰ SOkA Pardubice, Národní škola Sezemice, *Školní kronika 1940–1953*, s. 89.

²¹¹ SOkA Pardubice, Střední škola Sezemice, *Školní kronika 1940–1985*, s. 64, 66.

²¹² Alena VALIŠOVÁ, Hana KASÍKOVÁ a kolektiv, *Pedagogika pro učitele*, Praha 2007, s. 85.

²¹³ SOkA Pardubice, Střední škola Sezemice, *Školní kronika 1940–1985*, s. 64–65.

tlačována. V dalších letech proto počet žáků, hlásících se k výuce tohoto předmětu klesal.²¹⁴

Ve školním roce 1954–55 vešly v platnost nové učební osnovy, které nahradily rok užívané osnovy přechodné. Společně s novými osnovami byly k některým vyučovacím předmětům vydány nové učebnice. Ředitel školy Jaroslav Balcar v zápisu do školní kroniky poreformní učební osnovy kritizoval a vytýkal jim, že žákům stanovují příliš velký rozsah učiva, nepřiměřený jejich věku.²¹⁵

Od počátku tohoto školního roku nacvičovali všichni žáci školy prostná na první celostátní spartakiádu. Na konci května 1955 si pak všichni zacvičili na školní spartakiádě a část z nich také na okresní a krajské spartakiádě v Pardubicích. Na celostátní spartakiádě v Praze na Strahově cvičilo o měsíc později 21 žáků sezemické školy.²¹⁶ Další celostátní spartakiády se konaly v letech 1960 a 1965 a přípravy na ně probíhaly podobně, jako při spartakiádě první. V roce 1960 cvičilo v Praze 22 a o pět let později 34 žáků sezemické školy.²¹⁷

Od počátku školního roku 1955–56 nahradil Jaroslava Balcara ve funkci ředitele sezemické školy Václav Eisner, který byl do té doby ředitelem stejného typu školy v Litvínově. Na dvoře starší školní budovy vybuďovalo sdružení rodičů a přátel školy v tomto školním roce úschovnu jízdních kol a o následujících letních prázdninách proběhla oprava staré budovy. Byla opravena její střecha, budova dostala nová okna, novou omítku a místnosti byly nově vymalovány. Žáky 8. třídy spolu s učiteli zachycuje fotografie z tohoto školního roku v příloze č. 12. V následujícím školním roce proběhla oprava oken a podlah také v novější ze školních budov. V roce 1957 začala v prostoru za školní zahradou výstavba dvoutřídň školní budovy.²¹⁸ Na výstavbě budovy, která byla nazývána školičkou, se svou brigádnickou prací podíleli sezemičtí obyvatelé, učitelé i žáci. Tuto budovu zachycuje novodobá fotografie v příloze č. 13. Po dvou letech výstavby zde bylo 7. prosince 1959 slavnostně zahájeno vyučování. Své učebny tu v té

²¹⁴ SOkA Pardubice, Střední škola Sezemice, *Školní kronika 1940–1985*, s. 98,

²¹⁵ Tamtéž, s. 69

²¹⁶ Tamtéž, s. 70–71.

²¹⁷ Tamtéž, s. 109, 134.

²¹⁸ Tamtéž, s. 82, 87.

době našli žáci 2. a 3. tříd, jejichž vyučování zde probíhalo na směny. V hlavních školních budovách se tak uvolnily prostory pro žáky 4. a 5. třídy a tak skončilo jejich dosavadní společné vyučování.²¹⁹ Zprovoznění nové dvoutřídní školní budovy sice dočasně ulehčilo starým školním budovám, bylo však jen dalším provizorním řešením dlouhodobě nevyhovujícího stavu, spočívajícího v nedostatečné kapacitě a zastaralosti sezemických školních prostor.

V souvislosti s hledáním příčin nepříznivého vývoje po posledních školských reformách, vytýkali komunističtí představitelé školám zanedbávání polytechnické výchovy žáků a z toho pramenící nedostatečnou připravenost k životu a výkonu povolání.²²⁰ Na sezemické škole byly proto od školního roku 1956–57 postupně zaváděny nové povinné předměty na podporu polytechnické výchovy. Na 1. stupni, v 1. až 5. třídě, bylo zahájeno vyučování ručním pracím, na 2. stupni, v 6. až 8. třídě, se začala vyučovat praktická cvičení, která zahrnovala práce v dílně a na poli. Na 2. stupni škola navíc zahájila nepovinné vyučování předmětu domácí práce, což bylo šití a pro zlepšení úrovně estetické výchovy také nepovinnou hudební výchovu v 8. třídách.²²¹ Propojení školy s výrobním procesem bylo zajišťováno také prostřednictvím patronátu místních výrobních závodů Botana, Chirana, Pragoděv a JZD.²²²

Výše popsané problémy a neuspokojivý stav československého školství po jeho posledních reformách v roce 1953, ze kterého představitelé vládnoucí komunistické strany vinili zpočátku učitele, vyžadovaly řešení. Vedení strany proto uložilo pedagogickým odborníkům, aby vypracovali nové pojetí a metody školní práce. Koncem 50. let bylo rozhodnuto o návratu k devítiletému základnímu vzdělávání. Zároveň strana stanovila, že školní výuka bude napříště co nejvíce spojena se životem. Kromě základního seznámení s vědami, se měl žák seznámit teoreticky i prakticky se základy výroby. Základní vzdělání zajišťovaly podle třetího poválečného školského zákona z roku 1960 základní devítileté školy, kde probíhala povinná školní docházka. Střední školství nyní tvořila

²¹⁹ SOKA Pardubice, Střední škola Sezemice, *Školní kronika 1940–1985*, s. 108.

²²⁰ Alena VALIŠOVÁ, Hana KASÍKOVÁ a kolektiv, *Pedagogika pro učitele*, Praha 2007, s. 85.

²²¹ SOKA Pardubice, Střední škola Sezemice, *Školní kronika 1940–1985*, s. 82, 87, 97.

²²² Tamtéž, s. 113.

odborná učiliště, učňovské školy a střední odborné školy. Tři poslední ročníky dosavadní jedenáctileté střední školy nově nahradila střední všeobecně vzdělávací škola.²²³

Devítiletá školní docházka byla zahájena ve školním roce 1959–60. Z 59 žáků, kteří v předcházejícím školním roce zakončili na sezemické škole osmý rok své školní docházky, jich pokračovalo do 9. třídy 13. Zbývající žáci byli přijati na různé střední školy, někteří z nich nastoupili přímo do pracovního poměru v průmyslu nebo v zemědělství. Závěrečné zkoušky žáků osmých tříd se zde ve školním roce 1958–59 nekonaly.²²⁴

Žáci sezemické základní devítileté školy obdrželi ve škole v rámci celostátní akce konané na začátku školního roku 1960–61 bezplatně učebnice a školní pomůcky. V tomto i následujícím školním roce také probíhaly ve školních budovách i v jejich okolí různé stavební úpravy. V novější školní budově byl zaveden do všech tříd vodovod, byla upravena fyzikální pracovna, na školní zahradě začala výstavba biologické pracovny a modernizací prošla školní kuchyně, jídelna i družina v sousedství staré školní budovy. Vedle toho byla v těchto letech pořízena řada nákladnějších vyučovacích pomůcek a vybavení tříd. Na 2. stupni, v 6. až 9. třídě, byl v tomto školním roce zaveden předmět občanská výchova, který nahradil dříve vyučovanou politickou výchovu.²²⁵

Od 1. září 1963 převzal po Václavu Eisnerovi funkci ředitele sezemické základní devítileté školy jeho dosavadní zástupce František Belihar. Od školního roku 1963–64 se začala v 7. a 8. a později i v 9. třídách vyučovat jako nepovinný předmět němčina. Protože v předchozích letech škola trpěla nedostatkem pitné vody, byl v tomto školním roce ve školní studni proveden 20 m hluboký vrt, který škole zajistil dostatečné zásobení vodou. Dále probíhaly stavební práce, související s nedostatkem učeben. Herna družiny mládeže byla v souvislosti s tím dočasně přeměněna na třídu pro 1. stupeň. Nouzové úpravy vyučovacích prostor a boj s nedostatkem místa probíhaly i v dalších letech, kdy se celkový počet tříd na škole pohyboval mezi 17 a 19. Ve staré školní budově byla vytvořena pracovna fyziky, chemie a biologie. O pololetních prázdninách v roce 1967 skončila výstavba šatny ve dvoře nové školní budovy. Tato šatna však musela být ihned po do-

²²³ Alena VALIŠOVÁ, Hana KASÍKOVÁ a kolektiv, *Pedagogika pro učitele*, Praha 2007, s. 85.

²²⁴ SOKA Pardubice, Střední škola Sezemice, *Školní kronika 1940–1985*, s. 101.

²²⁵ Tamtéž, s. 114–115, 118.

končení adaptována na sborovnu, aby v dosavadní sborovně mohla vzniknout tolik potřebná učebna.²²⁶

Od školního 1967–68 se začalo na československých školách a tedy i v Sezemicích, vyučovat v jedenáctidenním pracovním cyklu, kdy každá druhá sobota byla volná. Od 1. září roku 1968 byl zaveden pětidenní vyučovací týden s volnými sobotami.²²⁷

S uvolňováním politické situace v 60. letech 20. století docházelo ke snahám o modernizaci Československého školství a obnovu jeho prvorepublikové podoby. Gymnázia, která byla v rámci těchto modernizačních snah obnovena, byla sice odlišným typem školy než gymnázia prvorepubliková, udržela se však v československém školském systému i v následujících letech. Další reformní snahy skončily spolu s potlačením demokratizačního procesu, které následovalo po okupaci Československa vojsky Varšavské smlouvy 21. srpna 1968.²²⁸

3.6 Živnostenská škola pokračovací 1910–1933

1. prosince roku 1910 byla v Sezemicích otevřena živnostenská škola pokračovací. Vzhledem k zaměření místní průmyslové výroby se orientovala na odborné vzdělávání obuvníků a švadlen. Na jejím zřízení měl významnou zásluhu řídící učitel obecné školy Josef Nešpor, který zde od počátku vyučoval a byl rovněž jejím prvním ředitelem. Spolu s ním zde vyučovali další učitelé sezemické obecné, později i měšťanské školy, například František Kašpar, který později převzal vedení školy, dále Václav Havlíček, či Jan Prorok. Funkci předsedy školního výboru zde vykonával starosta města Antonín Holub. Učebny měla škola v budově obecné, později měšťanské školy. Před nástupem hospodářské krize mívala škola i přes 100 učňů, kteří byli rozděleni podle oboru do dvou poboček. Dvě skupiny obuvníků a jedna skupina švadlen o dvou odděleních. V důsledku Velké hospodářské krize, která československý průmysl zasáhla na začátku 30. let 20. století, klesal neustále počet učňů sezemické živnostenské školy pokračovací, až musela být pro naprostý nedostatek žáků k 30. dubnu roku 1933 zrušena.²²⁹

²²⁶ SOKA Pardubice, Střední škola Sezemice, *Školní kronika 1940–1985*, s. 124–128, 133, 147

²²⁷ Tamtéž, s. 149, 158.

²²⁸ Alena VALIŠOVÁ, Hana KASÍKOVÁ a kolektiv, *Pedagogika pro učitele*, Praha 2007, s. 85.

²²⁹ SOKA Pardubice, Archiv města Sezemice, *Pamětní kniha města Sezemice 1848–1971*, s. 512, 616.

3.7 Lidová škola zemědělská 1943–1950

Od školního roku 1943–44 byla v Sezemicích zřízena Lidová škola zemědělská.²³⁰ Jednalo se o školu pro žáky, kteří ukončili povinnou školní docházku a odcházeli pracovat do zemědělství.²³¹ Obvod školy tvořily spolu se Sezemicemi menší zemědělské obce v jejich okolí. V prvním školním roce bylo zapsáno 11 chlapců a 19 dívek, kteří tvořili jedinou třídu školy. V dalších letech měla škola dvě třídy, při nižším počtu žáků však bývala výuka pro obě třídy společná. Vyučovalo se zde pouze zkrácenou formou, jednou týdně, vždy v úterý. Škola neměla vlastní budovu, vyučovalo se v učebnách sezemických škol a učitelský sbor tvořilo několik učitelů zdejší měšťanské školy. Prvním správcem školy byl učitel Josef Sova, od školního roku 1945–46 byl pověřen správou školy učitel Karel Gottwald. Škola zanikla v roce 1950.²³²

3.8 Dětský útulek a mateřská škola

Zřízení útulku pro předškolní děti zaměstnanců sezemických obuvnických továren se plánovalo a projednávalo už v 80. letech 20. století.²³³ K otevření zařízení pro předškolní děti, které bylo předchůdcem mateřské školy, ale došlo až v roce 1925. Slavnostní otevření proběhlo v neděli 20. září a vedle sezemických učitelů na něj byly pozváni zástupci všech místních spolků, které se společně s obcí na zřízení útulku podílely. Starosta města Václav Procházka ve svém projevu připomněl historii vzniku tohoto zařízení a následně útulek slavnostně předal jeho správci a dozorcí, předsedovi kuratoria útulku, Josefu Rázkovi. Se svým příspěvkem pojednávajícím o výchově dětí na závěr slavnosti vystoupil i ředitel obecné školy ve výslužbě Josef Nešpor, který přijal funkci pedagogického rádce útulku. První opatrovnici dětí byla Emilie Pulpánová. Zařízení pro čtyřicet dětí ve věku od 3 do 6 let mělo své prostory v budově bývalého městského špitálu v dnešní Nešporově ulici, ke které přiléhal rozsáhlý dvůr a park. Budova v současné době slouží jako Dům zahrádkářů.²³⁴ Městský útulek fungoval do roku 1933. Jeho uza-

²³⁰ SOKA Pardubice, Lidová škola zemědělská Sezemice, *Pamětní kniha 1943–49*, s. 1.

²³¹ Josef POMEZNÝ, Zdeněk ZELINKA, *Zemědělské školství*, Praha 1954, s. 7–10.

²³² SOKA Pardubice, Lidová škola zemědělská Sezemice, *Pamětní kniha 1943–49*, s. 1–14.

²³³ Miroslav BALCAR, *520 let prokazatelné existence školy v Sezemicích*, in: Sezemické noviny 2014, č. 1, s. 6–7.

²³⁴ SOKA Pardubice, Archiv města Sezemice, *Pamětní kniha města Sezemice 1848–1971*, s. 425–426.

vření zřejmě souviselo s nepříznivými důsledky hospodářské krize. V následujících letech byly v objektu učebny obecné a měšťanské školy.²³⁵

K trvalému obnovení zařízení pro předškolní děti došlo až na podzim roku 1948. Stalo se tak přeměnou zemědělského útulku, který sloužil pouze v době sezónních zemědělských prací, na trvalý celoroční dětský útulek pod správou Místního národního výboru. Nad útulkem také převzal patronát podnik Tesla Sezemice, který provedl rozsáhlé vnější i vnitřní úpravy budovy. Zařízení, kde se dětem také vyvařovalo, sídlilo v budově původního útulku z roku 1925. Vedly ho dvě pracovnice, tehdy zvané pěstounky, Marie Kulhavá a Danuše Muchová. V prvním roce jeho existence sem docházelo průměrně asi 20 dětí.²³⁶

V pozdějších zápisech v pamětní knize města je už sezemické zařízení pro předškolní děti nazýváno Mateřskou školou. Z důvodu rostoucího počtu dětí bylo 15. dubna 1960 na místní faře otevřeno její druhé oddělení s kapacitou 35 dětí. Byly zde upraveny tři místnosti, v nichž byla herna, jídelna a ložnice s příslušenstvím. Na velkém travnatém dvoře fary bylo pro děti zřízeno pískoviště. Na stavebních úpravách se brigádnickou prací podíleli hlavně rodiče dětí a finančně na ně přispěly zdejší podniky.²³⁷

Budova mateřské školy v Nešporově ulici, kde sídlil původní útulek, prošla v roce 1962 další rekonstrukcí. Staré dřevěné podlahy nahradily betonové s linoleem, byla zvětšena některá okna a byly provedeny další drobnější stavební úpravy v učebně a v šatně. I na těchto stavebních pracích se podíleli rodiče dětí. V 60. letech 20. století měla sezemická mateřská škola dvě oddělení, která sídlila na faře a v Nešporově ulici a děti do nich byly rozdělovány podle věku do mladšího a do staršího oddělení. V roce 1962 zde bylo zapísáno celkem 54 dětí a byla tak mírně překročena celková kapacita školy, která měla činit 50 dětí. Z pamětní knihy města se také dovídáme, že na počátku 60. let školu pravidelně navštěvoval školní lékař, který zde vedle celkových prohlídek dětí prováděl také kontrolu jídelníčku.²³⁸

²³⁵ Karel GOTTWALD, *Půl tisíciletí sezemické školy*, in: Zprávy klubu přátel Pardubicka 1994, č. 9–10, s. 201–204.

²³⁶ SOKA Pardubice, Archiv města Sezemice, *Pamětní kniha města Sezemice 1848–1971*, s. 980.

²³⁷ Tamtéž, s. 951.

²³⁸ Tamtéž, s. 1061.

4 Kulturně osvětový význam sezemické školy

V této kapitole se budeme zabývat kulturně osvětovým významem sezemické školy, která se vždy nacházela v centru kulturního, sportovního i společenského života obce. Sezemice byly jednou z mála obcí v kraji, kde fungovala škola prokazatelně už před rokem 1500, jak o tom pojednává kapitola 3.1. Lze předpokládat, že její základní vzdělávací funkce byla od pradávna spojena s funkcí kulturní a osvětovou a škola tak byla centrem kulturního dění v obci. Četnost podpisů v matrikách, které se dochovaly od 17. století, i na dalších písemnostech, svědčí o poměrně vysoké gramotnosti sezemických obyvatel. Taková úroveň gramotnosti nebyla všude zcela obvyklá. Význam školy v obci postupně vzrůstal, zvláště v souvislosti s národním obrozením a vrcholu dosáhl v 70. a 80. letech 20. století.²³⁹

4.1 Sezemičtí učitelé a spolkový život 19. století

Sezemice patřily od počátků své existence k menším, méně významným sídlům kraje. V rychlosti prosazování nových, pokrokových myšlenek se však toto městečko v minulosti často vyrovnalo městům významnějším.²⁴⁰ Například v roce 1848 psal spisovatel a sezemický zkušební radní Josef Vladimír Pelikán v časopise *Polabský Slovan* o tom, jak v tomto roce, na den svaté Cecilie, sezemičtí učitelé, pod vedením nadučitele Antonína Buchny, uspořádali v duchu tehdy panující myšlenky slovanské vzájemnosti vlasteneckou zábavu „besedu českou“ ve prospěch Chorvatů bojujících s Maďary. Výtěžek z loterie uspořádané v rámci této besedy, který činil 10 zlatých, byl zaslán Jihoslovánům.²⁴¹

Od 60. let 19. století se zde významně rozvíjel spolkový život, jehož hlavním posláním bylo povzbuzení národního a vlasteneckého vědomí. V té době byl založen čtenářský spolek s knihovnou, tělocvičný spolek Sokol, spolek divadelních ochotníků, sbor dobrovolných hasičů, živnostenský spolek a byla zřízena Občanská záložna. Středobodem kulturně politického dění v obci byli především učitelé, kteří svým nadšením často do-

²³⁹ Karel GOTTWALD, *Sezemice 1227–1977*, Sezemice 1977, s. 10.

²⁴⁰ Karel GOTTWALD, *110 let organizované tělovýchovy v Sezemicích*, in: Zprávy klubu přátel Pardubicka 1974, č. 6., s. 14.

²⁴¹ Karel GOTTWALD, *Vlastenecká zábava*, in: Zprávy klubu přátel Pardubicka 1997, č. 3–4, s. 89–90.

kázali pro kulturní a spolkový život strhnout i ostatní spoluobčany.²⁴² Následující kapitoly se věnují konkrétním přesahům práce učitelů do kulturního a spolkového života obce.

4.1.1 Sport a tělovýchova

Založení tělocvičné jednoty Sokol v Praze v roce 1862 inspirovalo sezemické učitele a o dva roky později založili také oni v obci svou pobočku Sokola. Přestože se nejstarší sokolské stanovy nedochovaly, regionální historik a učitel Karel Gottwald ve svém článku pro časopis *Zprávy klubu přátel Pardubicka* v roce 1974 vyjádřil názor, že iniciátorem založení tělocvičné jednoty Sokol v Sezemicích byl právě řídící učitel Jan Baudyš. Členové Sokola se tehdy měli vedle cvičení tělesného cvičit také v jízdě na koni a v zacházení se sečnou i střelnou zbraní. Prusko-rakouská válka, která proběhla v roce 1866 a zanechala po sobě bídu a utrpení, ukončila slibně se rozvíjející činnost tělocvičné jednoty v Sezemicích. Tyršovy a Fügnerovy ideály se odsud však zcela nevytratily a už v srpnu roku 1869, patrně opět zásluhou učitelů Jana Baudyše a Josefa Libánského, zde Sokol vznikl znovu. I toto, v pořadí druhé období existence Sokola v Sezemicích poměrně brzy skončilo. Stalo se tak po pěti letech, pro neshody mezi členy tělocvičné jednoty. Činnost spolku z té doby však nezůstala mezi obyvateli zapomenuta. Vzpomínalo se například na slavný výlet do Prahy u příležitosti oslav 100. výročí narození Josefa Jungmanna, na sokolské taneční zábavy s hudbou, řízenou učitelem Františkem Schillerem nebo na atraktivní jízdy Sokolů na koních. Trvalo však více než dvacet let, než došlo k obnově Sokola. Stalo se tak až v roce 1896.²⁴³

V dalších letech se aktivita spolku rychle rozvíjela a od března roku 1905 cvičili své sestavy kromě mužů i žáci a dorostenci, od poloviny dubna 1909 také žákyně a dorostenky a od února 1911 konečně i ženy.²⁴⁴ Činnost Sokola přerušila první světová válka. Po skončení války byl Sokol v Sezemicích opět obnoven a vedle něho zde vznikly další tělocvičné organizace. V roce 1921 to byla Tělocvičná jednota československá Orel a v roce 1919 Sportovní klub SK Sezemice, sdružující především místní příznivce fot-

²⁴² Karel GOTTWALD, *Sezemice 1227–1977*, Sezemice 1977, s. 10.

²⁴³ Karel GOTTWALD, *110 let organizované tělovýchovy v Sezemicích*, in: *Zprávy klubu přátel Pardubicka* 1974, č. 6., s. 14.

²⁴⁴ Tamtéž, s. 14.

balu. Nesmíme zapomenout ani na Dělnickou tělocvičnou jednotu. Ta zde však vznikla už před první světovou válkou, v roce 1906. V období mezi první a druhou světovou válkou byla Sokol hlavním organizátorem veškerého společenského života ve městě.²⁴⁵

Uvedené tělocvičné organizace se zasloužily o to, že velká část sezemických obyvatel byla v období první republiky aktivními cvičenci.²⁴⁶ Zpočátku se v létě cvičilo na soukromých zahradách nebo na hřišti za školami, v zimě pak v sálech místních hostinců, například u Beránků, nyní u Labutě. V roce 1928 Sokol vybudoval v prostoru mezi mosty své letní cvičiště a hřiště. Budova Sokolovny, která byla slavnostně otevřena v roce 1921, vznikla přestavbou varny zaniklého pivovaru. V průběhu nacistické okupace byl Sokol rozpuštěn, ale po druhé světové válce byla jeho činnost opět obnovena. Fungoval až do roku 1956, kdy byl znovu rozpuštěn a všechny tělovýchovné spolky byly sdruženy do nové organizace TJ Spartak Sezemice.²⁴⁷

Vedle sokolského cvičení a rekreační tělovýchovy se sezemická mládež a obyvatelstvo věnovalo také dalším sportům. Na organizaci sportovní činnosti se často podílela také škola nebo zdejší učitelé. Ve 40. letech dosahoval významných úspěchů lehkooatletický oddíl SK Sezemice pod vedením Jaroslava Panáčka, jak je o tom pojednáno v samostatné kapitole 5.2.4. V rámci Sportovního klubu SK Sezemice se hrál fotbal, lední hokej, volejbal a házená. V 50. letech dosahoval úspěchů i na celostátní úrovni oddíl sportovní gymnastiky. K dalším provozovaným sportům zde patřila cyklistika, cykloturistika, turistika a další sporty.²⁴⁸

4.1.2 Ochetnické divadelní hnutí

Počátky ochotnického divadla v Sezemících sahají snad až před rok 1817, kdy měla být tato činnost zmiňována v časopisech *Květy* a *Česká osvěta*.²⁴⁹ Podle sezemického kaplana Antonína Kopeckého byl však podstatným rok 1836, kdy zdejší ochotníci poprvé

²⁴⁵ Miroslav BALCAR, *150 let sezemické tělovýchovy*, in: Sezemické noviny 2014, č. 1, s. 8.

²⁴⁶ Karel GOTTWALD, *110 let organizované tělovýchovy v Sezemících*, in: Zprávy klubu přátel Pardubicka 1974, č. 6., s. 14.

²⁴⁷ Miroslav BALCAR, *150 let sezemické tělovýchovy*, in: Sezemické noviny 2014, č. 1, s. 8.

²⁴⁸ Tamtéž, s. 8.

²⁴⁹ Jan CÍSAŘ, Věra MOHYLOVÁ, *Historie divadelní Pardubic a okolí*, s. 29–30.

v pravém slova smyslu vystoupili na veřejnost.²⁵⁰ Prvními, ne příliš organizovanými ochotníky, byli členové čtenářského spolku, jejichž knihovna později vznikla právě z výtěžků divadelních představení. Divadlu se dále pak věnovali vedle řemeslníků, písmáků, studentů a kněžích, také učitelé.²⁵¹

Podle zápisu v *Památné knize sdružení divadelních ochotníků* ze 7. listopadu roku 1847, který můžeme považovat za první doloženou písemnou zmínku o sezemickém ochotnickém divadle, byly toho dne uvedeny dvě divadelní hry. Vedle frašky vídeňského rodáka Castellioho, sehráli sezemičtí ochotníci také veselohru s názvem *Vyzvědač* od hradeckého magistrátního úředníka Jana Nepomuka Lhoty. Tu divadelní historikové označují za tehdejší nejspolehlivější pokus o hru ze současného života. Hry ze současnosti si sezemičtí ochotníci vybírali i nadále a v jejich repertoáru se tak nedlouho po uvedení v Praze, objevily Tylova *Paní Marjánka, matka pluku* (1847) a *Paličova dcera* (1848). Koncem 40. let byla vedle her Klicperových a Štěpánkových uvedena také pozoruhodná tragédie *Pramáti* od vídeňského spisovatele a dramatika Franze Grillparzera. Činnost sezemických ochotníků nezastavilo ani následující období Bachova absolutismu. V roce 1864 sezemičtí zaslali 60 zlatých z výtěžku svých představení na stavbu Národního divadla.²⁵²

Významným se pro zdejší ochotníky stal rok 9. duben 1864. Tohoto dne byl na slavnostní veřejné schůzi na radnici řádně ustaven Spolek divadelních ochotníků s pevnými stanovami a vlastním výborem. Zároveň proběhla volba ředitele spolku, jímž se stal purkmistr a organizátor veřejného života ve městě Václav Pánek, který se později, spolu s učitelem Janem Baudyšem, podílel také na obnovení tělocvičné jednoty Sokol. O tomto, pro sezemické divadelníky svátečním dni, jak ho prožíval jeden ze členů výboru ochotnického spolku kostelník Jáchym Václav Stehlík, pojednává povídka *Splněný sen kostelníka Jáchyma*, kterou ve 40. letech 20. století napsal učitel Jaroslav Panáček.²⁵³

²⁵⁰ Antonín KOPECKÝ, *Sezemice nad řekou Loučnou*, Kutná Hora 1887, s. 95.

²⁵¹ Václav PÁNEK, *130 let Sdružení divadelních ochotníků J. K. Tyl Sezemice, 1. část*, in: Zprávy klubu přátel Pardubicka 1995, č. 7–8, s. 196–198.

²⁵² Tamtéž, s. 196–198.

²⁵³ Tamtéž, s. 196–198.

Důležitou postavou sezemického ochotnického divadla, jeho podporovatelem i režisérem byl Antonín Kopecký, který byl v letech 1878–1886 sezemickým kaplanem. Velký úspěch měla Kopeckého nedochovaná divadelní hra *Sezemice v bouřích husitských*, jejíž děj autor zasadil mezi léta 1420 a 1434. Hra obsahovala také chorál *Ktož jsú boží bojovníci*, který upravil a slavnostní předeheru ke hře složil sezemický učitel Váňa. Dekorace k této hře vytvořil sám Antonín Kopecký. Ochotníci ji poprvé zahráli 21. prosince roku 1884 v sále hostince u Vojáčků a jejich výkon velmi kladně ohodnotil pardubický časopis *Pernštýn*.²⁵⁴

Spolkové jeviště v sále u Vojáčků muselo být vždy před představením postaveno a po něm rozebráno. Na lavicích v hledišti se mohlo posadit pouze 55 diváků a oponu měl spolek až od roku 1870. Všechny uvedené komplikace však překonávalo národní nadšení a zápal pro divadlo. Aktivitu ochotníků ještě povzbudilo pořízení nového jeviště v roce 1880.²⁵⁵

Repertoár sezemického ochotnického spolku byl velmi pestrý, hrály se veselohry, frašky, jednoaktovky i dramata. Ve funkcích ředitelů a režisérů spolku se i nadále střídali významní sezemičtí občané. V roce 1896 byl název spolku změněn na Spolek divadelních ochotníků J. K. Tyl v Sezemících a o rok později se ochotníci stěhují na stálé jeviště v hostinci u Beránků, nyní u Labutě. Aktivitu spolku zastavila až první světová válka.²⁵⁶

V období první republiky převzalo činnost zaniklého původního ochotnického spolku několik jiných organizací. Ještě před vypuknutím první světové války, od roku 1909, doplňovala repertoár spolku J. K. Tyl scénická práce Matice studentské, která sdružovala sezemické studenty pardubické reálky a vysokoškoláky. Studentský repertoár tvořila díla Klicperova, Štolbova, Šamberkova, hrála se také například veselohra anglického dramatika Brandona Thomase *Charleyova teta*. Poslední představení sehráli členové Matice studentské na Vánoce roku 1920. Divadlu se v období mezi dvěma světovými

²⁵⁴ Oldřich ULLRICH, *Národní buditel ze Sezemice*, in: Zprávy klubu přátel Pardubicka 1982, č. 9–10, s. 222–225.

²⁵⁵ Václav PÁNEK, *130 let Sdružení divadelních ochotníků J. K. Tyl Sezemice 1. část*, in: Zprávy klubu přátel Pardubicka 1995, č. 7–8, s. 196–198.

²⁵⁶ Tamtéž, s. 196–198.

válkami věnovali také členové tělocvičné jednoty Sokol. Protože mezi sebou měli dobré zpěváky, mohli si dovolit sehrát vedle činoherních představení *Naši furianti*, *Lucerna*, *Její pastorkyňa* i několik operet. Na některých divadelních představeních se společně se Sokoli podíleli také členové sportovního klubu SK Sezemice. Ochotníci vystupovali nejen v sále hostince u Šafaříků, dnes u Labutě, ale také na venkovních produkcích na sokolském nebo sportovním hřišti, za hojné účasti diváků ze Sezemice i okolí. Sokol Sezemice ukončil svou tělovýchovnou i divadelní činnost 5. října 1940 veselohrou *Český muzikant*.²⁵⁷

Také Tělocvičná jednota československá Orel měla svoje ochotnické divadlo. Jeho režisérem byl od roku 1919 sezemický farář a výborný hudebník Rudolf Doležal. Vedle režírování činoherních i operetních představení zřídil v roce 1930 také loutkové divadlo, pro které sám zhotovil loutky i miniaturní jeviště. Každou neděli odpoledne, po požehnání, hrál jeho soubor pro sezemické děti i dospělé. V loutkoherectvím umění faráře Doležala zdokonaloval jeden z potomků Matěje Kopeckého, který ho na faře navštěvoval. Na své divadelní začátky pod křídly tělocvičné jednoty Orel vzpomínal ve svém článku pro *Zprávy Klubu přátel Pardubicka* i sezemický učitel, herec, režisér a organizátor ochotnického divadla Václav Pánek (1918–2015). Jako student pardubického reálného gymnázia a dorostenec sezemického Orla byl aktivním ochotnickým činohercem i loutkohercem. Jako elév se však také musel podílet na pomocných pracích, jako bylo například stěhování vypůjčených židlí do sálu hostince u Holubů, bývalé školní jídelny a družiny. Zavzpomínal také na to, jak mu byla v roce 1935 svěřena nápověda při jednáctiaktové hře *Námořníkův sen*, kterou ochotníci sehráli na vesnickém jevišti v nedaleké obci Dříteč. Díky nutnosti přestavby scény téměř po každém jednání, končilo představení až ve tři hodiny ráno a někteří diváci proto rovnou odcházeli obstarat ranní dojení svých hospodářských zvířat. Václav Pánek režíroval v listopadu 1940 poslední představení tělocvičné jednoty Orel, kterým byla zpěvohra *Ta naše písnička česká*.²⁵⁸

Divadlu se věnoval také dramatický odbor Dělnické tělocvičné jednoty, který v letech 1907–1932 vystupoval na svém jevišti v sále hostince u Hanzlíků, dnes u Hájků. V le-

²⁵⁷ Václav PÁNEK, *130 let Sdružení divadelních ochotníků J. K. Tyl Sezemice 2. část*, in: *Zprávy klubu přátel Pardubicka* 1995, č. 9–10, s. 230–232.

²⁵⁸ Tamtéž, s. 230–232.

tech 1921–1938 hrál divadlo také dramatický odbor Strany živnostenské a ve zhruba stejném časovém rozmezí i ochotníci z řad místních hasičů pod vedením režiséra a komika Václava Mohouta. Pod tíhou politických událostí v roce 1939 vznikly podmínky pro sloučení sezemických ochotníků, rozptýlených v různých dramatických organizacích, zpět do jednoho spolku, který byl pod staronovým názvem Kroužek divadelních ochotníků J. K. Tyl Sezemice ustaven 26. září 1938.²⁵⁹

Na první valné hromadě spolku byl předsedou zvolen obuvník Antonín Marek, režisérem učitel František Říha. Učitele, považované za hlavní nositele ochotnické tradice, doplnili v pohnuté době Protektorátu Čechy a Morava v předsednické i režisérské funkci lidé dalších profesí, například úředníci, obchodníci, obuvníci i sedláci. Sezemičtí divadelníci se v rámci svých možností snažili mírnit dopad tíživé, neradostné každodennosti a posilovat vlastenecké cítění obyvatelstva. Výsledkem jejich snažení byla inscenace mnoha nových představení, z nichž uvedme alespoň *Třetí zvonění* od Václava Štecha, *Mrak* od Karla Scheinpfluga, či *Oblaka* od Jaroslava Kvapila. Za posledně jmenovanou inscenaci získali sezemičtí herci pod režisérským vedením učitele Říhy první místo v okresní soutěži mladých ochotníků. V tomto období také začala tradice zájezdů do blízkého i vzdálenějšího okolí.²⁶⁰

Po druhé světové válce se o probouzení zájmu dětí o dramatickou tvorbu a příliv mladých herců a režisérů do sezemického ochotnického spolku významně přičinil dětský dramatický kroužek, jehož vznik na místní škole inicioval zdejší učitel a organizátor ochotnického divadla Václav Pánek. Uměleckou úroveň ochotnického souboru v 50. letech pozvedl Jindřich Nebeský, povoláním magistr farmacie, který pro soubor upravoval a režíroval divadelní hry a stál v čele jeho režisérské rady. Vybíral pestrý a náročný repertoár, který vyžadoval propracovanější zkoušení a od herců pečlivější přípravu. Navázal také spolupráci s Východočeským divadlem v Pardubicích, jehož výtvarníci spolupracovali na scénografii a někteří jeho herci v Sezemicích hostovali.²⁶¹

²⁵⁹ Václav PÁNEK, *130 let Sdružení divadelních ochotníků J. K. Tyl Sezemice 2. část*, in: Zprávy klubu přátel Pardubicka 1995, č. 9–10, s. 230–232.

²⁶⁰ Václav PÁNEK, *130 let Kroužku divadelních ochotníků J. K. Tyl Sezemice*, in: Zprávy klubu přátel Pardubicka 1996, č. 7–8, s. 166–168.

²⁶¹ Tamtéž, s. 166–168.

Ochotnický spolek zahrál svým divákům v 50. letech vedle pohádek například Poláčkovy *Muže v ofsajdu*, Labichův *Slaměný klobouk*, Dickensova *Cvrčka u krbu* nebo Puškinova *Evžena Oněgina*. Ve stejné době pardubické divadlo nazkoušelo a v několika reprízách sehrálo se skupinou ochotníků, kterou vytvořilo výběrem z amatérských souborů v pardubickém okrese, hru Vladimíra Müllera *Rybníkář Kuba*, ze života Jakuba Krčina z Jelčan. Hru režíroval režisér Východočeského divadla Zdeněk Bittl a účinkovalo v ní také několik členů sezemického ochotnického spolku. Tato zkušenost v souboru ještě posílila Nebeského profesionální přístup k divadlu a zanedlouho také ochotníkům přinesla ovoce ve formě mnoha úspěchů na okresních i celostátních amatérských divadelních přehlídkách i pozvání na Jiráskův Hronov v roce 1962.²⁶²

V 50. letech, kdy sezemický soubor vedl Jindřich Nebeský, vystupovaly na sezemickém jevišti jako hosté dokonce některé významné osobnosti českého divadla z pražských scén. Například Jaroslav Vojta, Dana Medřická nebo František Filipovský. Učitel Václav Pánek vzpomíná ve zmíněném článku pro *Zprávy Klubu přátel Pardubicka* na to, jak ho v 60. letech spolu s dětmi ze školního dramatického kroužku přijala Dana Medřická po představení v Národním divadle. Zavzpomínala na své hostování v Sezemicích, kdy v roli Alžběty vystupovala na hradě Kunětická hora ve Vrchlického *Noci na Karlštejně*. Také František Filipovský si v Sezemicích mohl zavzpomínat na svá ochotnická léta. Sedmkrát zde hostoval a v roce 1964 se podílel na slavnostním večeru ke 100. výročí vzniku zdejšího ochotnického spolku.²⁶³

4.1.3 Čtenářský spolek a veřejná knihovna

První pokus o založení veřejné knihovny v Sezemicích učinil v roce 1847 obrozenecký spisovatel Josef Vladimír Pelikán, který zde krátce před zrušením magistrátu v roce 1850 vykonával funkci zkoušeného radního. Z výtěžků divadelních představení prvních sezemických ochotníků nakoupil knihy, jak jsme se o tom zmiňovali v kapitole 4.1.2.²⁶⁴

²⁶² Václav PÁNEK, *130 let Kroužku divadelních ochotníků J. K. Tyl Sezemice*, in: *Zprávy klubu přátel* č. 7–8, s. 166–168.

²⁶³ Tamtéž, s. 166–168.

²⁶⁴ Václav PÁNEK, *130 let Sdružení divadelních ochotníků J. K. Tyl Sezemice 2. část*, in: *Zprávy klubu přátel Pardubicka* 1995, č. 9–10, s. 230–232.

Čtenářský spolek byl založen v roce 1863 za účelem vzdělávání četbou.²⁶⁵ Spolek převzal do své správy původní obecní knihovnu.²⁶⁶ Jeho prvním předsedou byl kaplan Schlögl. Sídlili na radnici ve dvou místnostech, první z nich sloužila jako knihovna a obsahovala 900 svazků různých spisů, druhá sloužila jako čítárna.²⁶⁷ Ve funkci jednatelem spolku se vystřídal několik sezemických učitelů a protože mnoho jeho členů bylo zároveň členy ochotnického spolku, oba spolky úzce spolupracovaly. Funkci jednatele a knihovníka spolku v 60. letech 20. století občas zastával i policejní strážník Václav Procházka, který byl současně také hercem a režisérem ochotnického divadla. Kronikář Josef Nešpor ho považoval za jednoho z posledních písmáků v Sezemicích. Vedle své hlavní činnosti, kterou bylo četba a půjčování knih a časopisů, čtenářský spolek pořádal také takzvané „Dýchánky“. Jednalo se o společenské akce, v rámci nichž probíhaly přednášky o literatuře a spisovatelích, deklamace, zpěvy a hudební vystoupení.²⁶⁸

Téměř od počátku své existence se spolek potýkal s problémy a hrozil mu i zánik. V roce 1869 psal jednatel spolku učitel Josef Libánský ve zprávě o činnosti, že hlavním důvodem tohoto stavu byla malá členská základna a nedostatek peněz. Spolek proto nemohl obstarat žádný „denní politický list“, což bylo podle jednatele nevyhnutelné k jeho oživení. V roce 1868 k tomuto oživení skutečně došlo, když se z rozpočtu spolku podařilo některé tiskoviny zajistit. Byly to časopisy *Pokrok*, *Humory* a *Hlasy. Národní listy* zapůjčilo obecní zastupitelstvo, Občanská záložna zapůjčila časopis *Posel z Prahy*, ochotnický spolek *Květy*, farář Petrůň *Blahověst*. V následujícím roce spolek nakoupil další „knihy hospodářské a knihy zábavné“. Další zdárné fungování spolku měla zajistit, vedle podpory dárců, zejména dostatečná členská základna a každý člen spolku se měl snažit získat nové členy.²⁶⁹ Ve „zprávě jednatelské i účetní o činnosti čtenářského spolku“ za rok 1879 uvádí tehdejší jednatel, učitel Antonín Kudrnáč, že spolek měl v tomto roce 56 činných členů, z nichž 29 uhradilo celoroční příspěvek ve výši 1 zlatka 40 krej-

²⁶⁵ Antonín KOPECKÝ, *Sezemice nad řekou Loučnou – jich minulost' a přítomnost'*, Kutná Hora 1887, s. 96.

²⁶⁶ *100 let města Sezemice 1834–1934*, Sezemice 1934, projev Josefa Nešpora, s. 3.

²⁶⁷ Antonín KOPECKÝ, *Sezemice nad řekou Loučnou – jich minulost' a přítomnost'*, Kutná Hora 1887, s. 96.

²⁶⁸ *100 let města Sezemice 1834–1934*, Sezemice 1934, projev Josefa Nešpora, s. 3–4.

²⁶⁹ SOkA Pardubice, Čtenářský spolek Sezemice, Účetní kniha čtenářského spolku v Sezemicích. Založena roku 1863. Opravena roku 1881. *Zpráva jednatelova o činnosti spolku z roku 1869*, nestr.

carů až 1 zlatka 80 krejcarů na jednoho člena.²⁷⁰ V témže roce požádal spolek sezemický učitelství sbor, aby pro členy spolku, případně pro „obecenstvo vůbec“, uspořádali „poučné i zábavné přednášky“. ²⁷¹ Doloženo je, že v budově školy byla uspořádána přednáška učitele Jana Kalhousa na téma Dějiny národa českého.²⁷² V roce 1887 spolek odebíral a svým členům zpřístupňoval časopisy *Hlas Národa*, *Humory*, *Světobzor s Bazarem*, *Hospodářské Listy*. Ze „spisů zábavných“ pak *Spisy Třebízského*, *Přítel domoviny*, *Libuše*, *Matice Lidu*, *Laciná knihovna*, *Švanda Dudák* a další. Přes tuto pestrost titulů se spolek však znovu potýkal s odlivem členů a s existenčními obtížemi.²⁷³

Čtenářský spolek se udržel v činnosti i přes první světovou válku a zanikl až v roce 1920, kdy se dobrovolně rozešel. Svoji cennou knihovnu, která tehdy obsahovala více než 1300 svazků, věnoval Městské veřejné knihovně, která byla otevřena 7. března téhož roku, v den 70. narozenin prezidenta Masaryka. Městské knihovně věnovaly své knihy také Tělocvičná jednota Sokol a Dělnická tělocvičná jednota²⁷⁴ Nová městská knihovna s čítárnou našla své prostory v přízemí staré školní budovy z roku 1838. Jejím knihovníkem byl od počátku městský důchodník Stanislav Christen. Podle zápisu v pamětní knize města z roku 1928 disponovala knihovna v tomto roce 2776 svazky a v čítárně nabízela 9 časopisů. Knihy si zde půjčovalo 171 čtenářů, kteří za rok uskutečnili 8917 výpůjček. Na provoz knihovny tehdy obec přispívala každý rok částkou 4000 korun.²⁷⁵ O tom, že se fond knihovny dále rozrůstal, svědčí písemně dochovaný projev Josefa Nešpora z roku 1934 ke 100. výročí povýšení Sezemic na město, ve kterém uvádí, že knihovna disponuje už 3500 tituly.²⁷⁶ Obecní knihovna v Sezemicích fungovala i po druhé světové válce, po roce 1948 pod názvem Místní lidová knihovna. Sídila v různých objektech ve městě, často v provizorních podmínkách. Knihovníkem byl až do počátku 70. let učitel Karel Gottwald starší, otec učitele a regionálního historika Karla Gottwalda mladšího, o kterém pojednává kapitola 5.2.5.²⁷⁷

²⁷⁰ SOKA Pardubice, Čtenářský spolek Sezemice, Účetní kniha čtenářského spolku v Sezemicích. Založena roku 1863. Opravena roku 1881. *Zpráva jednatele o činnosti spolku z roku 1869*, nestr.

²⁷¹ Tamtéž.

²⁷² Tamtéž, *Pozvánka na přednášku na téma Dějiny národa českého*, nedatováno, nestr.

²⁷³ Tamtéž, *Pozvánka ke členství ve spolku z roku 1887*, nestr.

²⁷⁴ *100 let města Sezemice 1834–1934*, Sezemice 1934, projev Josefa Nešpora, s. 5.

²⁷⁵ SOKA Pardubice, Archiv města Sezemice, *Pamětní kniha města Sezemice 1848–1971*, s. 495.

²⁷⁶ *100 let města Sezemice 1834–1934*, Sezemice 1934, projev Josefa Nešpora, s. 5.

²⁷⁷ SOKA Pardubice, Archiv města Sezemice, *Pamětní kniha města Sezemice 1848–1971*, s. 1156.

5 Významné osobnosti spjaté se sezemickou školou

5.1 Nejstarší zmínky o sezemických učitelích

První konkrétní jména sezemických učitelů, jak už je zmíněno v kapitole 3.1, nalezneme ve farních matrikách, dochovaných po třicetileté válce, které jsou nyní uloženy ve Státním oblastním archivu v Zámrsku. V těchto záznamech však nenajdeme bližší informace o jednotlivých učitelích, jedná se v podstatě o výčet jmen s poznámkou, že uvedená osoba byla kantorem, správcem školy, případně vykonávala další činnosti.²⁷⁸ Zdejší učitelé v té době mohli zastávat funkci kantora regenschoriho, tj. vedoucího chrámového sboru, případně byli hudebníky organisty, tj. varhaníky či gambity neboli hráči na historický smyčcový nástroj, doprovázející chrámový sbor.²⁷⁹ Prvním takto doloženým učitelem je Mikuláš Lanškrounský, zmiňovaný jako správce školy už v roce 1638. Po něm následoval v roce 1650 Samuel Čech, v roce 1662 je jako kantor školní zmiňován Samuel Durchanides Chrudimský. Ve 2. polovině 17. století pak byli dalšími kantory Jiřík Rozvařil, zmiňován roku 1665, Václav Holič z Opočna (1668), Fridrich Kolčava (1672), Jan Vaněček (1673), Samuel Černožský (1676). Od roku 1678 byl správcem školy Jan Sobol, od roku 1684 zde působil jako kantor a organista František Ignác Mastick. Přehled prvních doložených učitelů uzavírají na konci 17. století Václav Vaněček (1687), Jiří Kubic a Samuel Jelínek (oba 1693).²⁸⁰

V 18. století následovali další učitelé, jejichž jména jsou sice doložená, ale ani o jejich působení nejsou známy bližší informace. První sezemický učitel, o kterém jsou kromě jeho jména známy i další, i když jen velmi stručné údaje, zmíněné už v kapitole 3.1, je Antonín Buchna, který na zdejší škole působil od roku 1805. Později se stal nadučitelem, a tak jeho jménem začíná souvislý přehled učitelů, kteří v novodobé historii školy stáli v jejím čele.

Ženy se v sezemickém učitelském sboru začaly uplatňovat až v poslední čtvrtině 19. století. První zdejší učitelkou byla Marie Schillerová, manželka řídícího učitele

²⁷⁸ Karel GOTTWALD, *Půl tisíciletí sezemické školy*, in: Zprávy klubu přátel Pardubicka 1994, č. 9–10, s. 201–204.

²⁷⁹ Antonín KOPECKÝ, *Sezemice nad řekou Loučnou – jich minulost' a přítomnost'*, Kutná Hora 1887, s. 77.

²⁸⁰ Tamtéž, s. 77–78.

Františka Schillera, která tu v letech 1875–1895 působila jako industriální učitelka, která vyučovala ženské ruční práce. První ženou, působící na sezemické škole jako literární učitelka, která vyučovala všechny předměty kromě ručních prací, byla v roce 1881 Aloisie Svatova. Ta zde však vyučovala pouze velmi krátce, po dobu tří měsíců. Významnou sezemickou učitelkou byla na počátku 20. století Růžena Fialová, která zde působila v letech 1904–1913.²⁸¹ Byla organizátorkou dětských divadelních představení a hudebních vystoupení žáků školy.²⁸² Ke zrovnoprávnění žen s jejich mužskými kolegy došlo v pedagogické profesi až v roce 1922, kdy vešel v platnost „malý školský zákon“.²⁸³

5.2 Významní pedagogové

Následující kapitoly pojednávají o nejvýznamnějších osobnostech, které na sezemické škole působily v její novodobé historii, tedy v 19. a 20. století. Jedná se o pedagogy, kteří se zasloužili především o rozvoj školy a šíření jejího dobrého jména. Rozsah jejich činnosti často přesahoval nejen hranice Sezemic, ale také hranice učitelského oboru. Na rozdíl od strohých zmínek, které se dochovaly o učitelích starších dob, máme díky narůstajícímu množství dochovaných pramenů poměrně ucelené informace o životě a práci těchto pedagogů a proto je lze na následujících řádcích představit formou stručných životopisů.

5.2.1 František Schiller

Významnou osobností, která se zasloužila o rozvoj sezemické školy, byl František Schiller, na kterého se ve městě a okolí ještě dlouho po jeho odchodu s úctou a láskou vzpomínalo. Řízení školy převzal po zemřelém nadučiteli, řídícím učiteli Janu Baudyšovi 1. září roku 1874 po té, co zde již tři roky působil jako učitel.²⁸⁴ František Schiller se narodil 27. března 1844 v Dašicích. Svě mnohostranné znalosti a dovednosti získával především soukromým studiem, při kterém mu nechyběla píle a vytrvalost. Velmi dobře

²⁸¹ Karel GOTTWALD, *Půl tisíciletí sezemické školy*, in: Zprávy klubu přátel Pardubicka 1994, č. 9–10, s. 201–204.

²⁸² Jiří FRAJDL, *Vlastivědná abeceda dr. Theina. Nejstarší škola v Sezemicích*, in: Zprávy Klubu přátel Pardubicka 2001, č. 1–2.

²⁸³ Alena VALIŠOVÁ, Hana KASÍKOVÁ a kolektiv, *Pedagogika pro učitele*, Praha 2007, s. 79.

²⁸⁴ Karel GOTTWALD, *Sezemičtí Schillerové*, in: Zprávy klubu přátel Pardubicka 1995, č. 3–4, s. 85–86.

ovládal matematiku, deskriptivní geometrii a byl zdatným kresličem i projektantem, jeho zálibou bylo stavitelství.²⁸⁵ Jako podučitel působil František Schiller po dvouletém učitelském studiu v Hradci Králové od roku 1862 v Dobrušce, od 1. září 1863 ve Ždánicích a od 1. září 1871 pak započala jeho učitelská práce v Sezemicích. Byl vynikajícím pedagogem, který se nebál zavádět na škole nové poznatky, získané na cestách po školských výstavách doma i v zahraničí.²⁸⁶ Zdejší škola byla pod jeho vedením známá svou vysokou úrovní výuky a patřila k nejlepším v širokém okolí. Sezemická rodačka, katolická spisovatelka a Schillerova žákyně Běla Dlouhá, vzpomínala v rozhlasovém pořadu ve 40. letech 20. století na to, jak pan řídící jezdil každé prázdniny do Prahy i za hranice, aby udržoval úroveň své školy s nejlepšími. Uvedla také, že pardubická měšťanská a reálná škola vždy rády přijímaly ke studiu dobře připravené sezemické žáky.²⁸⁷

V Sezemicích, kde byl František Schiller členem obecního zastupitelstva, se podílel v roce 1873 na architektonických úpravách a rekonstrukci kostela Nejsvětější Trojice, které tehdy probíhaly podle návrhu architekta Františka Schmoranze. Sám navrhl oltář do kaple svatého Jana Nepomuckého.²⁸⁸ Později ještě navrhl výtvarné řešení oken v presbytáři kostela. Podle jeho projektů byl v Sezemicích postaven také městský špitálek, městské jatky, několik rodinných domků a kaple Nanebevzetí Panny Marie u hřbitova, jejíž současnou podobu zobrazuje příloha č. 14. Podílel se zde také na projektu nové školní budovy postavené v roce 1898, pro kterou navrhl moderní vnitřní zařízení, jak jsme již zmínili v kapitole 3.3.²⁸⁹

Nadšení Františka Schillera pro neustálé zdokonalování učebního procesu bylo inspirativní nejen pro jeho kolegy z učitelského sboru, ale také pro žáky a škola díky němu dosahovala značných úspěchů na různých akcích. S ohlasem, který přesáhl hranice městečka, se setkala výstava žakovských prací, otevřená už v roce 1876. Nedlouho potom škola rovněž zorganizovala úspěšnou hudební akademii. Zdejší učitelé se účastnili spolkového života, angažovali se v místních vlasteneckých sdruženích, podporovali čtenářský spolek, spolek divadelních ochotníků, tělocvičnou jednotu Sokol, hasičskou jednotu

²⁸⁵ SOkA Pardubice, Archiv města Sezemice, *Pamětní kniha města Sezemice 1848–1971*, s. 383–384.

²⁸⁶ Tamtéž, s. 85–86.

²⁸⁷ Miroslav BALCAR, *Sezemice v obrazech*, Sezemice 2007, s. 21.

²⁸⁸ Tamtéž, s. 22.

²⁸⁹ Karel GOTTWALD, *Sezemičtí Schillerové*, in: Zprávy klubu přátel Pardubicka 1995, č. 3–4, s. 85–86.

a podobnou činnost. Didaktické pomůcky, které vytvářeli, s velkým úspěchem představili na Zemské jubilejní výstavě v Praze v roce 1891. Rok před odchodem řídícího Schillera na odpočinek, v roce 1903, se v Pardubicích konala Východočeská výstava průmyslu, zemědělství, národopisu a umění, kde sezemická škola obdržela za svou expozici zlatý výstavní odznak. Díky úspěchu na pražské i pardubické výstavě, který vyvolal značný ohlas a zájem u učitelstva, jezdili zdejší učitelé přednášet o své práci i do vzdálených okresních měst, jako například do Tábora, Německého Brodu, Šumperku, ale také do Prahy. Zájem vyvolávaly především didaktické pomůcky, žádána byla však také spolupráce se žáky a s rodiči.²⁹⁰

František Schiller ovlivnil svou prací vedle svých kolegů a žáků také své čtyři syny, jejichž matkou byla jeho manželka Marie, které od roku 1875 vyučovala na místní škole dívčí ruční práce a byla také první ženou zdejšího učitelského sboru.²⁹¹ Nejstarší syn František se jako doktor práv stal radou ministerstva spravedlnosti, druhorozený Otomar středoškolským profesorem dějin umění,²⁹² třetí syn Stanislav inženýrem a profesorem chemie, později ředitelem průmyslové školy v Kolíně a nejmladší syn Josef učitelem na měšťanské škole v Pardubicích.²⁹³ Při svém odchodu na odpočinek obdržel František Schiller za svoji celoživotní práci od ministra kultu a vyučování titul ředitele, který byl v té době pro učitele nejvyšším vyznamenáním. Zemřel po delší nemoci 1. února roku 1922 ve věku nedožitých 78 let.²⁹⁴

5.2.2 Josef Nešpor

Když v roce 1904 odešel do výslužby František Schiller, stal se řídícím učitelem sezemické školy Josef Nešpor. Narodil se 13. listopadu 1860 v Osíku u Litomyšle, kde také navštěvoval tamní dvoutřídní obecnou školu. Maturitu složil na vyšší reálné škole v Litomyšli v roce 1878 a zkoušku učitelské způsobilosti pro obecné školy o rok později

²⁹⁰ Jiří FRAJDL, *Vlastivědná abeceda dr. Theina. Nejstarší škola v Sezemicích*, in: Zprávy Klubu přátel Pardubicka 2001, č. 1–2.

²⁹¹ Karel GOTTWALD, *Půl tisíciletí sezemické školy*, in: Zprávy klubu přátel Pardubicka 1994, č. 9–10, s. 201–204.

²⁹² Karel GOTTWALD, *Sezemičtí Schillerové*, in: Zprávy klubu přátel Pardubicka 1995, č. 3–4, s. 85–86.

²⁹³ Miroslav BALCAR, *Sezemice v obrazech*, Sezemice 2007, s. 22.

²⁹⁴ SOKA Pardubice, Archiv města Sezemice, *Pamětní kniha města Sezemice 1848–1971*, s. 383–384.

na učitelském ústavu v Hradci Králové. Od 1. září 1879 působil jako učitel v Ostřešanech a od 1. března 1890 pak nastoupil jako učitel v Sezemicích.²⁹⁵

Po nástupu do funkce řídicího učitele se dále vzdělával. V roce 1912 složil zkoušku z oboru gramaticko-historického pro měšťanské školy a rovněž zkoušku z živnostensko-obchodních nauk pro pokračovací školy. Jeho zásluhou byla v roce 1910 živnostenská škola pokračovací v Sezemicích dokonce otevřena. Fungovala zde do dubna roku 1933 a v průběhu své existence mívala až 100 žáků, kteří byli rozděleni do dvou poboček, pro obuvníky a pro švadleny. O živnostenské škole pokračovací pojednává samostatná kapitola 3.6.²⁹⁶

Josef Nešpor byl také usilovným propagátorem myšlenky založení měšťanské školy v Sezemicích. Po dlouhých jednáních, která byla přerušena první světovou válkou, byla měšťanská škola v Sezemicích otevřena 4. října roku 1920. Josef Nešpor byl jmenován jejím zastupujícím ředitelem. Jelikož mu chyběla předepsaná délka praxe na měšťanské škole, nemohl se stát tzv. ředitelem definitivním. O vzniku a vývoji měšťanské školy pojednává kapitola 3.4.²⁹⁷

V Sezemicích se Josef Nešpor vedle vlastní učitelské práce věnoval další související pedagogické činnosti. Spolu s tehdejší řídicím učitelem Františkem Schillerem se zabýval problematikou tehdejšího vyučování na obecných školách a z jejich spolupráce vzešly odborné metodicko-didaktické práce *Methodický postup při vyučování zeměpisu ve třetím školním roce*, *Učení o okrese ve čtvrtém školním roce* a také překlad *Zoologie pro potřeby vyučovací* od Otto Schmeila.²⁹⁸ Těmto učebním pomůckám na jubilejní výstavě v Praze v roce 1891 věnovali učitelé velkou pozornost.²⁹⁹ V roce 1912 byl Nešpor vyznamenán ministrem kultury a vyučování titulem ředitele.³⁰⁰

K dalším oblastem jeho působení patřila práce spolková a veřejná. V době své aktivní pedagogické činnosti byl jednatelem, později předsedou Čtenářského spolku a spolku

²⁹⁵ SOKA Pardubice, Archiv města Sezemice, *Pamětní kniha města Sezemice 1848–1971*, s. 447.

²⁹⁶ Karel GOTTWALD, *Josef Nešpor*, in: *Zprávy klubu přátel Pardubicka 1993*, č. 9–10, s. 223–224.

²⁹⁷ Tamtéž, s. 223–224.

²⁹⁸ Tamtéž, s. 223–224.

²⁹⁹ Miroslav BALCAR, *Sezemice v obrazech*, Sezemice 2007, s. 37.

³⁰⁰ SOKA Pardubice, Archiv města Sezemice, *Pamětní kniha města Sezemice 1848–1971*, s. 447.

divadelních ochotníků J. K. Tyl, předsedou vzdělávacího odboru tělocvičné jednoty Sokol nebo jednatelem Okrašlovacího spolku.³⁰¹ Byl rovněž zakladatelem a funkcionářem místní sekce hnutí Volná myšlenka a stavebního bytového družstva, které po dobu své činnosti vystavělo několik rodinných domků.³⁰² Působil i v obecním zastupitelstvu, byl předsedou finanční komise a členem místní knihovnické rady a osvětové komise.³⁰³

Velmi důležitou a pro veřejnost také nejvíce viditelnou Nešporovou činností v Sezemicích byla jeho práce vlastivědná. Už na počátku svého působení, v roce 1895, shromažďoval ve městě a jeho okolí památky pro pražskou národopisnou výstavu.³⁰⁴ Za podpory muzejního spolku v Pardubicích prozkoumal archeologická naleziště žárových hrobů z doby bronzové v okolí Sezemic a učinil zde nové nálezy, které pak byly věnovány pardubickému muzeu.³⁰⁵

Do městské kroniky zapisoval už od roku 1907, čerpal ze svých poznámek a různých dalších pramenů. V roce 1927 byl ustanoven obecním kronikářem³⁰⁶, prvním v Sezemicích, který psal pravidelné roční zápisy a městskou kroniku vedl do roku 1938. Po té, co bylo v roce 1920 uzákoněno vedení pamětních knih, stal se Josef Nešpor velkým propagátorem jejich zakládání v okolních obcích. V obcích, které byly přiškoleny k Sezemicím, kroniky sám založil a napsal úvodní zápisy. V ostatních obcích se snažil působit na místní učitele, a nabádal je k tomu, aby kroniky ve svých obcích sami zakládali a vedli. Nešporova dokumentární práce zahrnuje vedle jeho zápisů v městské kronice také rukopisné dílo *Zápisky ze světové války*, ve kterém formou deníkových zápisů zaznamenal důležité události, k nimž došlo v Sezemicích od 19. července 1914 až do návratu jeho syna z ruských legií dne 13. července 1920.³⁰⁷

Když v roce 1925 odešel Josef Nešpor po 46 letech učitelské práce do výslužby, nerozloučil se se svou celoživotní profesí zcela. V témže roce byl totiž v Sezemicích otevřen městský dětský útulek, předchůdce mateřské školy, jehož pedagogickým rádcem se ře-

³⁰¹ Miroslav BALCAR, *Sezemice v obrazech*, Sezemice 2007, s. 37.

³⁰² Karel GOTTWALD, *Josef Nešpor*, in: Zprávy klubu přátel Pardubicka 1993, č. 9–10, s. 223–224.

³⁰³ Miroslav BALCAR, *Sezemice v obrazech*, Sezemice 2007, s. 37.

³⁰⁴ Karel GOTTWALD, *Josef Nešpor*, in: Zprávy klubu přátel Pardubicka 1993, č. 9–10, s. 223–224.

³⁰⁵ Miroslav BALCAR, *Sezemice v obrazech*, Sezemice 2007, s. 37.

³⁰⁶ SOKA Pardubice, Archiv města Sezemic, *Pamětní kniha města Sezemic 1848–1971*, s. 447.

³⁰⁷ Karel GOTTWALD, *Josef Nešpor*, in: Zprávy klubu přátel Pardubicka 1993, č. 9–10, s. 223–224.

ditel školy ve výslužbě stal.³⁰⁸ Obecní zastupitelstvo zvolilo Josefa Nešpora 20. prosince 1935 za jeho celoživotní dílo zasvěcené blahu spoluobčanů a rozkvětu města čestným občanem města Sezemic.³⁰⁹ Zemřel 28. března 1942 a po zpopelnění v pardubickém krematoriu byl jeho popel uložen do rodinného hrobu v Pardubicích.³¹⁰ V současnosti ho v Sezemicích připomíná ulice, nesoucí jeho jméno.

5.2.3 Václav Gottwald

Václav Gottwald patřil k sezemickým učitelům, jejichž mimoškolní činnost přesáhla svým významem hranice regionu. Narodil se 13. února roku 1864 v Sezemicích. Po ukončení studia na pardubické reálce složil zkoušky učitelské dospělosti a způsobilosti a od té doby působil na různých školách na Pardubicku. Nejprve učil v Chotči, později ve Dřítčci, od roku 1890 do roku 1918 v rodných Sezemicích a od listopadu 1918 nastoupil jako řídící učitel v Mikulovicích a setrval zde až do svého odchodu do výslužby v roce 1925.³¹¹

Jeho velkou zálibou bylo pěstování zeleniny a květin, což nebyla v té době činnost učiteli nijak vzdálená. Václav Gottwald byl však navíc výkonným redaktorem odborného časopisu *Rozhled*, který se zabýval pokrokovými postupy v zemědělství, zahradnictví a včelařství a jeho obsah doplňovaly také rady pro vedení venkovské domácnosti. Tento moderně pojatý, ilustrovaný časopis vydával v sousední obci Veská Emanuel Meliš.³¹²

Redakční a publikační zkušenosti získané v časopisu *Rozhled* využil Václav Gottwald pro sepsání několika odborných pěstitelských a zahradnických knih. První z nich byla *Chřestovna a její výnosnost*, kterou mu vydal nakladatel Karel Šolc v Kutné Hoře v roce 1886. Další jeho práce vyšly v následujících letech v nakladatelství Jan Otto v Praze. Do roku 1900 byly vydány tituly *Hyacinty, lilie, tulipány a ostatní cibulovité*

³⁰⁸ Miroslav BALCAR, *Čestný občan Josef Nešpor*, in: Sezemické noviny 2015, č. 5, s. 2.

³⁰⁹ Miroslav BALCAR, *Sezemice v obrazech*, Sezemice 2007, s. 37.

³¹⁰ Karel GOTTWALD, *Josef Nešpor*, in: Zprávy klubu přátel Pardubicka 1993, č. 9–10, s. 223–224.

³¹¹ Karel GOTTWALD, *Dva ze Sezemic*, in: Zprávy klubu přátel Pardubicka 1994, č. 1–2, s. 34.

³¹² Tamtéž, s. 34.

*rostliny, Pastiňák a jeho výnosnost, Květiny v pokoji, Kaktusy a květiny tučnolisté a Vytrvalé květiny.*³¹³

Po té co odešel v roce 1925 na odpočinek, přestěhoval se Václav Gottwald do Pardubic. Zde aktivně působil v okrsku učitelských pensistů a především pak v Muzejním spolku, kde zastával funkci kustoda muzejní knihovny. Začátkem roku 1934 se přestěhoval ke své dceři do Hradce Králové, kde však zanedlouho, 21. dubna, zemřel. Pochován je na sezemickém hřbitově.³¹⁴

5.2.4 Jaroslav Panáček

Jaroslav Panáček se narodil 11. dubna 1908 v Čejtičkách na Mladoboleslavsku. Po dokončení studií na reálné škole v Mladé Boleslavi přešel na zdejší nově otevřené reformní reálné gymnázium. Následně byl přijat na Filosofickou fakultu Karlovy university, kde vystudoval učitelství v oborech český jazyk a němčina. Čtyři roky potom působil na různých měšťanských školách v Čechách i na Moravě. Z České Lípy, kde učil dva roky před zábořem pohraničí, odešel v roce 1939 do vnitrozemí a nastoupil jako odborný učitel na měšťanské škole v Sezemicích.³¹⁵

Jaroslav Panáček se téměř okamžitě po svém příchodu do Sezemic stal ústřední postavou a organizátorem kulturně osvětové činnosti ve městě. Jako místní knihovník pořádal literární pásma s významnými umělci, staral se o obecní archiv, byl kronikářem, výtvarníkem a dramaturgem spolku divadelních ochotníků J. K. Tyl a spolupracoval s pěveckým spolkem Bendl. Opomenout nelze jeho činnost ve sportovním klubu SK Sezemice, jehož byl aktivním předsedou. Lehkoatletický oddíl, který při sportovním klubu založil, dosahoval pod jeho organizačním vedením vynikajících výsledků v rámci tehdejší atletické župy. Jaroslav Panáček, který svým žákům vštěpoval lásku k mateřskému jazyku, byl také literárně činný. Psal povídky i básně, byl rovněž autorem scének a pásem pro školní besídky.³¹⁶

³¹³ Karel GOTTWALD, *Dva ze Sezemic*, in: Zprávy klubu přátel Pardubicka 1994, č. 1–2, s. 34.

³¹⁴ Tamtéž, s. 34.

³¹⁵ Jana BLAŽKOVÁ, *Pozůstalost Jaroslava Panáčka*, in: Bezděz, vlastivědný sborník Českolipska 2000, č. 9, s. 477–488.

³¹⁶ Karel GOTTWALD, *Půl tisíciletí sezemické školy*, in: Zprávy klubu přátel Pardubicka 1994, č. 9–10, s. 201–204.

Po skončení druhé světové války, v létě roku 1945, se vrátil do České Lípy, kde potom učil na několika různých školách a podobně jako v Sezemicích se vedle učitelské práce věnoval také činnosti archiváře, kronikáře, regionálního historika a sportovního činovníka. Jaroslav Panáček zemřel 15. dubna 1992.³¹⁷

5.2.5 Karel Gottwald

Karel Gottwald se narodil 22. března 1934 do sezemické učitelské rodiny. Jeho otec Karel Gottwald starší, o kterém pojednáváme v následující kapitole 5.3, byl výborným pedagogem a významnou osobností zdejší školy. V duchu rodinné tradice se stal učitelem také jeho syn. Karel Gottwald mladší působil po dokončení studií krátce v Herálci u Hlinska, v Újezdě u Sezemic a v Bohdanči. Od roku 1962 nastoupil na Základní školu v rodných Sezemicích. Podle své aprobase zde vyučoval hlavně matematiku a fyziku, ale také dílny a hudební výchovu. Hudba byla jeho velkým koníčkem. Řídil školní pěvecký kroužek a hrál na klavír, na který ve volném čase také doprovázel estrádní hudební skupinu Zpívající Sezemická pětka.³¹⁸

Mezi hlavní záliby Karla Gottwalda patřila historie. Byl regionálním historikem a vlastivědným pracovníkem. Zabýval se minulostí svého rodného kraje a mnoho let také vedl sezemickou kroniku. Vedle historie Sezemic, se ve své badatelské činnosti zaměřoval hlavně na protifašistický odboj na Pardubicku a osudy československých letců a parašutistů za druhé světové války v Anglii.³¹⁹ K jeho životním tématům patřila historie parašutistických výsadek za druhé světové války, osobní příběhy Karla Bezdíčka a Alfréda Bartoše a podhoubí sezemického fašismu v rámci místní organizace Národní obce fašistické.³²⁰ Své práce publikoval v Sezemickém zpravodaji, v regionálním tisku, ale hlavně ve *Zprávách klubu přátel Pardubicka*, periodiku místních patriotů sdružujících se v Klubu přátel Pardubicka.³²¹

³¹⁷ Jana BLAŽKOVÁ, *Pozůstalost Jaroslava Panáčka*, in: Bezděz, vlastivědný sborník Českolipska 2000, č. 9, s. 477–488.

³¹⁸ Miroslav BALCAR, *Pan učitel Karel Gottwald*, in: Sezemické noviny 2008, č. 5, s. 2.

³¹⁹ Tamtéž, s. 2.

³²⁰ Jiří KOTYK, *Za Karlem Gottwaldem*, in: Zprávy klubu přátel Pardubicka 1999, č. 1–2, s. 62.

³²¹ Miroslav BALCAR, *Pan učitel Karel Gottwald*, in: Sezemické noviny 2008, č. 5, s. 2.

V roce 1993 se stal členem redakční rady tohoto časopisu. Podklady pro své příspěvky o protifašistickém odboji čerpal ze své činnosti v historicko-dokumentační komisi bývalého Svazu protifašistických bojovníků. V rámci této komise vypracoval ve spolupráci s jejím předsedou Karlem Jičínským podrobnou historii protifašistického odboje za druhé světové války na Pardubicku. Přestože tato práce vznikala v době normalizace, prosadili si do ní oba autoři vyvážený pohled na východní i západní odboj, čímž v době jednostranného oslavování východního odboje projevíli velkou občanskou statečnost.³²²

Stupňující se zdravotní obtíže ve 2. polovině 80. let nakonec způsobili předčasné ukončení pětadvacetileté učitelské práce Karla Gottwalda a jeho odchod do invalidního důchodu v roce 1988. Postupem času omezoval nepříznivý zdravotní stav také jeho práci badatelskou a publikační a nedokončeny proto zůstaly i jeho projekty v Klubu přátel Pardubicka. Karel Gottwald zemřel v sobotu 17. října 1998 ve věku 64 let.³²³

5.3 Další pedagogové

Kromě výše uvedených nejvýznamnějších osobností sezemického školství samozřejmě existovali další pedagogové, kteří nejrůznějším způsobem přispěli k rozvoji školy, či její reprezentaci. Mnoho z nich je zmíněno v příslušných kapitolách, popisujících období, ve kterém působili. V této kapitole proto jen stručně připomeňme některé z nich.

Karel Gottwald starší vyučoval na sezemické měšťanské škole od 30. let 20. století. Jako odborný učitel třetího odboru byl způsobilý vyučovat matematiku, výtvarnou výchovu a rýsování.³²⁴ Na sezemické škole vyučoval děti 2. stupně primárního školství, především žáky 6. až 9. tříd. Na škole, která díky politickým změnám postupně měnila název na školu hlavní, střední a základní, působil až do roku 1964, kdy odešel na odpočinek.³²⁵ Karel Gottwald starší se nevěnoval pouze pedagogické práci. Po druhé světové válce byl starostou sezemického Sokola, kulturním referentem Místního národního výboru, předsedou újezdni školní rady a knihovni rady.³²⁶ Až do počátku 70. let 20. století

³²² Jiří KOTYK, *Za Karlem Gottwaldem*, in: Zprávy klubu přátel Pardubicka 1999, č. 1–2, s. 62.

³²³ Tamtéž, s. 62.

³²⁴ SOKA Pardubice, Střední škola Sezemice, *Školní kronika 1940–1985*, s. 5.

³²⁵ Tamtéž, s. 131.

³²⁶ SOKA Pardubice, Lidová škola zemědělská Sezemice, *Pamětní kniha 1943–49*, s. 13.

vedl sezemickou knihovnu.³²⁷ Patří mezi pedagogy, na které sezemičtí pamětníci dosud s úctou vzpomínají. O jeho synovi stejného jména, rovněž sezemickém učiteli, pojednává kapitola 5.2.5.

Adolf Matys nastoupil na sezemickou měšťanskou školu ve stejné době jako Karel Gottwald starší, se stejnou odbornou způsobilostí.³²⁸ Kromě jeho pedagogického působení připomeňme také jeho zásluhu v oblasti archeologických nálezů. V roce 1933 našel nedaleko cesty ze Sezemic do Lukovny, v písničku nacházejícím se v blízkosti ohybu řeky Labe, velkou nádobu, která byla identifikována jako zásobnice z doby bronzové, zhotovená lidmi lužické kultury.³²⁹ Stejně jako jeho profesní a generační souputník Karel Gottwald starší odešel také Adolf Matys na odpočinek na podzim roku 1964.³³⁰

Josef Siblík byl ředitelem sezemické měšťanské školy v době německé okupace. Dochovaly se vzpomínky na jeho lidské kvality a odvalu, se kterou se snažil provést sezemickou školu tímto těžkým obdobím. Velkou osobní statečnost projevoval například při diskusích s německými důstojníky, kteří pro německou armádu postupně zabírali další a další prostory v obou zdejších školních budovách.³³¹

Václav Pánek učil na sezemické škole od počátku 40. let 20. století.³³² Jeho celoživotní velkou láskou bylo ochotnické divadlo, jehož byl hercem, režisérem a nadšeným organizátorem. Na zdejší škole se v období po roce 1948 podílel na vzniku dětského dramatického kroužku a zájem o divadlo se snažil přenést i na své žáky. Pro časopis *Zprávy klubu přátel Pardubicka* zpracoval historii sezemického ochotnického divadla.³³³ Václav Pánek zemřel v roce 2015.

³²⁷ SOKA Pardubice, Archiv města Sezemic, *Pamětní kniha města Sezemic 1848–1971*, s. 1156.

³²⁸ SOKA Pardubice, Střední škola Sezemic, *Školní kronika 1940–1985*, s. 5.

³²⁹ František ŠEBEK, *Výstava „780 let Sezemic“* in *Sezemické noviny* 3/2007 s. 3.

³³⁰ SOKA Pardubice, Střední škola Sezemic, *Školní kronika 1940–1985*, s. 131.

³³¹ Karel GOTTWALD, *Půl tisíciletí sezemické školy*, in: *Zprávy klubu přátel Pardubicka* 1994, č. 9–10, s. 201–204.

³³² SOKA Pardubice, Národní škola Sezemic, *Školní kronika 1940–1953*, s. 7.

³³³ Václav PÁNEK, *130 let Kroužku divadelních ochotníků J. K. Tyl Sezemic*, in: *Zprávy klubu přátel Pardubicka* 1996, č. 7–8, s. 166–168.

5.4 Významní žáci

Sezemická škola se během dlouhých let své existence významně podílela na vzdělávání a výchově mnoha místních i přespolních dětí. Primární vzdělání poskytla také řadě nadaných a talentovaných žáků, kteří pozdějšími úspěchy ve svých činnostech a oborech přispěli k reprezentaci Sezemice, dobrému jménu zdejší školy a zároveň zanechali výraznou stopu v historii obce a její školy. Zmiňme se zde proto o činnosti nejvýznamnějších z nich, přestože se z jejich počáteční cesty vzděláním nedochovalo mnoho podrobnějších informací o jejich školní docházce, studiu a případných dalších školních aktivitách. Následující přehled významných osobností, které v mládí navštěvovaly sezemickou školu, je řazen chronologicky.

Hudební skladatel a učitel hudby, působící ve Vídni a v Berlíně, **František Salesian Tuček** (1782–1850), který pocházel ze sezemické hudebnické rodiny, se narodil se 30. ledna roku 1782. Jeho předkové, kteří pocházeli z Platenic, zakoupili v roce 1689 v Sezemících pustý grunt. František byl třetím dítětem sezemického řezníka a souseda Václava Tučka. Prvního vzdělání a seznámení s hudbou se mu dostalo v sezemické škole, po té studoval na gymnáziu v Hradci Králové. V 21 letech, když byl už dobrým hudebníkem, odešel do Vídně, která byla jedním z center hudebního života. Studoval zde filosofii a pod vedením svého strýce Františka Vincence Tučka, který zde působil jako kapelník a skladatel divadla v Leopoldstadtu, rozvíjel své hudební vzdělání, vyučoval hudbě a komponoval. Seznámil se zde s Filipinou Koudelovou, dcerou klavírního mistra Filipa Koudely, s níž se v roce 1822 oženil a měl dcery Albertinu a Leopoldinu. V roce 1841 rodina přesídlila do Berlína, kde dcera Leopoldina působila u dvorního divadla. O devět let později zde František Salesian Tuček zemřel.³³⁴

Pedagog a regionální historik **Josef Ledr** (1849–1934) se narodil 24. července 1849 sezemickému krupaři Antonínu Ledrovi a jeho ženě Barboře, rozené Procházkové. v mládí navštěvoval tehdejší sezemickou trojtřídní obecnou školu, po té vystudoval pardubickou reálku. Po jejím dokončení absolvoval učitelský ústav v Hradci Králové. Jako mladý učitel působil nejprve krátce na obecné škole v Plotištích, v roce 1868 nastoupil

³³⁴ Oldřich ULLRICH, *Hudebnická rodina Tučků ze Sezemice*, in: Zprávy klubu přátel Pardubicka 1990, č. 1–2, s. 24–25.

jako podučitel na obecné škole v Nových Dvorech u Kutné Hory, kde se o pět let později, v roce 1873, stal řídícím učitelem. Po krátkém čase byl rovněž zvolen do okresní školní rady v Kutné Hoře a stal se také členem jejího zeměpisného odboru. Školu v Nových Dvorech vedl do roku 1899, kdy se stal ředitelem měšťanské chlapecké a dívčí školy v Uhlířských Janovicích. Zde působil až do svého odchodu na odpočinek v roce 1916.³³⁵

Josef Ledr se celý život zajímal o historii míst, na kterých žil a pracoval. Tak vznikly jeho historické práce a rodopisné studie, ze kterých jmenujme *Děje panství a města Nových Dvorů*, *Dějiny města Uhlířských Janovic*, *Dějiny obce Malína a Hrabata Chotkové z Chotkova a Vojnína*.³³⁶ Byl také autorem mnoha článků v odborných časopisech, vedl pamětní knihu Nových Dvorů i novodvorské školy a byl dopisujícím členem archeologického spolku Vocel v Kutné Hoře. Po odchodu na odpočinek se v roce 1916 přestěhoval do Přelouče.³³⁷ Ani zde ho neopustila celoživotní záliba, zabýval se historií města a okolí a výsledkem jeho badatelské práce byly obsáhlé *Dějiny města Přelouče nad Labem*, vydané nákladem města v roce 1926. Tato práce se řadí mezi nejdůkladnější městské monografie, vzniklé v předválečném Československu. Josef Ledr zemřel 18. června roku 1934 v Přelouči a pochován je na hřbitově v rodných Sezemicích.³³⁸ Zmiňme také, že jeho syn, Josef Ledr mladší, který se narodil v Nových Dvorech v roce 1879, vykonával v letech 1927–1939 funkci okresního školního inspektora v Pardubicích a při svých inspekcích navštěvoval také sezemickou školu.

Středoškolský pedagog, ředitel reálky v Karlíně a autor středoškolských učebnic matematiky a deskriptivní geometrie **Josef Pithardt** (1874–1955) se narodil 2. března 1874. Po dokončení školní docházky na sezemické obecné škole, pokračoval ve studiu na reálce v Pardubicích. Lásky ke vzdělání a k dětem ho potom vedla ke studiu učitelství matematiky na filosofické fakultě University Karlovy. Po dokončení studií působil jako

³³⁵ Josef Ledr – učitel, spisovatel a průkopník vlastivědné práce, in: *Nové Dvory* [online].

³³⁶ Karel GOTTWALD, *Dva ze Sezemic*, in: *Zprávy klubu přátel Pardubicka 1994*, č. 1–2, s. 34.

³³⁷ Josef Ledr – učitel, spisovatel a průkopník vlastivědné práce, in: *Nové Dvory* [online].

³³⁸ Karel GOTTWALD, *Dva ze Sezemic*, in: *Zprávy klubu přátel Pardubicka 1994*, č. 1–2, s. 34.

středoškolský profesor matematiky nejprve v Hradci Králové, později v Rakovníku a nakonec trvale v Praze.³³⁹

Josef Pithardt byl schopným pedagogem a z učební látky dokázal vybrat ty nejpodstatnější informace, které si studenti měli trvale uchovat v paměti. Tyto svoje schopnosti a didaktické zkušenosti využil hlavně při tvorbě učebnic matematiky a deskriptivní geometrie, ale vložil je také do řady svých odborných pedagogických prací a článků. Mezi další zájmy Josefa Pithardta patřil těsnopis. Pro své úspěchy v této oblasti bývá označován jeho českým průkopníkem. Svoje praktické těsnopisné dovednosti osvědčil už jako zapisovatel v obecním sboru hlavního města Prahy a také jako komorní stenograf při sněmovních zasedáních. Jako vědecký pracovník se později podílel na tvorbě nových českých těsnopisných soustav. Přeložil rovněž stenografický deník z pozůstalosti básníka Jiřího Wolкера a až do svých 80 let vyučoval ve státních těsnopisných kursech. Josef Pithardt zemřel na začátku srpna roku 1955 v Praze.³⁴⁰

Významný chemik a farmaceut, profesor anorganické chemie, ředitel ústavu pro farmaceutickou chemii Univerzity Karlovy a děkan přírodovědecké fakulty Univerzity Karlovy **Jan Stanislav Štěrba-Böhm** (1874–1938) se narodil 9. listopadu 1874 jako syn Leopolda Štěrby. Jeho otec byl nadporučíkem pěšího pluku, později hospodařil na statku po svém otci v Sezemicích. Malý Jan brzy ztratil matku a jeho otec se znovu oženil. Krátce po druhé svatbě však otec zemřel a Jan ve svých pěti letech zůstal s nevlastní matkou, rozenou Böhmovou. Ta se o něho s láskou starala, proto v dospělosti připojil ke svému jménu, jako výraz vděku, přídomek Böhm.

Malý Štěrba nejprve navštěvoval obecnou školu v Sezemicích, když však v roce 1883 jeho nevlastní matka znovu ovdověla, přestěhovala se ke své sestře do Prahy, kde Jan navštěvoval čtyři třídy střední školy, tehdejší 2. stupeň základního vzdělání. V posledním ročníku nastoupil na tříletou lékárnickou praxi v Benešově. Po studiu farmacie na české univerzitě v Praze, maturitě na vinohradském gymnáziu a zahraničních cestách po významných evropských laboratořích a vědeckých pracovištích se vrátil do Prahy. Zde

³³⁹ František VYČICHLO, *Ředitel Josef Pithardt zemřel*, in: *Časopis pro pěstování matematiky* 1956, č. 81, s. 127–128.

³⁴⁰ Tamtéž, s. 127–128.

byl v roce 1903, po předložení své dizertační práce, promován na doktora filosofie a přijal funkci asistenta v ústavu pro farmaceutickou chemii. V roce 1908 se stal docentem, v roce 1913 mimořádným profesorem a o sedm let později řádným profesorem anorganické chemie. Po vzniku Československé republiky stanul v čele nově vzniklého Ústavu pro farmaceutickou chemii na pražské přírodovědecké fakultě a v roce 1929 se stal děkanem této fakulty.³⁴¹

Jan Stanislav Štěrba-Böhm se vedle své experimentální vědecké práce v oblasti anorganické chemie, zabýval také dějinami chemie a historií lékárnictví.³⁴² Zasáhl rovněž do boje o pravost rukopisů Královédvorského a Zelenohorského, které po provedeném chemickém rozboru prohlásil za falza.³⁴³ Jako předseda komise jmenované při ministerstvu zdravotnictví, se v období první republiky podílel na vypracování nového československého lékopisu³⁴⁴, který měl nahradit starý lékopis rakouský. Profesor Štěrba-Böhm zemřel v Praze 1. ledna 1938. Na budově staré sezemické školy ho připomíná pamětní deska, kterou nechala v roce 1936 zřídit Česká farmaceutická společnost.³⁴⁵

Katolická spisovatelka a redaktorka **Běla Dlouhá-Pečenková** (1879–1950) byla prvním z dvanácti dětí sezemického kovářského mistra Josefa Pečenky. Narodila se 16. září roku 1879.³⁴⁶ V dětství navštěvovala místní obecnou školu a mezi její první učitele patřil řídící učitel František Schiller a jeho manželka Marie Schillerová.³⁴⁷ Od raného dětství se toužila stát učitelkou, finanční situace rodiny ji však dovolovala navštěvovat pouze dvouletou dívčí školu pokračovací. Po dokončení této školy našla zaměstnání v redakci časopisu *Rozhledy pro lidumilství*, kde pracovala jako pomocná síla a zároveň dále studovala. V 18 letech složila zkoušky pro pěstounky³⁴⁸ a v roce 1902 externě vykonala zkoušku učitelské dospělosti na Učitelském ústavu v Praze, čímž se jí konečně splnil dětský sen.

³⁴¹ Jindřich H. KŘEPELKA, *Jan Stanislav Štěrba-Böhm*, Praha 1939, s. 3–16.

³⁴² Miroslav VOSTATEK, *Jan Stanislav Štěrba-Böhm*, in: *Zprávy klubu přátel Pardubicka 2014*, č.11–12, s.286.

³⁴³ Jiří FRAJDL, *Vlastivědná abeceda dr. Theina. Nejstarší škola v Sezemicích*, in: *Zprávy Klubu přátel Pardubicka 2001*, č. 1–2.

³⁴⁴ Dílo normativního charakteru, které stanovuje postupy při výrobě léčiv.

³⁴⁵ Miroslav VOSTATEK, *Jan Stanislav Štěrba-Böhm*, in: *Zprávy klubu přátel Pardubicka 2014*, č.11–12, s.286.

³⁴⁶ Karel GOTTWALD, *Běla Dlouhá*, in: *Zprávy klubu přátel Pardubicka 1990*, č. 1–2, s. 38.

³⁴⁷ Miroslav BALCAR, *Sezemice v obrazech*, Sezemice 2007, s. 21.

³⁴⁸ Dnes učitelka mateřské školy.

Do sňatku s Karlem Dlouhým, korektorem státní tiskárny v Praze, vyučovala na školách v okolí Mladé Boleslavi. Po odchodu ze školní služby se věnovala literární tvorbě a redaktorské práci pro katolický čtvrtletník *Děšť růží*, vydávaný Kongregací Školských sester svatého Františka. Její různorodá tvorba, zahrnující časopisecké články, poezii, romány, historické práce i překlady z francouzštiny, je zařazováno k literárnímu hnutí zvanému „katolická moderna“. O dětství, prožitém v Sezemicích, pojednává kniha vzpomínek s názvem *Anna Půhonná – Maminka z kovárny*. Toto dílo, které vyšlo v roce 1937 jako bibliofilský tisk, obdrželo cenu sjezdu La femme au foyer v Paříži, dnes je však velmi špatně dostupné. V roce 1930 napsala báseň *Anežko naše*, kterou v roce 1988 zhudebnil Bohumil Korejs. Tato píseň zazněla při svatořečení Anežky České v Římě v listopadu roku 1989. Běla Dlouhá-Pečenková zemřela v Praze, 4. července 1950.³⁴⁹

Karel Bezdíček (1888–1915), který za první světové války jako příslušník francouzské cizinecké legie padl v bitvě u Arrasu, nebyl sezemickým rodákem, ale narodil se 27. ledna 1888 ve Vídni, kam jeho otec Josef Bezdíček odešel z rodných Sezemic na zkušenou po té, co se vyučil krejčovskému řemeslu. Krátce po Karlově narození se však rodina, vzhledem ke zdravotním obtížím Josefa Bezdíčka, vrátila zpět do Sezemic, kde se oba Karlovi rodiče narodili. Otec Bezdíček zde získal pověst dobrého řemeslníka a našel zákazníky i v Pardubicích.³⁵⁰ Inspirován vídeňským dělnickým hnutím, podílel se Josef Bezdíček také na založení první Dělnické besedy ve svém rodišti. Protože mu zároveň nechyběl smysl pro tělesnou i duševní kulturu i národní uvědomění, nebránilo mu jeho sociálně demokratické přesvědčení v tom, aby vstoupil v roce 1896 také do obnoveného sezemického Sokola.³⁵¹ Jeho příklad se zcela jistě promítl do života syna Karla.

Malý Karel zahájil školní docházku na pětiletou obecnou školu v Sezemicích po prázdninách roku 1894. Učil se velmi dobře, málokdy dostával jiné známky než jedničky, a proto od svých učitelů často slyšel radu, aby se věnoval dalšímu studiu. Toto doporučení se mu dostalo i od učitele Jaroslava Svobody, který mu v jeho 14 letech, v roce

³⁴⁹ Karel GOTTWALD, *Běla Dlouhá*, in: Zprávy klubu přátel Pardubicka 1990, č. 1–2, s. 38.

³⁵⁰ Rudolf ROBL, *Praporečník Karel Bezdíček*, Brno 1935, s. 13–16.

³⁵¹ Tamtéž, s. 24.

1902 odevzdával propouštěcí vysvědčení. Otec snad chtěl synovi vzdělání a lepší postavení nejprve dopřát, nakonec však rozhodl, že se u něho vyučí krejčovskému řemeslu.³⁵²

Po vyučení odešel Karel Bezdíček v 16 letech na zkušenou do Vídně. Snaha po řemeslném zdokonalení ho vedla k cestám po Evropě. Z Vídně odjel v roce 1905 do Berlína, odkud po dvou letech přesídlil do Kolína nad Rýnem, následně do Londýna a v roce 1909 do Brightonu. V zahraničí pracoval u významných firem, navštěvoval nejrůznější kursy, působil zde ale také v dělnických organizacích a spolcích. V roce 1909 se vrátil domů, aby vykonal vojenskou službu. Po vojenské službě v srpnu roku 1912 naposledy navštívil Sezemice a v září téhož roku se opět vydal do světa, tentokrát do Paříže. Práci si zde našel zanedlouho a brzy také začal působit v krajaňských spolcích.³⁵³

Když byl po vypuknutí první světové války telegraficky vyzván, aby nastoupil do rakouské armády, reagoval na to dobrovolným vstupem do francouzské Cizinecké legie. Ve výcvikovém táboře v Bayonne byla z českých dobrovolníků vytvořena rota, zvaná podle českého pozdravu Nazdar. Karel Bezdíček, který byl zvolen jejím praporečником, přijal od místních žen rotní rudý prapor s vyšitým bílým českým lvem. Po výcviku byla rota odvelena na frontu, kde v bitvě u Arrasu, v boji o vesnici La Targette 9. května roku 1915 Karel Bezdíček padl.³⁵⁴ V Sezemicích ho připomíná pomník z roku 1925, který se nachází v ulici, která rovněž nese jeho jméno.

Generál **František Horáček** (1891–1941), původním povoláním učitel, který byl v době první světové války důstojníkem československých legií ve Francii, později důstojníkem československé armády, pracovníkem Ministerstva národní obrany v hodnosti brigádního generála a v době německé okupace spoluzakládal vojenskou odbojovou organizaci Obrana národa, se narodil v Sezemicích 28. srpna 1891 v rodině obuvníka.³⁵⁵

Po té, co ukončil školní docházku na sezemické obecné škole, pokračoval ve studiu na pardubické reálné škole. Po maturitě v roce 1911 pracoval jako extenit učitel v Sezemicích a současně dále studoval učitelský ústav v Praze. V roce 1912 byl odveden a na-

³⁵² Rudolf ROBL, *Praporečník Karel Bezdíček*, Brno 1935, s. 20, 25–26.

³⁵³ Karel GOTTWALD, *Praporečník roty Nazdar*, in: Zprávy klubu přátel Pardubicka 1971, č. 5, s. 5–6.

³⁵⁴ Tamtéž, s. 5–6.

³⁵⁵ Karel GOTTWALD, *Generál František Horáček*, in: Zprávy klubu přátel Pardubicka 1978, č. 10, s. 210.

stoupil do školy pro záložní důstojníky v Innsbrucku. Když v roce 1914 vypukla první světová válka, byl mobilizován a odvelen na ruskou frontu, v roce 1916 pak do Rumunska. V září toho roku zde byl zajat a přihlásil se do československých legií. Byl zařazen k jejich 21. pěšímu pluku ve Francii. V řadách francouzské armády se zúčastnil mnoha bojů.³⁵⁶

Když se v roce 1919 vrátil do vlasti, obdržel řadu válečných vyznamenání. Po válce zůstal v armádě a sloužil jako důstojník dělostřelectva u různých posádek, později absolvoval kurs pro vyšší velitele v Praze. V roce 1937 byl povýšen na brigádního generála a stal se pracovníkem Ministerstva národní obrany. V době mobilizace, v září následujícího roku, byl jmenován velitelem divize na jižním Slovensku. Se vznikem Protektorátu se podílel na založení a řízení vojenské odbojové organizace Obrana národa. Když proti této organizaci zasáhlo gestapo, byl generál Horáček nucen odejít do ilegality a skrývat se na různých místech v Čechách. 8. září 1941 ho však gestapo v Praze zatklo a 29. září toho roku, byl spolu s dalšími československými generály popraven. Po válce byl František Horáček povýšen in memoriam do hodnosti divizního generála a vyznamenán Československým válečným křížem 1939.³⁵⁷ V Sezemicích ho v současnosti připomínají dva pomníky.

Významný český chemik, první propagátor plastických hmot v Československu, docent Českého vysokého učení technického a znalec patentového práva **Ludvík Špírk** (1897–1948) se narodil v Sezemicích 25. května 1897. Jeho otec stejného jména, který pocházel z Klatov, byl sezemickým praktickým lékařem, předsedou místní školní rady a v letech 1913–1916 starostou města. Jeho matkou byla Marie, rozená Barborková, dcera Antonína Barborky, profesora vyšší reálky v Pardubicích.³⁵⁸

Malý Ludvík nejprve navštěvoval sezemickou obecnou školu. Byl všestranně nadaným žákem a ve studiu pokračoval na pardubické reálné škole. Po maturitě začal studovat na Českém vysokém učení technickém v Praze chemii, která byla jeho velkou láskou. Na

³⁵⁶ František JEDLIČKA, Divizní generál in Memoriam Ing. František Horáček, in: *Spolek pro vojenská pietní místa* [online].

³⁵⁷ Karel GOTTWALD, *Generál František Horáček*, in: *Zprávy klubu přátel Pardubicka* 1978, č. 10, s. 210.

³⁵⁸ Jiří KOTYK, *Pardubický Slavín*, in: *Zprávy klubu přátel Pardubicka* 1990, č. 11–12, s. 260–263.

stejném ústavu také po absolutoriu krátce působil jako asistent organické chemie, brzy na to však začal pracovat pro Státní patentový úřad. Zde se také seznámil s problematikou syntetických umělých hmot a stal se nadšeným propagátorem jejich praktického využití. Informace čerpal díky svým jazykovým znalostem přímo ze zahraničních materiálů, rovněž se osobně účastnil práce v zahraničních vědeckých institucích. Na toto téma přednášel na mnoha mezinárodních sympóziích, do češtiny přeložil řadu zahraničních odborných prací. Jeho práce *Umělé pryskyřice, jejich výroba a použití* vydaná v roce 1935, je zřejmě první československou publikací, zabývající se problematikou umělých hmot. V dalších letech následovaly další tři práce na toto téma, poslední čtvrtá, překladová práce, zůstala nedokončena. Masového rozšíření plastických hmot se Ludvík Špirk nedočkal, zemřel 6. prosince 1948 a je pochován v rodinné hrobce na pardubickém hřbitově.³⁵⁹

Malíř a grafik **Josef Pošva (1901–1978)**, který se narodil 8. prosince 1901, byl synem jednoho z prvních sezemických poštovních doručovatelů. Když dokončil docházku na sezemické obecné škole, pokračoval ve studiích na pardubickém gymnáziu a potom na reálce v Praze. V následujících letech navštěvoval mnoho výtvarných kursů a také studoval u malířů Jaroslava Šetelíka a Antonína Růžičky. Ve své tvorbě užíval nejrůznější výtvarné techniky, jako například grafiku, akvarel, olejomalbu, pastel, dřevořezbu, rytinu, lept a další.³⁶⁰

Jeho první samostatná výstava v roce 1940 v Praze byla odbornou kritikou dobře přijata. Úspěšná byla také výstava v rodných Sezemicích, kterou v prosinci následujícího roku uspořádalo rodičovské sdružení při zdejší obecné škole. Tématem jedné třetiny vystavených prací byly pohledy na Sezemice. Po skončení druhé světové války pracoval Josef Pošva, až do odchodu do důchodu v roce 1977, jako výtvarník animovaného filmu ve filmovém studiu Bratři v triku. V roce 1977 se u příležitosti oslav 750 let doložené existence Sezemic uskutečnila další sezemická výstava Pošvova díla. Výtvarník doprovodil svými ilustracemi knihy *Památky kostela Nejsvětější Trojice v Sezemicích, 500 let*

³⁵⁹ Karel GOTTWALD, *Průkopník nových hmot*, in: Zprávy klubu přátel Pardubicka 1983, č. 7–8, s. 189.

³⁶⁰ Miroslav BALCAR, *Sezemice v obrazech*, Sezemice 2007, s. 47.

knihtisku a Život lidský pouze hrou. Josef Pošva zemřel v roce 1978 na své chalupě ne- daleko Sobotky.³⁶¹

Alfréd Bartoš (1916–1942), důstojník československé armády, příslušník protinacistic- kého odboje za druhé světové války a velitel výsadkové skupiny Silver A, která se podí- lela na přípravě a provedení atentátu na říšského protektora Heydricha, byl synem zběhlého studenta pardubické reálky a krejčovského dělníka Adolfa Bartoše a mladičké služby Antonie Kuželové. Oba Bartošovi rodiče, kteří pocházeli ze Sezemic, se sezná- mili ve Vídni, kam odešli za prací. Zde se jim také 23. září 1916 narodil syn Alfréd. Po skončení první světové války se Bartošovi vrátili do Sezemic. Bydleli ve Spálené ulici u rodičů Alfrédovi matky a Adolf Bartoš pracoval v pekařství svého otce, Alfrédova dědečka.³⁶²

Protože se Alfrédovi rodiče dočasně rozešli, bydlel Alfréd se svou matkou od roku 1921 u jejího druha mimo Sezemice. Proto začal navštěvovat sezemickou školu až v roce 1929, když k sobě jeho rodiče našli cestu zpět. Rodina tehdy bydlela v domě č. p. 140 v nynější Bezdíčkově ulici. Malý Alfréd patřil k nejlepším žákům zdejší měšťanské školy. Po jejím dokončení v roce 1930 proto přestoupil do tercie pardubické reálky. Přejít na výběrovou školu způsobil, že Alfrédovi studijní výsledky na reálce byly zpočátku průměrné, od kvinty však už prospíval s vyznamenáním.³⁶³

Po maturitě Alfréd Bartoš dobrovolně narukoval k jezdecku, absolvoval školu pro dů- stojníky jezdecku v záloze v Pardubicích a v roce 1936 nastoupil na Vojenskou akade- mii v Hranicích. Po jejím absolvování se vrátil do Pardubic jako poručík dragounského pluku číslo osm. V květnu roku 1939 odešel do Francie, kde vypomáhal na českoslo- venském konzulátě v Paříži, po vstupu do cizinecké legie byl zařazen do pluku disloko- vaného v Tunisku.³⁶⁴ V roce 1941 se přihlásil do zpravodajského kursu v Anglii, absol- voval speciální parašutistický výcvik a stal se velitelem skupiny Silver A. Skupina byla na území okupované vlasti vysazena 29. prosince 1941. Bartoš měl být koordinátorem

³⁶¹ Miroslav BALCAR, *Sezemice v obrazech*, Sezemice 2007, s. 47.

³⁶² Karel GOTTWALD, k *nedožitým sedmdesátinám Alfréda Bartoše*, in: Zprávy klubu přátel Pardubicka 1986, č. 5–6, s. 115–118.

³⁶³ Tamtéž, s. 115–118.

³⁶⁴ Tamtéž, s. 115–118.

všech skupin, které byly vyslány exilovou vládou z Anglie. Během jejich činnosti se mu podařilo navázat spojení s odbojovými organizacemi, připravil nálet na Škodovy závody v Plzni a atentát na Heydricha. Jeho činnost však byla prozrazena a po pronásledování gestapem 21. června 1942 byl těžce zraněn na rohu ulic Sladkovského a Smilovy v Pardubicích. Následujícího dne v pardubické nemocnici zemřel. Po válce byl in memoriam vyznamenán Československým válečným křížem 1939, dále byl povýšen do hodnosti štábního kapitána a v roce 1992 mu byl in memoriam udělen řád M. R. Štefánika.³⁶⁵ V Sezemicích ho připomíná pamětní deska na domě číslo popisné 140, pomník před městským úřadem, jeho jméno je také uvedeno na pomníku obětem první a druhé světové války před hřbitovní kaplí Panny Marie.

Předkové regionálního historika a genealoga **Oldřicha Ullricha** (1914–1998) přišli do východních Čech z Kladska v důsledku raabizace³⁶⁶ v závěru 18. století. V Sezemicích se usadil jeho otec Antonín, absolvent konzervatoře, který se zde stal roku 1904 varhaníkem a o pět let později také sbormistrem pěveckého spolku Bendl, jež založil spolu s učitelem Václavem Gottwaldem. 1. května roku 1914 se mu zde narodil syn Oldřich, který po absolvování zdejší obecné školy odešel studovat Vojenskou akademii v Hranicích. Oldřich Ullrich potom působil až do roku 1939 jako aktivní důstojník na Slovensku. V době druhé světové války byl zapojen do činnosti pardubické skupiny odbojové organizace Obrana národa. Po roce 1945 byl do armády znovu povolán, avšak v roce 1949 byl bez udání důvodů propuštěn a v následujících letech se musel živit manuálně. Po odchodu do důchodu se plně věnoval historii a genealogii a výsledky své badatelské práce publikoval v odborných a vlastivědných časopisech, zejména ve *Zprávách klubu přátel Pardubicka*. Ve svých pracích se zaměřoval na významné osobnosti spjaté s pardubickým regionem, vojenskou historii a regionální místopis. Oldřich Ullrich zemřel v roce 1998.³⁶⁷

³⁶⁵ Jiří KOTYK, *Pardubické podobizny*, Pardubice 1995, s. 90.

³⁶⁶ Pozemková a poddanská reforma navržená rakouským ekonomem a dvorním radou F. A. Raabem v době vlády Marie Terezie, která měla zefektivnit zemědělskou výrobu tím, že vrchnostenská půda na raabizovaných panstvích měla být rozdělena do dědičného nájmu sedlákům, odvádějícím z ní vrchnosti peněžité dávky namísto dřívějšího robotování. S reformou souvisel na některých panstvích, kde leželo mnoho půdy ladem, příchod nových kolonistů.

³⁶⁷ Miroslav BALCAR, *Sté výročí narození Oldřicha Ullricha ze Sezemic*, in: *Zprávy klubu přátel Pardubicka* 2014, č. 7–8, s. 213–215.

Filmový a divadelní herec **Milan Sandhaus** (1927–1998), dlouholetý člen souboru Východočeského divadla v Pardubicích, byl v mládí profesionálním fotbalistou pražské Slavie. Přestože se současně věnoval herectví, fotbal byl až do 27 let hlavní náplní jeho života. Láska k divadlu, kterou získal díky svým rodičům, nadšeným sezemickým ochotníkům, i jeho herecký talent, nakonec rozhodly o jeho dalším směřování.³⁶⁸

Milan Sandhaus se narodil 11. března 1927 v Sezemicích jako syn Josefa Sandhause a jeho manželky Anny. Oba rodiče se věnovali herectví a režii ve zdejších ochotnickém divadelním souboru.³⁶⁹ V dětství, než rodina přesídlila do Prahy, navštěvoval Milan sezemickou obecnou školu. V letech 1942–1947 byl hráčem fotbalového klubu Slavia Praha, v roce 1948 přešel do klubu SK Pardubice. Když mu o šest let později nabídlo angažmá Východočeské divadlo v Pardubicích, stal se profesionálním hercem.³⁷⁰

Pardubicím a jejich divadlu zůstal Milan Sandhaus věrný až do konce svého života, mnohé nabídky angažmá v Praze odmítl. Díky svému všestrannému hereckému talentu vytvořil v Pardubicích řadu krásných, komediálních i tragických rolí. Zmíňme alespoň jeho Švandu ve *Strakonickém dudákovi* (1956), Othella (1968) nebo Cyrana z Bergera-cu (1978). V 60. letech vytvořil s kolegou a kamarádem Alexejem Gsölhoferem legendární komickou dvojici. Při tvorbě rozhlasových her spolupracoval od konce 50. let s královéhradeckým studiem Československého rozhlasu. Ve 2. polovině 60. let Milan Sandhaus debutoval také ve filmu. Často spolupracoval s režisérem Zdenkem Sirovým, který ho obsadil například do filmů *Cesta na jihozápad* nebo *Černí baroni*. Účinkoval také v televizních seriálech *Třicet případů majora Zemana* a *Dobrodružství kriminalistiky*. V roce 1994 obdržel Medaili města Pardubic za významný přínos pro město. Milan Sandhaus zemřel 17. dubna 1998 v Pardubicích.³⁷¹

³⁶⁸ Anna HLAVÁČKOVÁ, Milan Sandhaus, in: *Východočeské divadlo Pardubice* [online].

³⁶⁹ Václav PÁNEK, *130 let Sdružení divadelních ochotníků J. K. Tyl Sezemice, 2. část*, in: *Zprávy klubu přátel Pardubicka* 1995, č. 9–10, s. 230–232.

³⁷⁰ Anna HLAVÁČKOVÁ, Milan Sandhaus, in: *Východočeské divadlo Pardubice* [online].

³⁷¹ Tamtéž.

ZÁVĚR

Školství i pedagogika prošly v českých zemích v 19. a 20. století převratnými změnami, stejně tak jako celá společnost. Církví kontrolovanou výchovu panovníkova poddaného postupně nahrazovala výchova více či méně svobodného občana. Výchovu občana nově vzniklé demokratické republiky vystřídala výchova příslušníka národa, určeného k postupné germanizaci, později výchova občana budujícího socialismus pod vedením vládnoucí komunistické strany, kterou nakonec opět nahradila výchova v demokratickém duchu. Přes všechny převratné společenské a politické změny zůstala školní docházka, zejména primární vzdělávací fáze, jedním ze základních a formujících prvků v životě každého člověka. Rovněž poslání školy jako instituce se v průběhu času příliš nezměnilo. Vedle vzdělávání plní školy dodnes v místě svého působení i další funkce. Souvisí především s aktivitami učitelů v kulturním, sportovním, společenském i politickém životě obcí. V současnosti se však už nedá hovořit o tom, že školy mají výhradní postavení v šíření informovanosti a poučenosti. Tuto funkci částečně přebrala tištěná a elektronická média.

Tato práce se snažila postihnout historický vývoj školství v Sezemicích na Pardubicku v co nejširších souvislostech. V pojednání o historii zdejšího školství proto nechybí náčrt proměn školské legislativy i pedagogických přístupů. Předchází mu seznámení s dějinami obce a s vývojem školství v celém regionu Pardubicka. Práce neopomíjí působení školy a učitelů v různých oblastech života obce a představuje také nejvýznamnější sezemické pedagogy i žáky školy, kteří později vynikli ve svých oborech.

První doložitelná zmínka o škole v obci pochází z konce 15. století. Další prameny z 16. století zmiňují přesun školy z dnešní Havlíčkovy ulice do prostoru dnešního Tyršova náměstí. V jeho východní části stála různě přistavovaná a upravovaná školní budova až do roku 1835. Nahradila ji nová trojtřídní školní budova naproti zvonici, dostavěná v roce 1838. Nárůst počtu obyvatel města po polovině 19. století způsobil, že školní budova svému účelu brzy kapacitně nepostačovala. Nově zřizované třídy proto musely být umístovány v různých pronajatých prostorách.

V roce 1897 započala v sousedství staré školy výstavba nové školní budovy. Plány budovy, spolu s moderními prvky jejího vnitřního vybavení, vypracoval tehdejší řídící učitel František Schiller. Díky jeho pedagogickým kvalitám a inovátorskému přístupu na škole značně vzrostla úroveň vyučování. Rostoucí počet žáků na počátku 20. století vyvolal potřebu nových vyučovacích prostor. Ve staré školní budově byly proto obnovovány dřívější učebny, přestavěné před otevřením nové školy na učitelské byty. V roce 1904 nahradil Františka Schillera ve funkci řídícího učitele Josef Nešpor, který propagoval myšlenku, aby v Sezemicích byla zřízena měšťanská škola. Toto úsilí sezemických přerušila první světová válka.

Měšťanská škola byla v Sezemicích otevřena až po vzniku Československé republiky, v roce 1920. Nedostatek prostor pro vyučování, které zahájení výuky vyvolalo, ještě prohloubilo zákonné nařízení o snižování počtu žáků v jednotlivých třídách. Učebny opět vznikaly v různých náhradních objektech a už koncem 20. let se objevila myšlenka stavby další školní budovy. Počínající hospodářská krize však tyto plány nedovolila realizovat. V době druhé světové války bylo české školství potlačováno a germanizováno. Vyučování v sezemické škole bylo v důsledku válečné situace čím dál častěji přerušováno. Když na jaře roku 1945 zabrala školní budovy německá armáda, probíhala výuka všech tříd střídavě v jediné učebně. Po skončení války prošly poničené školní budovy celkovou rekonstrukcí a škola dostala nové vnitřní vybavení. Nevyřešena však stále zůstávala nedostatečná kapacita školy.

V roce 1948 převzala moc v Československu KSČ, která se snažila zdejší školský systém co nejvíce přiblížit sovětskému vzoru. Školní vyučování bylo velmi ovlivňováno komunistickou ideologií. Ani v tomto období se Sezemice nedočkaly stavby nové školní budovy. Problém s nedostatkem místa se řešil dalšími a dalšími provizorními opatřeními a stavebními úpravami starých školních budov. Za provizorium lze považovat i stavbu dvoutřídní školní budovy, která byla dostavěna v roce 1959. Nové moderní školní budovy se Sezemice dočkaly až v roce 1980.

SEZNAM POUŽITÝCH ZKRATEK

c. k.	Císařsko-královské
č. p.	Číslo popisné
JZD	Jednotné zemědělské družstvo
KSČ	Komunistická strana Československa
MNV	Místní národní výbor
SK	Sportovní klub
SOkA	Státní okresní archiv
TJ	Tělovýchovná jednota

SEZNAM PRAMENŮ A LITERATURY

Prameny

Archivní fondy

Státní okresní archiv Pardubice, Archiv města Sezemice, Pamětní kniha města Sezemice 1848–1971.

Státní okresní archiv Pardubice, Čtenářský spolek Sezemice, Účetní kniha čtenářského spolku v Sezemících. Založena roku 1863. Opravena roku 1881.

Státní okresní archiv Pardubice, Lidová škola zemědělská Sezemice, Pamětní kniha 1943–49.

Státní okresní archiv Pardubice, Národní škola Sezemice, Školní kronika 1895–1920.

Státní okresní archiv Pardubice, Národní škola Sezemice, Školní kronika 1920–1939.

Státní okresní archiv Pardubice, Národní škola Sezemice, Školní kronika 1940–1953.

Státní okresní archiv Pardubice, Okresní školní výbor Pardubice, Měšťanská škola Sezemice 1922–1937.

Státní okresní archiv Pardubice, Okresní školní výbor Pardubice, Obecná škola Sezemice 1889–1938.

Státní okresní archiv Pardubice, Střední škola Sezemice, Školní kronika 1940–1985.

Archivní inventáře

FRAJDLOVÁ, Emilia, *Inventář archivního fondu Archiv města Sezemice*, SOkA Pardubice 1975–76.

FRAJDLOVÁ, Emilia, *Inventář archivního fondu Okresní školní výbor Pardubice*, SOkA Pardubice 1972.

Literatura

- BALCAR, Miroslav, *Čestný občan Josef Nešpor*, in: Sezemické noviny 2015, č. 5.
- BALCAR, Miroslav, *Pan učitel Karel Gottwald*, in: Sezemické noviny 2008, č. 5.
- BALCAR, Miroslav, *Sezemice v obrazech*, Sezemice 2007.
- BALCAR, Miroslav, *Sezemická ohlédnutí*, Sezemice 2007.
- BALCAR, Miroslav, *Sté výročí narození Oldřicha Ullricha ze Sezemice*, in: Zprávy klubu přátel Pardubicka 2014, č. 7–8.
- BALCAR, Miroslav, *150 let sezemické tělovýchovy*, in: Sezemické noviny 2014, č. 1.
- BALCAR, Miroslav, *520 let prokazatelné existence školy v Sezemících*, in: Sezemické noviny 2014, č. 1.
- BAREŠOVÁ, Eva, *Dějiny školství v Pardubicích od vzniku do roku 1918*, Pedagogická fakulta Hradec Králové, 1972, diplomová práce.
- BLAŽKOVÁ, Jana, *Pozůstalost Jaroslava Panáčka*, in: Bezděz, vlastivědný sborník Českolipska 2000, č. 9.
- CÍSAŘ, Jan – MOHYLOVÁ, Věra, *Historie divadelní Pardubic a okolí*, Pardubice 2002.
- FRAJDL, Jiří. *Vlastivědná abeceda dr. Theina. Nejstarší škola v Sezemících*, in: Zprávy Klubu přátel Pardubicka 2001, č. 1–2.
- GOTTWALD Karel, *Běla Dlouhá*, in: Zprávy klubu přátel Pardubicka 1990, č. 1–2.
- GOTTWALD, Karel, *Dva ze Sezemice*, in: Zprávy klubu přátel Pardubicka 1994, č. 1–2.
- GOTTWALD, Karel, *Generál František Horáček*, in: Zprávy klubu přátel Pardubicka 1978, č. 10.
- GOTTWALD, Karel, *Josef Nešpor*, in: Zprávy klubu přátel Pardubicka 1993, č. 9–10.

GOTTWALD, Karel, *K nedožitým sedmdesátinám Alfréda Bartoše*, in: Zprávy klubu přátel Pardubicka 1986, č. 5–6.

GOTTWALD Karel, *Praporečník roty Nazdar*, in: Zprávy klubu přátel Pardubicka 1971, č. 5.

GOTTWALD Karel, *Průkopník nových hmot*, in: Zprávy klubu přátel Pardubicka 1983, č. 7–8.

GOTTWALD, Karel, *Půl tisíciletí sezemické školy*, in: Zprávy klubu přátel Pardubicka 1994, č. 9–10.

GOTTWALD, Karel, *Sezemice 1227–1977*, Sezemice 1977.

GOTTWALD, Karel, *Sezemičtí Schillerové*, in: Zprávy klubu přátel Pardubicka 1995, č. 3–4.

GOTTWALD, Karel, *Vlastenecká zábava*, in: Zprávy klubu přátel Pardubicka 1997, č. 3–4.

GOTTWALD, Karel, *Ze školní kroniky*, in: Zprávy klubu přátel Pardubicka 1981, č. 6.

GOTTWALD, Karel, *110 let organizované tělovýchovy v Sezemících*, in: Zprávy klubu přátel Pardubicka 1974, č. 6.

KASPER, Tomáš – KASPEROVÁ, Dana, *Dějiny pedagogiky*, Praha 2008.

KOPECKÝ Antonín, *Sezemice nad řekou Loučnou – jich minulost' a přítomnost'*, Kutná Hora 1887.

KOTYK, Jiří, *Pardubické podobizny*, Pardubice 1995.

KOTYK, Jiří, *Pardubický Slavín*, in: Zprávy klubu přátel Pardubicka 1990, č. 11–12.

KOTYK, Jiří, *Za Karlem Gottwaldem*, in: Zprávy klubu přátel Pardubicka 1999, č. 1–2.

KŘEPELKA, Jindřich, *Jan Stanislav Štěrba-Böhm*, Praha 1939.

MOCKOVÁ, Věra, *Školství a kultura na Pardubicku 1945–1960*, Pedagogická fakulta Hradec Králové, 1977, diplomová práce.

NECHVÍLE, Josef, *Sezemice, Dřítec, Kunětice a Hora Kunětická*, Pardubice 1882.

PÁNEK, Václav, *130 let Kroužku divadelních ochotníků J. K. Tyl Sezemice*, in: Zprávy klubu přátel Pardubicka 1996, č. 7–8.

PÁNEK, Václav, *130 let Sdružení divadelních ochotníků J. K. Tyl Sezemice 1. část*, in: Zprávy klubu přátel Pardubicka 1995, č. 7–8.

PÁNEK, Václav, *130 let Sdružení divadelních ochotníků J. K. Tyl Sezemice 2. část*, in: Zprávy klubu přátel Pardubicka 1995, č. 9–10.

POMEZNÝ, Josef – ZELINKA Zdeněk, *Zemědělské školství*, Praha 1954.

ROBL, Rudolf, *Praporečník Karel Bezdiček*, Brno 1935.

ROSŮLEK, František, *Na lesnaté planině chvojnovské*, in: Krajem Pernštýnův, vlastivědný sborník školního okresu pardubického, Pardubice 1931–1932.

ROSŮLEK, František, *Pardubicko-Holicko-Přeloučsko 2. díl*, vlastivědný sborník, Pardubice 1905.

RÝDL, Karel, *K vývoji správy a řízení školství v českých zemích I. (1774–1989)*, Pardubice 2010.

SAKAŘ, Josef, *Dějiny Pardubic nad Labem 3. díl*, Pardubice 1927.

ŠEBEK, František, *Výstava „780 let Sezemice“*, in: Sezemické noviny 2007, č. 3.

ULLRICH, Oldřich, *Hudebnická rodina Tučků ze Sezemice*, in: Zprávy klubu přátel Pardubicka 1990, č. 1–2.

ULLRICH, Oldřich, *Národní buditel ze Sezemice*, in: Zprávy klubu přátel Pardubicka 1982, č. 9–10.

ULLRICH, Oldřich, *O českou školu ve Veské*, in: Zprávy klubu přátel Pardubicka 1993, č. 3–4.

VALIŠOVÁ, Alena, KASÍKOVÁ, Hana a kol., *Pedagogika pro učitele*, Praha 2007.

VOSTATEK, Miroslav, *Jan Stanislav Štěrba-Böhm*, in: Zprávy klubu přátel Pardubicka 2014, č.11–12.

VYČICHLO, František, *Ředitel Josef Pithardt zemřel*, in: Časopis pro pěstování matematiky 1956, č. 81.

WÁGNEROVÁ, Valerie, *Moudrost je lepší než zlato...*, in: BRONCOVÁ, Dagmar, ed., *Knihy o městě Pardubice*, Praha 1999.

100 let města Sezemice 1834–1934, soubor textů k oslavám 100. výročí města Sezemice, Sezemice 1934.

Elektronické zdroje

HLAVÁČKOVÁ, Anna, Milan Sandhaus, in: *Východočeské divadlo Pardubice* [online]. [cit. 2017-03-12]. Dostupné z: <http://www.vcd.cz/soubor/milan-sandhaus/55>

JEDLIČKA, František, Divizní generál in Memoriam Ing. František Horáček, in: *Spolek pro vojenská pietní místa* [online]. [cit. 2017-03-12]. Dostupné z: <http://www.vets.cz/vpm/frantisek-horacek-650/>

Josef Ledr – učitel, spisovatel a průkopník vlastivědné práce, in: *Nové Dvory* [online]. [cit. 2017-03-12]. Dostupné z: <http://www.novedvory.cz/oxibD1qMSZyPTEzJmthbG9kPSZrYWxkbz0mZT0mdHlwe m9iPTImej0xMDcmaWRwYXJlbnQ9MSZpZHBvbG96PTE4JnJhej0mcz0w>

SEZNAM PŘÍLOH

- Příloha č. 1: Vývoj počtu obyvatel Sezemic v letech 1869–1961³⁷²
- Příloha č. 2: Stavba školy v roce 1898³⁷³
- Příloha č. 3: Školní budovy zachycené v roce 1913³⁷⁴
- Příloha č. 4: Bývalé školní budovy v současnosti³⁷⁵
- Příloha č. 5: Plán školní budovy z roku 1897³⁷⁶
- Příloha č. 6: Školní budova postavená roku 1898 v současnosti³⁷⁷
- Příloha č. 7: Vývoj počtu žactva v letech 1895–1968³⁷⁸
- Příloha č. 8: Učitelství sbor obecné školy ve školním roce 1919–20³⁷⁹
- Příloha č. 9: Učitelství sbor obecné školy ve školním roce 1936–37³⁸⁰
- Příloha č. 10: Učitelství sbor měšťanské školy ve školním roce 1940–41³⁸¹
- Příloha č. 11: Měšťanská škola v roce 1947³⁸²
- Příloha č. 12: Učitelé a žáci ve školním roce 1955–56³⁸³
- Příloha č. 13: Školička postavená v roce 1959, nyní budova mateřské školy³⁸⁴
- Příloha č. 14: Hřbitovní kaple Nanebevzetí Panny Marie³⁸⁵

³⁷² Počet obyvatel a domů podle výsledků sčítání od roku 1969, in: *Český statistický úřad*, [online]. [cit. 2017-04-17]. Dostupné z: https://vdb.czso.cz/vdbvo2/faces/index.jspx?_afz=VUZEMI__43__575640&&str=v7_jekt&pvo=SLDHLCU&z=T&f=TABULKA&katalog=31674&u=v7__VUZEMI__43__575640&&str=v7#w=

³⁷³ SOKA Pardubice, Národní škola Sezemice, *Školní kronika 1895–1920*, s. 28.

³⁷⁴ Tamtéž, s. 171.

³⁷⁵ Foto Zdeněk LEGNER

³⁷⁶ SOKA Pardubice, Archiv města Sezemice, *Plán školní budovy*.

³⁷⁷ Foto Zdeněk LEGNER

³⁷⁸ Státní okresní archiv Pardubice, Národní škola Sezemice, *Školní kronika 1895–1920*. Státní okresní archiv Pardubice, Národní škola Sezemice, *Školní kronika 1920–1939*. Státní okresní archiv Pardubice, Národní škola Sezemice, *Školní kronika 1940–1953*. Státní okresní archiv Pardubice, Střední škola Sezemice, *Školní kronika 1940–1985*.

³⁷⁹ SOKA Pardubice, Národní škola Sezemice, *Školní kronika 1895–1920*, s. 286.

³⁸⁰ SOKA Pardubice, Národní škola Sezemice, *Školní kronika 1920–1939*, s. 193.

³⁸¹ SOKA Pardubice, Střední škola Sezemice, *Školní kronika 1940–1985*, obrazová příloha.

³⁸² Tamtéž, obrazová příloha.

³⁸³ Tamtéž, obrazová příloha.

³⁸⁴ Foto Zdeněk LEGNER

³⁸⁵ Foto Zdeněk LEGNER

Příloha č. 1: Vývoj počtu obyvatel Sezemic v letech 1869–1961

Rok	Počet obyvatel	Počet domů
1869	2771	397
1880	3022	403
1890	3255	398
1900	3419	433
1910	3816	515
1921	3605	539
1930	3545	629
1950	3088	746
1961	3189	746

Příloha č. 2: Stavba školy v roce 1898

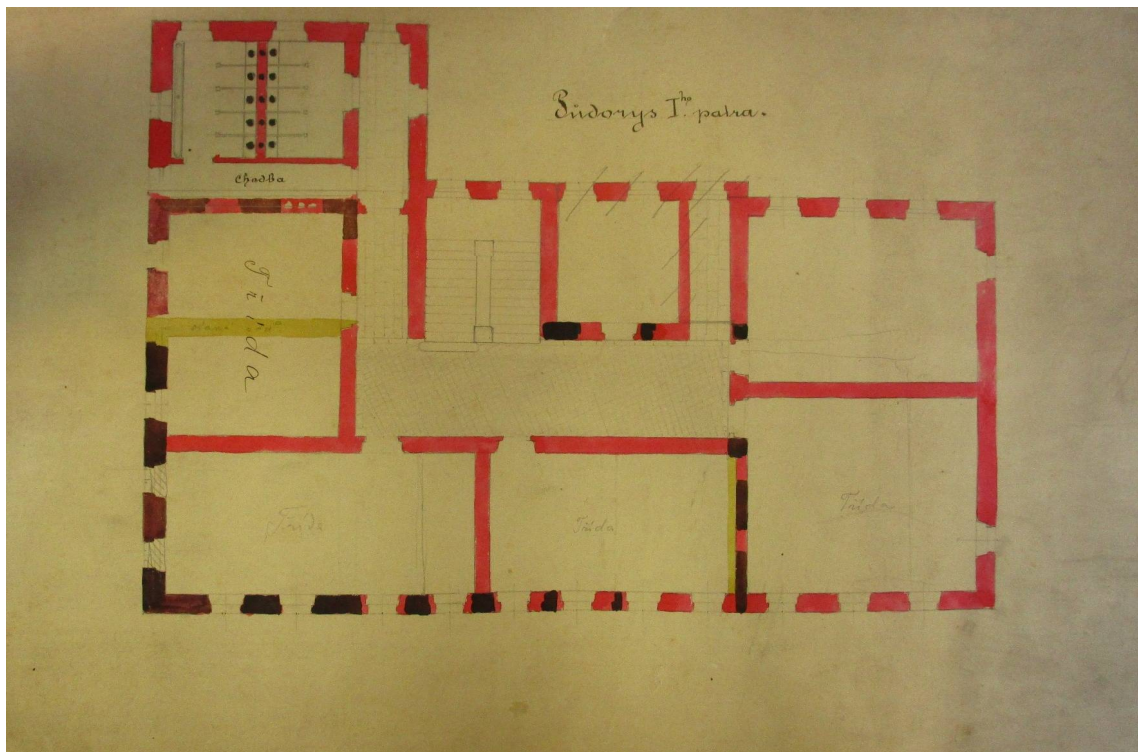
Příloha č. 3: Školní budovy zachycené v roce 1913

Příloha č. 4: Bývalé školní budovy v současnosti

Příloha č. 5: Plán školní budovy z roku 1897

Příloha č. 6: Školní budova postavená roku 1898 v současnosti

Příloha č. 7: Vývoj počtu žactva v letech 1895–1968

	Počet žáků	Školní rok	Počet žáků	
1895–1896	494	1932–1933	474	
1896–1897	485	1933–1934	499	
1897–1898	470	1934–1935	473	
1898–1899	476	1935–1936	440	
1899–1900	483	1936–1937	487	
1900–1901	493	1937–1938	503	
1901–1902	496	1938–1939	515	
1902–1903	508	1939–1940	255	pouze měšťanská škola
1903–1904	516	1940–1941	484	
1904–1905	517	1941–1942	507	
1905–1906	542	1942–1943	487	
1906–1907	539	1943–1944	463	
1907–1908	548	1944–1945	477	
1908–1909	551	1945–1946	487	
1909–1910	548	1946–1947	438	
1910–1911	551	1947–1948	445	
1911–1912	559	1948–1949	442	
1912–1913	567	1949–1950	469	
1913–1914	551	1950–1951	456	
1914–1915	562	1951–1952	222	pouze národní škola
1915–1916	573	1952–1953	229	pouze národní škola
1916–1917	558	1953–1954	434	
1917–1918	534	1954–1955	417	
1918–1919	543	1955–1956	419	
1919–1920	529	1956–1957	406	
1920–1921	656	1957–1958	430	
1921–1922	574	1958–1959	427	
1922–1923	581	1959–1960	479	
1923–1924	506	1960–1961	482	
1924–1925	479	1961–1962	522	
1925–1926	470	1962–1963	521	
1926–1927	436	1963–1964	508	
1927–1928	396	1964–1965	511	
1928–1929	387	1965–1966	528	
1929–1930	382	1966–1967	513	
1930–1931	411	1967–1968	492	
1931–1932	448	1968–1969	481	

Příloha č. 8: Učitelský sbor obecné školy ve školním roce 1919–20

Loth. Kund. Fr. Jan Loth.
Bunda. Kunov. Jos. Kašpar. Horák. Prajzl.
Fr. Just. Měšpov. Blot. Barb.
Šudnicková. Knávrová. Služová. Kostkanová.
— Rij. 1919. —

Příloha č. 9: Učitel'ský sbor obecné školy ve školním roce 1936–37

Příloha č. 10: Učitel'ský sbor měšťanské školy ve školním roce 1940–41

Příloha č. 11: Měšťanská škola v roce 1947

Příloha č. 12: Učitelé a žáci ve školním roce 1955–56

Příloha č. 13: Školička postavená v roce 1959, nyní budova mateřské školy

Příloha č. 14: Hřbitovní kaple Nanebevzetí Panny Marie

